

Paperittomuus, kansalaisuus ja turvallisuuskilemmat

MIKKO SAARINEN

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sosiaalianthropologian pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Ohjaaja: Laura Huttunen

Tiivistelmä

Tamperen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Mikko Saarinen: Paperittomuus, kansalaisuus ja turvallisuusdilemmat.

Pro gradu -tutkielma, 93 sivua

Sosiaalianthropologia

Huhtikuu 2018

Tässä työssä olen tutkinut paperittomuutta koskevaa turvallisuuspolitiikkaa Suomessa. Tutkielmaa on jäsennetty tarkastelemalla kansallisen ja inhimillisen turvallisuuden välisiä dilemmoja, jotka koskevat Suomen valtion suhdetta niin paperittomiin kuin Suomen kansalaisiin. Tutkielmassani kysyn, millaiseksi turvallisuuskysymykseksi paperittomuutta tuotetaan Suomessa ja mitkä ryhmät ovat turvallisuuspolitiikan kohteita.

Teoreettisesti tutkielma perustuu turvallistamisen teoriaan ja foucault'laiseen hallinnan tutkimukseen. Teoriat kuvaavat, miten turvallisuusuhkan tuottaminen perustuu tiedon ja vallan väliselle suhteelle. Metodologisesti tutkielma perustuu retoriseen diskurssianalyysiin, jonka avulla olen tutkinut aineistossa olevia argumentteja suhteessa ideologioihin.

Aineistona olen käyttänyt poliisihallituksen asiakirjoja laittoman maahanmuuton torjunnasta sekä kahta lakiesitystä ja niistä käytyjä lähetekeskusteluja. Hallituksen esitykset koskevat etnisen profiloinnin kriminalisoimista ja lasten säilöönottamiseen tehtyjä rajoituksia.

Suomeen kohdistuva epätoivottu muuttoliike jäsennetään väkivallan ja syrjäytymisen kautta turvallisuusuhaksi. Paperittomia jäsennetään pitkälti syrjäytymisen ja byrokraattisen subjektivuden kautta. Paperittomien esitetään itse tuottavansa syrjäytymisensä. Niin paperittomia kuin kaikkia Lähi-idästä tulevia maahantulijoita jäsennetään väkivallan uhan kautta. Väkivaltaisuus paikannetaan Lähi-idän kulttuurisiin ja konfliktien universaaleihin vaikutuksiin yksilöissä.

Suomalaiset kansalaisaktivistit ja äärikansalliset ryhmät luokitellaan kummatkin sisäisen turvallisuuden uhiksi. Kumpaakin näistä ryhmistä kutsutaan ääriryhmäksi ja niiden väliltä esitetään löytyvän hyvää hallintotapaa ja viranomaisten ohjeita noudattavat kansalaiset. Samankaltainen asetelma toistuu eduskunnan lähetekeskustelussa.

Suomen etnisten vähemmistöjen suhteen tutkielma osoittaa, että Suomessa olevia diasporayhteisöjä pidetään turvallisuusuhkana ja että etnisen syrjinnän olemassaolo pyritään kieltämään etnistä profilointia oikeutettaessa. Turvallisuus- ja maahanmuuttopolitiikan hegemoniassa Suomi jäsennetään etnisesti homogeenisenä valtiona, mikä ajatustapana häivyttää pois.

Tutkielma tuo esiin, miten kansallinen turvallisuus asetetaan yhdenvertaisuutta ja ihmisoi-keuksia tärkeämmäksi toimintaa ohjaavaksi päämääräksi ja miten kansalaisuus toimii niin oikeudellisena kuin normatiivisena hallintamekanismina.

Asiasanat: kansalaisuus, muuttoliikkeen hallinta, paperittomuus, retorinen diskurssianalyysi, turvallistaminen

Abstract

University of Tampere

Faculty of Social Sciences

Mikko Saarinen: Undocumented Migration, Citizenship, Security Dilemmas

Master's Thesis, 93 pages

Social anthropology

April 2018

This study focuses on Finnish security policy regarding undocumented migration and dilemmas between national and human security. These dilemmas concern both Finnish citizens and undocumented migrants and their relationship to Finnish national state. In my study I ask how undocumented migration is produced as a security threat and which groups are objects of the security policy.

Theoretically this study is based on securitization theory and Foucauldian governance research. These theories explain how producing security threat is grounded on relationship between knowledge and power. Methodologically this study is based on rhetorical discourse analysis, which is used to analyse arguments and ideologies found in data.

As a data I have used National Police Board's documents about prevention of illegal migration and two bills and two parliament discussions. Bills' subjects are criminalisation ethnic profiling and restrictions made to detention of undocumented children.

Undesired migration is categorised into social exclusion and threat of violence. Undocumented migrants are mainly categorized into social exclusion and bureaucratic subjectivity. The social exclusion of undocumented migrants is presented to be their own doing. Both undocumented migrants and migrants coming from Middle East are categorised as threat of violence. Violent behaviour is presented to be result of cultural traits and universal effects of armed conflict.

Finnish citizen activist and ultranationalist groups are both categorised as a threat for inner security. Both groups are called extreme groups. It is argued that in middle of these groups are those citizens that follow instructions of Finnish authorities and Finnish law. This dynamic can also be found in the parliament discussions.

Regarding Finnish ethnic minorities this study demonstrates how Finnish diasporic communities are considered as security threat and how ethnic discrimination is denied when ethnic profiling is being justified. In the hegemonic security and migration policy, Finnish is portrayed as ethnically homogenic country. This dispels the multiethnicity of Finnish society.

This study indicates how national security is produced to be more important than human rights and acts against discrimination. It also indicates how citizenship operates as both juridical and normative form of social control.

Keywords: citizenship, governance of migration, rhetorical discourse analysis, securitization, undocumented migration

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
1.1 Paperittomuus suomalaisessa tutkimuksessa	3
1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne	4
2 Paperittomuus monitahoisena ilmiönä	6
2.1 Paperittomuuden käsitteestä, mittasuhteista ja kriminalisoinnista	6
2.2 Paperittomuus, kansalaisuus ja kansallinen järjestys	8
2.3 Kapitalismi, kolonialismi ja liikkuvuuden rajanvedot	11
2.4 Sosiaalinen oikeudenmukaisuus kansallisvaltioiden maailmassa	13
2.5 Turvallistaminen ja hallinta	15
3 Retoriikka, dilemmat ja kategoriat	19
3.1 Ideologinen dilemma näkökulmana yhteiskuntaan	20
3.2 Kategorisointi ja positiointi sosiaalisena toimintana	22
4 Aineistot ja niiden yhteiskunnallinen merkitys	24
4.1 Aineistot	24
4.2 Aineiston teemoittelu	29
4.3 Aineiston keruuprosessi	30
4.4 Tutkimusetiikka	31
5 Paperittomuuden uhkaama Suomi	33
5.1 Laiton syrjäytyvä	33
5.2 Rikos, väkivalta ja kulttuuri	37
5.3 Vetovoimatekijät ja maasta poistaminen rajojen muodostajina	42
5.4 Kansalaiset turvallisuuden haasteena	47
5.5 Yhteenvetoa ja diaspora hallinnan kohteena	52
6 Etnistä profilointia kriminalisoimassa ja puolustamassa	57
6.1 Jännite kriminalisoinnissa	58
6.2 Käytännöllisyys ja yhdenvertaisuus vastakkain	60
6.3 Yhteenveto	69
7 Lasten haavoittuvaisuus ja sen haastaminen	72
7.1 Lapset ja nuoret epäilyksen alla	73
7.2 Sinisilmäisten tasavalta?	80
7.3 Yhteenveto	83
8 Paperittomuus, kansalaisuus ja turvallisuusedilemmat	85
8.1 Paperittomat subjektit	86
8.2 Kansalliset järjestykset	88
8.3 Visioita jatkotutkimukselle	91
Lähdeluettelo	94

1 Johdanto

Suomen sisäministeriön kansliapäällikkönä toimiessaan Päivi Nerg osallistui paperittomuudesta käytyyn julkiseen keskusteluun. Hänen 27.9.2017 julkaistu kirjoituksensa Sisäministeriön blogissa tiivistää jo otsikon puolesta sisäministeriön kannan paperittomuuteen: *Halu auttaa on arvostettavaa, mutta yhteiskunnan ulkopuolella elämiseen kannustaminen ei ole kenenkään etu.*

Kyseinen sisäministeriön kannanotto on yksi niistä monista julkisista puheenvuoroista, joita Suomessa on esitetty paperittomuudesta sen muodostuttua keskeiseksi sisäisen turvallisuuden kysymykseksi vuoden 2015 aikana. Kokonaisuudessaan tästä keskustelusta voidaan tunnistaa kaksi lähtökohtaa keskustelussa esitetyille erilaisille argumenteille: toisen kannan mukaan paperittomien aseman parantamisen tulisi olla lähtökohta toiminnalle ja toisen kannan mukaan suomalaisen yhteiskunnan turvallisuus on asetettava etusijalle. Nergin kirjoitus kommentoi valtion asemoitumista tähän keskusteluun sekä paperittomien että epätoivotun kansalaisaktiivismin osalta.

Paperittomuutta koskevissa turvallisuuskysymyksissä valtion asema on keskeinen, mutta samalla sillä on ambivalentti rooli: ihmisoikeudet velvoittavat valtioita huolehtimaan haavoittuvista ihmisryhmistä ja toisaalta niillä on oikeus suojella itseään ulkoisilta uhilta. Näin on myös Suomen kohdalla. Suomen perustuslain 6 §:ssä on säädetty ihmisten olevan yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään tulisi asettaa ilman perusteltua syytä erilaiseen asemaan. 7 §:ssä säädetään vuorostaan jokaisella olevan oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Nämä oikeudet koskevat kaikkia ihmisiä, myös paperittomia. Perustuslakinsa ohella Suomi on sitoutunut kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja Euroopan unionin yhteiseen ihmisoikeuspolitiikkaan, jossa on samanlaisia linjauksia yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä. Vastaavasti Suomi pyrkii itsenäisenä kansallisvaltiona suojelemaan aluettaan sekä kansalaisiaan niin sisäisiltä kuin ulkoisilta uhilta. Lisäksi osana Euroopan unionia Suomi toteuttaa unionin yhteistä sisäisen turvallisuuden ohjelmaa, jossa hallitsematon muuttoliike on nimetty keskeiseksi uhkaksi Euroopan turvallisuudelle.

Kuten voimme jo Suomen kontekstista huomata, paperittomuus tuo ilmiönä esille perustavaa laatua olevia kysymyksiä turvallisuuspolitiikasta. Yksi tällainen kysymys on kansallisen turvallisuuden ja inhimillisen turvallisuuden välinen suhde. Kansallinen turvallisuus viittaa valtion turvallisuuteen sekä pyrkimykseen turvata sitä. Perinteisesti kansallisella turvallisuudella

on viitattu maiden välisiin sotilaallisiin konflikteihin, mutta nykyään käsitys kansallisen turvallisuuden uhkista on laajempi. ((Buzan, Waever & de Wilde 1998.) Inhimilliseen turvallisuuteen kuuluvat vuorostaan ihmisoikeudet ja muut yksilöiden perusturvallisuuteen liittyvät tekijät (ks. Niemelä 2000), ja sillä voidaan tässä yhteydessä tarkastella niin kansalaisten kuin paperittomien kokemaa ja saamaa turvaa yhteiskunnassa. Nämä kaksi turvallisuuden muotoa ovat kummatkin arvostettavia tavoitteita, mutta niiden välille voi muodostua dilemma siitä, kumpi on keskeisempi turvallisuuspolitiikkaa ohjaava arvo.

Tässä tutkielmassa jäsenen paperittomuudesta käytyä turvallisuuspoliittista keskustelua kahden yleisluontoisen dilemman kautta, joita kutsun turvallisuusedlemmoiksi. Hahmotan, että eri keskusteluissa esitetään ratkaisuja joko toiseen tai kumpaankin dilemmoista. Vaikka nämä dilemmat eivät ole tutkimuskysymyksiäni, jäsenytän niiden kautta tutkielmaani kokonaisuutena. Luonnostelemani turvallisuusedlemmat ovat seuraavat:

- ❖ *Onko valtion vaiko paperittomien turvallisuus keskeisempi päämäärä?*
- ❖ *Onko valtion vaiko kansalaisten turvallisuus keskeisempi päämäärä?*

Nämä turvallisuusedlemmat ja paperittomuus kietoutuvat tällä hetkellä keskeisesti pakolaisuutta ja turvapaikkaa koskeviin poliittisiin kysymyksiin ja reaktioihin, jotka ovat seurausta vuonna 2015 Lähi-idässä ja Euroopassa alkaneesta pakolaistilanteesta. Tätä nykyistä pakolaistilannetta on kutsuttu suurimmaksi humanitääriseksi kriisiksi sitten toisen maailmansodan (esim. Telegraph 14.8.2015; Käyhkö 2015). Sivuan tätä pakolaistilannetta ja sen synnyttämää muuttoliikettä hiukan tarkemmin luvussa 2, mutta tässä yhteydessä haluan siirtää huomion menneisyyteen. Toinen maailmansota ja sitä edeltävä aika tarjoavat näet kiinnostavan peilikuvan nykyisyydelle.

Filosofi Hannah Arendt (1948/2013) tarkastelee *Totalitarismin synty* -teoksessaan eurooppalaisessa poliittisessa järjestelmässä tapahtuneita murroksia, joita niin kapitalismi, imperialismi kuin totalitarismi synnyttivät. Kirjan yhdeksännessä luvussa Arendt tarkastelee kansallisvaltioiden asemaa ihmis- ja kansalaisoikeuksien säätelijänä. Hän kuvaa, miten toista maailmansotaa edeltänyt pakolaistilanne ja erityisesti ensimmäisen maailmansodan synnyttämä valtiottomien ihmisten suuri määrä aiheutti sen, että kansallisvaltiot pyrkivät omien kansallisten intressiensä ohjaamina karkottamaan alueeltaan pakolaisia. Yhtenä ensimmäisistä toimenpiteistä monilla mailla oli kumota oikeus turvapaikkaan, joka oli silloin ja on edelleenkin keskeinen vaino pakenevien ihmisten oikeus. Näin sen kumoaminen oli Arendtin mukaan sym-

bolinen loppu ihmisoikeuksille. Hänen analyysissään kansallisvaltio hahmottuu sinä toimijana, jonka kautta ihmisoikeudet mahdollistuvat tai kumoutuvat ja jonka toimintaa ohjaavat lopulta sen omat valtiolliset intressit. Oikeudet materialisoituvat ennen kaikkea suhteessa kansalaisuuteen. Myös nykyisessä globaalissa järjestelmässä valtiot loppukäsissä säätelevät kansainvälisten ihmisoikeuksien toteutumista: oikeudet toteutuvat tai ovat toteutumatta aina jonkin kansallisen alueen sisällä (vrt. Sassen 2007, 52).

Valtioiden turvallisuuspoliittiset intressit vaikuttavat keskeisesti siihen, pyrkivätkö ne toteuttamaan alueellaan joidenkin ihmisryhmien ihmisoikeuksia vai eivät. Esimerkiksi Yhdysvalloissa paperittomia pidetään siinä määrin turvallisuusuhkana, että uhka oikeuttaa tavallisesta oikeusjärjestyksestä poikkeavia poliittisia toimia ja rajavalvonnan olemiseen jatkuvassa poikkeustilassa. Konkreettisesti valmiustila voi tarkoittaa ihmisten eriarvoista kohtelua lain edessä sekä kansalais- ja ihmisoikeuksien sivuuttamista poliisi- ja rajavalvontatoiminnassa. (Pope & Garrett 2012, 169, 173–174; ks. myös Zedner 2009, 45.) Suomessa paperittomuus on mittasuhteiltaan kuitenkin erilainen ilmiö kuin Yhdysvalloissa tai Välimeren maissa.

1.1 Paperittomuus suomalaisessa tutkimuksessa

Suomessa paperittomuudesta käydyn laajan julkisen keskustelun voidaan nähdä alkaneen vuonna 2015. Kyseisen vuoden kevään aika eduskunnassa käsiteltiin paperittomien terveydenhuoltoa koskenut lakiesitys, joka kariutui ennen siitä käytyä täysistuntoa (esim. Yle 10.3.2015). Saman vuoden syksyllä Eurooppaan tuli vuorostaan ennennäkemätön määrä turvapaikanhakijoita, joista osa jäi paperittomina Suomeen saatuaan kielteisen turvapaikkapäätöksen. Paperittomuus on tältä osin vielä melko nuori julkisen keskustelun aihe Suomessa, vaikka ilmiö itsessään on siitä käytyä keskustelua vanhempi. Suomessa ei ole osittain tästä seuraten tehty vielä kovinkaan paljoa tutkimusta, joka käsittelee paperittomuutta Suomessa.

Paperittomuutta kuitenkin tutkitaan Suomessa tällä hetkellä: esimerkiksi politiikantutkija Anitta Kynsilehdon *Everyday politics of solidarity: Undocumented mobilities in Europe and the Mediterranean* -tutkimushanke käsittelee paperittomuutta kansalaisaktiivisuuden ja solidaarisuuden valossa ja Turun yliopiston Maantieteen ja geologian laitos on tuoreeltaan julkaissut tutkimusraportin paperittomista Suomessa (Jauhiainen, Gadd & Jokela 2018). Lisäksi Tampereen yliopistossa hallintotieteilijä ja väitöskirjatutkija Elina Todorov (ks. 8.3.2018) käsittelee tutkimuksessaan paperittomuutta ja sen hallintaa.

Ennen nykyistä turvapaikkatilannetta paperittomuutta lähellä olevia ilmiöitä ovat tutkineet väitöskirjoissaan muun muassa politiikantutkija Eeva Puumala ja sosiologi Jukka Könönen.

Puumala (2012) on tutkinut kansainvälisen politiikan väitöskirjassaan kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita ja tilapäisellä oleskeluluvalla oleskelevia henkilöitä Suomessa. Tutkimuksessaan hän on tuonut esille näiden ihmisten toimijuutta suhteessa valtiollisiin ja sosiaalisiin rajoihin. Könösen (2014) väitöskirjassa on vuorostaan tarkasteltu erilaisilla oleskeluluvilla työskentelevien maahanmuuttajien asemaa Suomessa ja suomalaisilla työmarkkinoilla. Osa Könösen tutkimustaan varten haastattelemista henkilöistä olivat Suomessa tilapäisellä oleskeluluvalla tutkimusajankohtana. Könösen tämänhetkinen -tutkimushanke käsittelee säilöönottotyöskentäjiä Suomessa ja hän on myös kirjoittanut muuttoliikkeen hallinnasta (2015)¹.

Tämän hetkinen suomenkielinen kirjallisuus paperittomuudesta Suomessa on rajautunut pitkälti joihinkin tietokirjoihin ja pariin pro gradu -tutkielmaan. Tietokirjoista kattavin on Mervi Leppäkorven (2011) *Asian oleskelu kielletty*, joka tarjoaa kokonaiskuvan paperittomuudesta ilmiönä Suomessa. Teos perustuu viranomaisten, aktivistien ja paperittomien haastatteluihin. Pro graduista mainittakoon Kaisa Immosen (2013) kansainvälisen politiikan pro gradu -tutkielma, jossa tarkastellaan paperittomilla olevia mielikuvia Euroopasta ja miten mielikuvat yhdistyvät muuttoliikkeen vetäviin ja työntäviin tekijöihin, sekä Heta Höltän (2016) sosiologian pro gradu -tutkielma, jossa on tarkasteltu paperittomien terveydenhuollosta käytyä parlamentaarista keskustelua Suomen eduskunnassa.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne

Suomessa ei ole vielä ilmestynyt valmista tutkimusta paperittomuutta koskevasta turvallisuuspolitiikasta Suomessa. Pysin osaltani täydentämään tätä aukkoa. Tutkielmassani analysoin retorisen diskurssianalyysin avulla paperittomuutta koskevia turvallisuuspoliittisia linjauksia ja keskusteluja sekä ihmisoikeuksien edistämisen ja kansallisen turvallisuuden välistä jännitettä. Tutkielmassani olen lähestynyt suomalaista turvallisuuspolitiikkaa kysymällä, *millaiseksi turvallisuuskysymykseksi paperittomuutta tuotetaan Suomessa ja mitkä ryhmät ovat turvallisuuspolitiikan kohteita*.

Aineistonani olen käyttänyt poliisin tuottamia dokumentteja laittoman maahantulon torjunnasta sekä eduskunnan asiakirjoja kahden ihmisoikeuksia edistävän lain lainsäädäntäprosessista. Aineistot voidaan jaotella seuraavasti: viranomaisdokumentit edustavat hallintoa, lakiesitykset ja parlamentaariset keskustelut politiikkaa. Aineistokokonaisuudet ovat vaatineet

¹ Löysin tämä kyseisen Könösen artikkelin vasta siinä vaiheessa, kun olin jo palauttanut tutkielmani esitarkastusversion ohjaajalleni. Rajallisen ajan vuoksi en viittaa tutkielmassani muutoin tähän kyseiseen artikkeliin, mutta siinä esitetyt näkemykset muuttoliikkeen hallinnasta ovat samansuuntaisia luvussa 2 kuvatun kanssa.

omat täsmentävät kysymyksensä; poliisien dokumentit seuraavan: 1) *Millaista ymmärrystä poliisin toimenpideohjelmassa ja arviointiraporteissa rakennetaan turvallisuustilanteesta?* ja eduskunnan asiakirjat seuraavan: 2) *Miten hallituksen esityksissä ja niissä käydyissä lähete-keskusteluissa ihmisoikeudet ja kansallinen turvallisuus jäsenyivät suhteessa toisiinsa?*

Tutkielmani etenee seuraavasti. Luvussa 2 hahmotan sitä globaalia järjestelmää, johon paperittomuus ilmiönä asettuu ja jossa on tapahtunut turvallisuuspoliittisia muutoksia. Kuvaan niin paperittomuutta ja kansalaisuutta suhteessa toisiinsa kuin nykyistä taloudellista järjestelmää ja turvallistamisen teoriaa. Luvussa 3 esittelen tutkimusmetodologiaani, joka perustuu uuden retoriikan ja diskurssianalyysin tutkimusperinteille. Kerron luvussa myös ideologisen dilemman käsitteestä, jota olen soveltanut muodostaessani turvallisuusedilemmoiksi kutsumiani jäsenyksiä turvallisuuspolitiikan hahmottamiseksi. Luvussa neljä kerron tutkimusaineistostani tarkemmin, niiden teemoittelusta ja keruuprosessista sekä tutkimusetiikastani.

Luvut 5, 6 ja 7 ovat aineistoanalyysilukuja. Luvussa 5 hahmotan ja analysoin paperittomuutta koskevia turvallisuuskysymyksiä, kuten ne hahmottuvat poliisin asiakirjoissa. Luvussa 6 tarkastelen etnisen profiloinnin kriminalisointia koskevaa lainsäädännöllistä prosessia ja luvussa 7 vastaavasti lakiesitystä paperittomien lasten säilöönottamisen rajoituksista. Lopuksi luvussa 8 kokoan ja suhteutan esittämiini turvallisuusedilemmoihin analyysilukujeni tulokset. Esitän tämän yhteenvedon lopussa myös neljä jatkotutkimuksen kohdetta, joita olen pohtinut tutkimuksenteon aikana.

2 Paperittomuus monitahoisena ilmiönä

Tässä luvussa teen yhteenvetoa paperittomuutta ja sisäistä turvallisuutta koskevasta globaalisti kokonaisuudesta, johon Suomenkin sisäistä turvallisuutta koskeva politiikka asettuu. Lähestyn kansallisia sosiaalisia, juridisia ja poliittisia ilmiöitä transnationaalisina eli ylirajaisina ilmiöinä. Käsitteenä ylirajaisuus kuvaa, miten sosiaaliset ilmiöt ylittävät kansallisvaltioiden väliset rajat ja miten eri maantieteelliset alueet vaikuttavat toinen toisiinsa. Samalla ylirajaisuuden kautta eri yhteiskuntien hahmotetaan olevan kytköksissä toinen toisiinsa: ne vaikuttavat toisissaan tapahtuviin asioihin ja tapahtumakulkuihin. Erilaisten transnationaalien prosessien tutkiminen edellyttää myös ymmärrystä globaaleista järjestelmistä ja niiden historiasta. (Vertovec 2009; Wolf 1982²; suomenkielisestä termistä esim. Hirsiaho, Korpela & Rantalaiho 2005, 12–13.)

2.1 Paperittomuuden käsitteestä, mittasuhteista ja kriminalisoinnista

Paperittomuus on laajahko sateenvarjokäsite, jonka alle mahtuu monia erilaisia ihmisryhmiä. Euroopan unionin kontekstissa paperittomuus viittaa niin Euroopan unionin ulkopuolelta tuleviin ihmisiin, joilla ei ole oleskelulupaa tai jotka matkustavat ilman vaadittavia matkustusasiakirjoja, kuin niihin unionin maiden kansalaisiin, joilla ei ole vakuutusturvaa sairautta varten (ks. Paperittomat-hanke: Paperittomuudesta). Tässä tutkielmassa tarkastelen Euroopan unionin ulkopuolelta tulleita paperittomia, joilla ei ole oleskelulupaa Schengen-alueella.

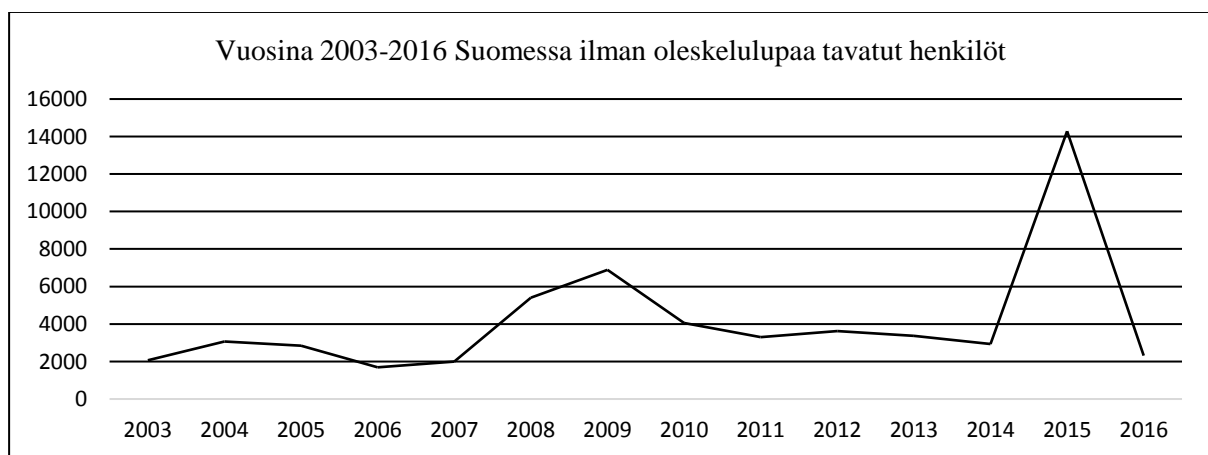
Paperittomuus on käsitteenä vaihtoehto laittoman maahanmuuton ja säännöstelemättömän siirtolaisuuden (*irregular migration*) kaltaisille käsitteille, joiden kautta kriminalisoidaan siirtolaisia tai esitetään heidät hallinnan kautta. Terminologiset valinnat eivät ole poliittisesti neutraaleja, ja valintani käyttää käsitteinä paperittomuutta ja paperittomia henkilöitä perustuu pitkälti laittoman maahanmuuton käsitteen ongelmallisuudelle; eri ihmisryhmien juridisten statuksien taustalla on aina niin kansallisen kuin kansainvälisen tason poliittinen päätöksenteko. Nyt kriminalisoidut henkilöt voisivat olla toisenlaisen politiikan seurauksena ”laillisia” henkilöitä. Antropologi Nicholas de Genova (2002) onkin painottanut, että maahantuloa koskevat lait ja erilaiset liikkuvuuden rajoitukset tuottavat ”laittoman siirtolaisuuden” yhteiskunnallisena ilmiönä.³

² Eric Wolf ei käytä teoksessaan *Europe and people without history* termiä ylirajainen, mutta hänen tapansa hahmottaa globaalia historiaa eri yhteiskuntien välisen suhteiden kautta ikään kuin edeltää transnationaalista lähestymistapaa.

³ Näiden terminologisten määritelmien suhteen on kiinnostavaa, miten Suomessa eri viranomaiset käyttävät termejä. Suomen sisäisen turvallisuuden dokumenteissa ei käytetä termiä paperiton, osittain käsitteen laajuuden

Nykyisen turvapaikkatilanteen vuoksi on tärkeää erotella toisistaan paperittoman, turvapaikanhakijan ja pakolaisen juridiset määritelmät. Pakolainen on henkilö, jolle on myönnetty turvapaikka tulomaassa, minkä seurauksena hänellä on lähtökohtaisesti oleskelulupa tulomaassa. Turvapaikanhakija pyrkii vuorostaan saamaan pakolaisstatuksen ja hänellä on turvapaikkapäätösprosessin aikana tilapäinen oleskelulupa tulomaassa. Turvapaikanhakijat saattavat matkustaa ilman virallista matkustuslupaa, mikä tekee heistä näin ollen paperittomia. Näihin kahteen muuhun nähden paperittomalla tarkoitetaan vuorostaan henkilöä, jolla ei ole edes tilapäistä oleskelulupaa siinä maassa. Niin sanottu uuspaperittomien joukko muodostuu niistä kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneista henkilöistä, jotka katoavat viranomaisilta ja joiden nykysijainnista ei ole varmuutta (Paperittomat-hanke 22.12.2016).

Paperittomuus voi johtua esimerkiksi niin sanotusta laittomasta maahantulosta, umpeutuneesta viisumiluvasta tai kielteisestä turvapaikkapäätöksestä. Suurin osa Euroopan paperittomista ovat henkilöitä, joiden laillinen oleskelulupa on umpeutunut ja jotka eivät ole saaneet uusittua tilapäistä tai pidempiaikaista oleskelulupaa (FRA 2011, 15). Paperittomien ihmisoikeuksia ajava kansalaisjärjestö PICUM on arvioinut Euroopan unionin alueella olleen vuonna 2008 1,9–3,8 miljoonaa paperitonta siirtolaista. Suomessa määrän on arvioitu olleen 8000 ja 12 000 välillä, Ruotsissa saman verran, Tanskassa 1000–5000 ja Virossa 5–10 000. (Ks. FRA 2011, 105.) Suomessa paperittomat ovat pitkälti turvapaikkaa hakevia, mihin vaikuttaa keskeisesti Suomen sijainti Pohjois-Euroopassa sekä Suomen verrattain tehokas kansallinen raja-valvonta (esim. Poliisihallitus 2012).

Kuvio 1 Vuosina 2003–2016 Suomessa ilman oleskelulupaa tavatut henkilöt

vuoksi, ja turvallisuuspolitiikassa käytetään pitkälti termiä laitton maahanmuuttaja. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos on vuorostaan määritellyt paperittoman ja tuottanut heitä koskevan tutkimusraportin.

Edellisellä sivulla olevassa tilastossa on esitetty viranomaisten tietoon tulleiden paperittomien määrä.⁴ Poliisin tilastoissa paperittomiksi lasketaan myös ne turvapaikanhakijat, jotka eivät ole ”viipymättä” ilmoittautuneet viranomaisille (ks. Leppäkorpi 2011, 53). Tilaston kautta ei voida suoraan arvioida paperittomien määrää Suomessa, mutta se antaa yleishahmotuksen Suomeen ilman matkustusasiakirjoja tulevien määrästä. Paperittomien määrään nousua vuosien 2007 ja 2009 välillä selittää osaltaan arabimaiden vallankumouksia edeltäneet levottomuudet Pohjois-Afrikassa ja Lähi-idässä, erityisesti Irakin sodan aiheuttama yhteiskunnallinen tilanne Irakissa. Vuoden 2015 piikki selittyy vuorostaan Syyrian sisällissodalla sekä arabikevään jälkeisillä yhteiskunnallisilla levottomuuksilla tietyissä Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan maissa. (vrt. Genova & Tazzioli (2016, 13–14) Eurooppaan kohdistuvasta muuttoliikkeestä.)

Näiden maiden konflikteja pakenevien ihmisten suhteen on huomioitava kaksi hiukan toisistaan erillistä seikkaa. Ensinnäkin suurin osa Lähi-idän alueen levottomuuksia paenneista ihmisistä hakee turvapaikkaa niistä Lähi-idän maista, joissa on tällä hetkellä yhteiskunnallisesti vakaata. (ks. United Nations) Toiseksi on huomioitava, että pakolaisten määrä on ylipäätensä kasvanut jokaisen suuremman aseellisen konfliktin jälkeen sitten toisen maailman sodan ja että nämä kriisit ovat nykyään mittaluokiltaan globaaleja eivätkä näin rajaudu selkeästi yhteen maanosaan kuten esimerkiksi Eurooppaan tai Lähi-itään (Parvikko 2002, 42). Lisäksi tulevaisuudessa ympäristökatastrofeista voi muodostua keskeinen pakolaisuutta ja muuta muuttoliikettä synnyttävä ilmiö (ks. ympäristöongelmista ja muuttoliikkeistä yhteenvetona Castles, de Haas & Miller 2014, 209–213). Tulevaisuudessa muuttoliike tulee siis todennäköisesti lisääntymään ja saamaan uusia muotoja, mikä voi tarkoittaa myös paperittomien määrän kasvua, mikäli nykyiset oleskelulupavaatimukset ja rajapoliittiset tavoitteet pysyvät entisellään tai tiukentuvat entisestään.

2.2 Paperittomuus, kansalaisuus ja kansallinen järjestys

Paperittomuus on erityinen juridinen ja sosiaalinen suhde valtioon. Suhteen se eroaa esimerkiksi kansalaisen ja valtion välisestä suhteesta. (de Genova 2002, 422; Sassen 2006, 281, 294–296). Sekä kansalaisuuteen että ei-kansalaisuuteen liittyy nykyisessä globalisoituneessa maailmassa ylijärjaisia piirteitä: vaikka kansalaisuus on sidoksissa kansallisvaltioon, valtioiden väliset sopimukset ja ihmisten liikkuvuus muovaavat kansalaisuuden ja ei-kansalaisuuden sisältöjä ja käytänteitä. Ei-kansalaisina siirtolaiset hahmottuvat muukalaisina, mutta samalla

⁴ Olen laatinut tilaston Poliisihallituksen asiakirjoissa olevien tilastojen perusteella, Asiakirjat löytyvät lähdeluettelosta aineiston kohdalta.

kuitenkin oikeussubjekteina suhteessa tulomaahansa. (Sassen 2006, 288–289; Lepola 2000, 28–38.)⁵

Euroopan unionin kansalaisuus on yksi ylijärjestyksen kansalaisuuden muoto. Euroopan unionin kansalaisilla on Schengen-sopimuksen perustuen oikeus liikkua vapaasti jäsenmaasta toiseen sekä oikeus esimerkiksi terveydenhuoltoon unionin jäsenmaissa. Näitä oikeuksia Euroopan unionin ulkopuolelle kuuluvilla henkilöillä ei vastaavalla tavalla ole. (ks. de Genova 2016a, 87.) Näin EU-maiden kansalaisten juridinen kansalaisuus rakentuu suhteessa niin kotimaahan kuin koko Euroopan unioniin. Vastaavasti paperiton henkilö on paperiton kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Mikäli hänen oikeudellinen statusensa muuttuu, se muuttuu koko Euroopan unionin alueella.

Lisäksi Euroopan unionin kansalaisuuteen liitetään hahmotus eurooppalaisuudesta kulttuurisena kansalaisuutena. Tämä tarkoittaa sitä, että eurooppalaisilla esitetään olevan yhteisesti jaettu identiteetti, joka perustuu käsitykseen Euroopan yhtenäisestä historiasta. Tätä kautta tehdään samalla eronteko ei-eurooppalaisiin kansoihin. (vrt. Herrmann & Brewer 2004, 3.) Nykyinen eronteko eurooppalaisten ja ei-eurooppalaisten välillä perustuu osittain kolonialismin perintöön ja käsityksiin ”rodusta” (de Genova 2016a.; vrt. Said 1978).

Osan elämästään paperittomana viettänyt antropologi Shahram Khosravi (2013, 145–146) on esittänyt paperittomien olevan anomalia kansallisvaltioihin ja kansallisuuksiin jakautuvassa maailmassa. Paperittomien kriminalisoinnilla tuotetaan ymmärrystä normatiivisesta kansalaisuudesta, jolloin kriminalisointi on tapa tuottaa moraalista järjestystä. Se tuottaa valkoiseen kansalaisuuteen liittyviä ihanteita vastapainona rodullistetuille⁶ ja epätoivotuille siirtolaisille. Paperittomat asettuvat myös huonosti osaksi valtioiden byrokraattista koneistoa, sillä heitä nimenomaisesti koskevaa lainsäädäntöä ei monissa valtioissa ole eikä heillä myöskään ole lupaa oleskella valtion alueella. Paperittomuus rikkoo ilmiönä näin vakiintunutta yhteiskunnallista järjestystä, ja paperittomat ovat Mary Douglasia (1966) mukaillen ihmisiä väärällä alueella.

Sosiologi Engin F. Isin (2002, 276–277) on todennut normatiivisen kansalaisuuden rakentuvan aina suhteessa vierauteen, ei-kansalaisuuteen. Hän on tuonut esille, miten ei-kansalaiset ovat eri aikoina ja yhteiskunnissa haastaneet hallitsevaa käsitystä kansalaisuudesta, jolloin

⁵ Kansalaisuus (*citizenship*) itsessään on alkujaan tarkoittanut kaupungin jäsenyyttä ja siitä on kansallisvaltioiden muodostumisen seurauksena muodostunut oikeudellinen ja sosiaalinen käsite kuvaamaan ihmisten suhdetta valtion (Sassen 2006, 286; Isin 2002).

⁶ Rodullistettu termillä viitataan kaikkiin niihin ihmisiin, jotka ihonvärin perusteella erotetaan valkoisen ihmisen kategoriasta.

kansalaisuus ja poliittisen subjektin luonne ovat muovaantuneet uudenlaisiksi. Paperittomuuden voidaankin nähdä lähtökohtaisesti haastavan nykyisiä normatiivisia ja juridisia käsityksiä maassa oleskelusta ja kansalaisuudesta.

Kansalaisuuden ja maassa oleskelun lisäksi paperittomuuden voidaan nähdä rikkovan normatiivista ymmärrystä liikkuvuuden ja kansalaisuuden välisestä suhteesta. Pakolaisuutta tutkinut antropologi Liisa Malkki (2012a) on hahmottanut, miten kansojen ja kansalaisuuksien hahmotetaan olevan kiinteässä, juurtuneessa, suhteessa tiettyyn alueeseen. Pakolaisten liikkuvuus rikkoo tätä suhdetta, ja paperittomuus kenties vielä enemmän. Siinä missä pakolaisuudella ja turvapaikalla on keskiaikaan asti ulottuvat perinteet Euroopassa (Arendt 2013; Parvikko 2002), liittyy paperittomuus Euroopassa 1990-luvulla tiukentuneisiin viisumilupiin ja rajavalvontaan (Andersson 2016a, 1056–1057).

Malkki on kutsunut kansakuntia, alueita ja liikkuvuutta sekä niiden välistä suhdetta koskevaa ymmärrystä asioiden kansalliseksi järjestykseksi. Asioiden kansallinen järjestys juontuu käsitteenä Michel Foucault'n (1966/2010b) *Sanat ja asiat* -teoksen englanninkielisestä otsikosta *Order of Things*. Teoksessa Foucault esittää, että klassisella ajalla humanistiset tieteet ovat kukin määritelleet antropologisen universaalin osana sitä suurempaa historiallista prosessia, jossa ihmisestä on muodostunut oman tietonsa kohde klassisella ajalla.⁷ Malkki esittää kansalaisuudesta muodostuneen nykyistä maailmaa jäsentävä universaali, jonka perusteella ihmisiä luokitellaan kansalaisuuden perusteella ja todellisuutta jäsennetään kansallisvaltioiden kautta. Malkin ajatusta täydentäen Khosravi (2013, 152) on ironisesti todennut kansalaisuudesta tulleen osa ihmisluontoa.

Asioiden kansallisen järjestyksen valossa kansalaisuuteen, pakolaisuuteen ja paperittomuuteen liittyy keskeisesti se, millaista tietoa niistä ilmiöinä tuotetaan ja millaiset valtasuhteet löytyvät tiedontuotannon takaa. Malkki (2012a) on tarkastellut sitä, miten toisen maailmansodan loppuvaiheessa pakolaisista muodostui viranomaisten ja muiden asiantuntijoiden tiedonkohteita ja miten erilaisia käytänteitä rakentui pakolaisten ympärille. De Genova (2002) on vuorostaan tutkinut sitä, miten paperittomuudesta on tullut hallinnan kategoria Schengen-sopimuksen laatimisen seurauksena. Tässä tutkielmassa tarkastelen vastaavasti paperittomista luotuja kuvauksia ja näiden kuvauksien linkittymistä paperittomuuden hallintaan.

⁷ Esimerkiksi klassisessa poliittisessä taloustieteessä ihminen määritellään työnä tekevänä olentona ja kielitieteissä ihminen on vuorostaan symboleja käyttävä olento.

Monet paperittomista tulevat Euroopan entisistä siirtomaista. Postkoloniaalisessa tutkimuksessa on tuotu esille, millaisia valtasuhteita liittyy lännen tapaan kuvata muuta maailmaa ja ennen kaikkea sen entisiä siirtomaita. Tämän tutkimusperinteen anti tutkimukselleni on ennen kaikkea sen tuomassa sensitiivisyydessä ja kriittisyydessä rodullistavan toiseuden tuottamisen prosesseihin. Postkoloniaalisen tutkimuksen klassikko Edward Said (1978) on käsitellyt toiseuden tuottamista orientalismilla. Said on luonnehtinut orientalismia ennen kaikkea länsimaalaisten suhteeksi orienttiin eli itämaihin. Tämä suhde tuottaa niin tietoa kuin itse tiedonintressin idästä, mikä ilmenee toistuvina representaatioina ja kuvauksina idästä niin kulttuurin, tutkimuksen kuin politiikan saralla. Idän ja lännen välisessä suhteessa on myös keskeistä huomioida, että tuottaessaan idästä vähempiarvoista ja taantumuksellista ymmärrystä länsimaalaiset samalla tuottavat ymmärrystä omasta identiteetistään ja asemastaan maailmassa ylempiarvoisina muihin nähden.

Postkolonialistinen tutkimus linkittyy rasismintutkimukseen, ja se auttaa syventämään ymmärrystä siitä, millaisiin valtasuhteisiin rasistiset ajattelu- ja toimintatavat perustuvat. Ymmärrän rasismi sellaisena rakenteellisena ilmiönä, johon liittyy niin ajattelutapoja, käytäntöjä kuin epäsymmetrisiä valtasuhteita, joiden kautta tuotetaan rakenteellista väkivaltaa. Tämä väkivalta rajoittaa rodullistettujen ihmisten toimintamahdollisuuksia ja tuottaa leimaavia käsityksiä heistä ja heidän kulttuureistaan (ks. Rastas 2005; Puuronen 2011, 58–60.) Toiseuttavan tiedon ja sen tuottamisen ymmärtäminen vaatii symbolisten valtasuhteiden ohella tietoa materiaalisista valtasuhteista, joita käsittelen seuraavaksi.

2.3 Kapitalismi, kolonialismi ja liikkuvuuden rajanvedot

Euroopan unionin sisäinen pääoman ja kansalaisten vapaa liikkuvuus perustuu vuonna 1985 laadittuun Schengen-sopimukseen, joka edellytti myös Euroopan unionin ulkorajojen tarkempaa valvontaa. Näin Schengen-sopimus muovasi suvereenien kansallisvaltioiden oikeutta kontrolloida maahanmuuttoa alueellaan (ks. tästä valtioiden oikeudesta Lepola 2010, 30) siten, että Schengen-alueen maiden kansalaisia ei valvota samalla tapaa kuin alueen ulkopuolisten maiden asukkaita. Tämän seurauksena Schengen-alueen yhteisen turvallisuuspolitiikan keskiöön nousi raja-alueiden valvonta, jota on sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen kehitetty yhteistyössä maiden kesken. Schengen-alueen ja Euroopan unionin ulkoisten rajojen turvaamisen seurauksena paperittomuudesta muodostui keskeinen turvallisuuspoliittinen kysymys. Rajavalvonnan tiukentumisen, laillisten kulkureittien vähenemisen ja viisumien vaatimuksien tiukentumisen seurauksena paperittomuus syntyi nykyisenkaltaisena ilmiönä Euroopassa ja

muualla Välimeren alueella. (ks. Andersson 2016 1056–1057; Genova & Tazzioli 2016, 28; Castles, de Haas & Miller 2014, 202.) Tiukentunut rajapolitiikka heijastuu Euroopan Unionin ja muiden Välimeren alueen maiden välisiin suhteisiin: unionilla on muun muassa Marokon ja Turkin kanssa kahdenvälisiä sopimuksia, joiden seurauksena näissä läpikulkumaissa on tiukennettu muuttoliikkeen valvontaa ja sen ehkäisemistä. Toisaalta nämä maat saattavat käyttää hallitsemattoman muuttoliikkeen uhkaa strategisesti niin, että ne saavat läpi omia ulko- ja sisäpoliittisia intressejään Euroopan unionin kanssa solmittujen sopimuksien seurauksena. (ks. Andersson 2016, 1063–1064.)

Schengen sopimuksen mahdollistaman pääoman ja ihmisten vapaan liikkuvuuden taustalla vaikuttaa uusliberalistinen talous- ja työvoimapolitiikka, joka perustuu tuotteiden ja työvoiman liikkuvuuden rajoitusten purkamiselle. Tämä liikkuvuuden rajoitusten purkaminen ei kuitenkaan koske kaikkia. Tämä tuo esille, miten joidenkin ihmisryhmien liikkuvuus on hyväksyttyä ja toisten ei.⁸ (ks. Likic-Brbroric 2011.) Näin mahdollisuus liikkuvuuteen muodostuu näkymäksi siihen, miten yhteiskunnalliset ja globaalit näkemykset normaaliudesta ja toiseudesta realisoituvat ja miten taloudelliset valtasuhteet ovat tämän taustalla.

Euroopassa muuttoliikkeeseen ja sen hallintaan liittyy keskeisesti uhakuva islamistisesta terrorismista. Kun 13.11.2015 Pariisissa tapahtui terroristi-isku, muodostui keskeiseksi tavoitteeksi tehostaa rajojen valvontaa ja tarkkailla rodullistettuja vähemmistöjä. Arabi- ja muslimivähemmistöihin kuuluviin ihmisiin kohdistui kostolla oikeutettuja rasistisia viharikoksia. (de Genova 2016b, 40.) Vastaavasti Suomessa 18.8.2017 tapahtuneen puukotusiskun seurauksena on vaadittu tiedustelulain saattamista voimaan, ja iskun seurauksena rodullistettuihin vähemmistöihin kohdistui rasistisia viharikoksia (esim. Yle 7.9.2017, 19.8.2017 ja 21.8.2017).

Näiden tapahtumien seurauksena muslimit on määritelty ulkoiseksi ja sisäiseksi uhkaksi Euroopalle, ja se on vahvistanut mielikuvaa maahanmuuton ja terrorismin välisestä yhteydestä (de Genova 2016b, 41; Aaltola 2009, 86–87). Median kautta ”keskeisimmiksi” muodostuneet terroristi-iskut voidaan mieltää leimahduspisteiksi (ks. käsitteestä Sassen 2006), jonka kautta voidaan kuvata sitä, miten jo Schengen-sopimuksen alkuaikoina lisääntynyt rajavalvonta ja muu turvallistaminen on noussut entistä suuremmaksi poliittiseksi kysymykseksi ja Euroopan

⁸ Tämä on erityisen huomionarvoista siksi, että toisen maailmansodan jälkeen Eurooppaan haluttiin paljon vierastyöläisiä Euroopan unionin alueelta auttamaan sodan jälkeisen Euroopan jälleenrakentamisessa, mikä on tilanteena päinvastainen nykyisyydelle (de Genova 2016a, 87). Tämä korostaa sitä, miten paljon taloudelliset intressit määrittelevät muuttoliikkeisiin liittyvää moraalista järkeilyä, mikä korostuu erityisesti nyt, kun finanssikriisi ja leikkauspoliittinen hegemonia limittyvät yhteen nykyisen turvapaikanhakija- ja pakolaistilanteen kanssa (de Genova & Tazzioli 2016, 9).

yhteiskunnallista ympäristöä hallitseviksi tekijöiksi (de Genova & Tazzioli 2016, 26–27; Castles, de Haas & Miller 2014, 201).

Euroopan unioni pyrkii hallitsemaan ja säännöstelemään muuttoliikettä, joka on lähtöisin sen entisistä siirtomaista. Entisistä siirtomaista tulevien ihmisten liikkuvuuden suhteen on olennaista huomioida, että maailmanlaajuisesti paperittomuus perustuu osittain taloudelliseen eriarvoisuuteen ja eriarvoisuuden erilaisiin yhteiskunnallisiin seurauksiin. Osa paperittomista siirtolaisista pyrkii paremman elintason perässä toiseen maahan, esimerkiksi latinalaisesta Amerikasta Yhdysvaltoihin ja Afrikasta Eurooppaan. Elintasoon perustuvan muuttoliikkeen taustalla ovat osin globaalin talousjärjestelmän paikalliset vaikutukset: osassa globaalin etelän maissa perinteinen elinkeinonharjoittaminen on romahtanut globaalin kilpailun seurauksena ja näiden maiden korkean työttömyyden takia elantoa on haettava muualta (esim. Lucht 2012, 191–194; de Genova 2002; Castles, de Haas & Miller 2014, 225).

Tällaisen muuttoliikkeen taustalla voidaan nähdä kolonialismin vaikutus entisten siirtomaiden yhteiskunta- ja talousjärjestelmään sekä nykyisiä neokoloniaalisia valtasuhteita (Genova & Tazzioli 2016, 9; ks. Juntunen 2016 tapausesimerkkinä Irakista; ks. myös Wolf 1982 historiallisena kuvauksena siitä, miten globaalin kapitalismin syntyminen muovasi globaalia järjestelmää ja synnytti muuttoliikkeitä). Entisistä siirtomaista länsimaihin tulleet ”paperilliset” ja paperittomat siirtolaiset työskentelevät usein matalapalkkaisilla aloilla ja ovat muutoinkin prekaarissa asemassa. Heidän asemaansa vaikuttaa keskeisesti siirtolaisiin liitetty vieraus ja toiseus, mikä voi ilmetä ksenofobiana, rasismina ja poliittisina pyrkimyksinä karkottaa siirtolaisia pois Euroopasta. Heihin kohdistuvasta syrjinnästä huolimatta nämä siirtolaiset osaltaan kuitenkin mahdollistavat länsimaalaista elämäntapaa. (Isin 2002, 267–270; Könönen 2012; Leppäkorpi 2011.)

2.4 Sosiaalinen oikeudenmukaisuus kansallisvaltioiden maailmassa

Kaikkia ihmisiä koskevat perustavanlaatuiset ihmisoikeudet eivät aina käytännössä toteudu, ja paperittomien heikko oikeusturva sekä muu yhteiskunnallinen haavoittuvaisuus tuovat tämän korostuneesti esille. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) on nostanut vuonna 2011 ilmestyneessä *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union* -raportissaan esiin keskeisinä paperittomia koskevinä ihmisoikeuskysymyksinä seuraavat asiat: 1) terveydenhuolto, 2) paperittomien lasten oikeus kouluun, 3) paperitto-

mien asema työelämässä, 4) asuminen, 5) perheiden rikkoutuminen, 6) liialliset turvatoimenpiteet, sekä 7) niiden paperittomien tilanne, joita ei voida enää palauttaa lähtömaahan ja joiden asema tulomaassa on vakiintumaton.

Lisäksi raportissa tuodaan esiin, miten Euroopan unionin jäsenmailla ei ole yhtenäisiä käytäntöjä paperittomuuden suhteen. Tämän seurauksena paperittomien ihmisoikeustilanne vaihtelee Euroopan unionin alueella. Esimerkiksi Pohjoismaiden perustuslaeissa on periaatteessa määriteltynä tiettyjä perusoikeuksia kaikille maiden alueille oleskeleville henkilöille heidän juridisesta statuksestaan huolimatta (Owig 2011). Kuitenkin esimerkiksi Biswasin ja kumppaneiden (2012) vertaileva tutkimus Ruotsin, Tanskan ja Alankomaiden välillä osoittaa, että siinä missä Alankomaissa huolehditaan paperittomien terveydenhuollosta, niin kahdessa Pohjoismaassa paperittomien terveydenhuoltoon on tehty rajoituksia. Näillä rajoituksilla on pyritty vähentämään paperittomien määrää. Suomessa vuorostaan paperittomien terveydenhuoltoa koskeva lakiesitys kariutui vuonna 2015, kun lakiesitys jätettiin käsittelemättä eduskunnassa (esim. Yle 10.3.2015). Suomen alueella paperittomien terveydenhuoltoa on kuitenkin järjestänyt vapaaehtoistoimintaa perustuva Global clinic (Global clinic -sivusto), ja vuoden 2017 lopussa Helsingin kaupungissa päätettiin terveydenhuollon avaamisesta paperittomille (Yle 30.11.2017). Vuoden 2015 syksyn jälkeen Suomessa on käyty julkista keskustelua siitä, miten Suomen perustuslakia tulisi tulkita paperittomien osalta ja mitä se tarkoittaa esimerkiksi sosiaaliturvan suhteen (esim. Yle 31.8.2016).

Edellä mainitut paperittomien kannalta keskeiset ihmisoikeudet liittyvät perusturvallisuutta koskeviin tekijöihin. Paperittomat ei-kansalaisina ovat kuitenkin sellainen ihmisryhmä, joiden ihmisoikeuksia ei pyritä aktiivisesti edistämään. Vaikka Euroopan unionin alueella on monia unionin tai kansallisen rahoituksen turvin toimivia paperittomien ihmisoikeuksia ajavia järjestöjä ja hankkeita⁹, Euroopan unionin sisäisen turvallisuuden lähtökohtana on torjua paperittomuutta. Tämän vuoksi monilla Euroopan unionin rahoittamilla järjestöillä ei ole mahdollisuuksia suojella kaikista haavoittuvimpia ryhmiä. Tätä ristiriitaista tilannetta on kuvattu tilanteena, jossa Euroopan unioni esittää olevansa humanitäärinen toimija samalla kun ylläpitää kyseisestä ihmisoikeuksia rikkovaa järjestelmää. (Palidda 2011, 7–8.) Tilanteen voi toki nähdä vähemmän kyynisesti niin, että Euroopan unionin eri poliittiset toimijat pyrkivät kampailemaan siitä, miten Eurooppa ratkaisee paperittomuuden yhteiskunnallisena kysymyksenä.

⁹ Esimerkiksi Suomessa toimiva Paperittomat-hanke on Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama.

Onkin muistettava, että ihmisoikeudet ovat poliittisten kamppailuiden ja ideologisten tavoitteiden tuotosta (Baumann 1999, 5). Ihmisoikeudet eroavat siinä kansallisesta lainsäädännästä ja kansalaisoikeuksista, että ne perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin ja että ne koskevat kaikkia ja erityisesti sekä hädänalaisia ihmisiä että vähemmistöjä. Johdannossa mainitsin Arendt (2013) huomioineen, miten ihmisoikeuksien toteutumiseen kansallisella tasolla vaikuttaa kansallinen lainsäädäntä ja siihen kulloinkin vaikuttavat hegemoniset poliittiset intressit. Nyt kansallisen tason ohella päätöksiä ihmisoikeuksista tehdään Euroopan unionin tasolla, jossa esiintyy samalla tapaa monia erilaisia poliittisia intressejä. Nämä intressit vaikuttavat esimerkiksi siihen, että keitä maahantulijoista halutaan päästää maahan ja keitä vuorostaan karkottaa maasta. Ihmisoikeuksien aseman epävarmuutta kuvastaa myös se, että ihmisoikeuksien julistus ei itsessään velvoita säätämään kansallista lainsäädäntöä julistuksen mukaiseksi. (Baumann 1999, 6.)

Khosravi (2013, 152) on Arendtin tavoin todennut ihmisoikeuksien konkreettisen toteutumisen tarkoittavan usein käytännössä sitä, että ihmisellä täytyy olla kansalaisuus, jotta hän voi vaatia oikeuksia. Näin ihmisoikeudet supistuvat kansalaisoikeuksiksi, jolloin eri valtion kansalaisuus takaa erilaisen oikeusturvan yksilölle eri valtioissa. Kansallisvaltiojärjestelmässä ihmisten oletetaan kuuluvan johonkin kansallisvaltioon, joka takaa heille oikeusturvan myös heidän kotimaansa ulkopuolella. Paperittomilla on tämän seurauksena vaatia heille kuuluvia ihmisoikeuksia ja niiden edellyttämiä toimenpiteitä valtioilta, joiden alueilla he oleskelevat. Paperittomien oikeus perustavanlaatuisiin ihmisoikeuksiin on siis varsin suppea. (ks. myös de Genova 2016b, 37.)

2.5 Turvallistaminen ja hallinta

Turvallisuustutkimuksessa tarkastellaan nykyään turvallisuudessa ja turvallisuuskäsityksissä tapahtuneita muutoksia niin valtiollisella kuin muillakin tasoilla. Tutkimuksen keskiössä ei ole enää yksin valtion puolustuskyky ja sotilaalliset konfliktit. Turvallisuuskäsitys on laajentunut koskemaan uudenlaisia turvallisuusriskejä ympäristökatastrofeista globaaliin talouteen, sekä globaalin muuttoliikkeen erilaisiin ilmiöihin. Yksi keskeisemmistä uusista teoreettisista lähestymistavoista turvallisuustutkimuksessa on turvallistamisen teoria. (Buzan, Waever & de Wilde 1998, 23–26; Martikainen & Tiilikainen 2013b, 14-15; Laitinen 2005, 50; Zedner 2009, 13.)

Turvallistamisen käsitteen ovat alkujaan kehittäneet kansainvälisen politiikan tutkijat Barry Buzan, Ole Wæver ja Jaap de Wilde (1998), jotka linkittävät turvallistamista koskevan teorian retoriikkaan ja Austinin puheaktiteoriaan. Turvallistaminen kuvaa prosessia, jossa jostakin ilmiöstä pyritään muodostamaan turvallisuuskysymystä. Turvallistaminen perustuu merkityksenantoon, jossa muita toimijoita pyritään vakuuttamaan jonkin ilmiön olevan turvallisuuskysymys. Lisäksi turvallistaminen kuvaa sitä, miten turvallisuustoimenpiteet muodostuvat ja kehittyvät, kun onnistunut merkityksenanto on toteutunut.

Muuttoliikkeen hallintaa tutkinut sosiologi Didier Bigo (2014, 211) on esittänyt, että mikäli turvallistamisen teoriassa rajaudutaan yksin puheaktien tarkasteluun, se voi sortua tarkastelemaan turvallisuuspoliittisten diskurssien syntymistä hyvin pinnallisella tasolla. Analyysi ei pahimmillaan huomioi erilaisten turvallisuuskurssien historiallista ja ajallista muotoutumista, poliittisia valtasuhteita ja intressejä sekä muita materiaalisia tekijöitä, jotka vaikuttavat jonkin ilmiön muodostumiseen turvallistamisen kohteeksi. Bigon mukaan olisin keskeisempää tarkastella yksittäisten tapahtumien ja spektaakkeliin sijasta eri toimijoiden välisiä suhteita ja näiden toimijoiden yhteiskunnallista asemaa.

Ratkaisuna esittämäänsä kritiikkiin Bigo (2014) on ehdottanut turvallistamisen teorian täydentämistä Foucault'n ajattelun pohjautuvalla hallinnan tutkimuksella, jossa fokukseen otetaan erilaisten vallan ja hallinnan muotojen analyysi (ks. myös Martikainen & Tiilikainen 2013b). Näin ollen turvallistamista kannattaa tarkastella Foucault'n (1975/1980, 37) tavoin tiedon ja vallan kysymyksenä: turvallisuushallinta ja -politiikka luovat niiden omien turvallisuustoimenpiteiden kohteen sekä siihen kohdistuvan tiedonintressin, mikä johtaa poikkeavuutta hallinnoivien käytänteiden syntymiseen. Lisäksi turvallistamisprosessia on mielekästä tarkastella hegemonisena kamppailuna siitä, onko ilmiö turvallisuushaka vai ei ja miten se tulisi ratkaista.

Hallinnan suhteen Foucault (2010c, 27–28) on eritellyt toisistaan suvereenin vallan, kurivalan ja turvallisuuden. Suvereniteetti perustuu rajatun alueen hallintaan, kurivalta yksilön ruumiin hallintaan, ja turvallisuus koko väestön hallintaan. Foucault on kuitenkin muistuttanut, että nämä eri hallinnan muodot voivat sekoittua ja muokata toinen toisiaan: esimerkiksi niin kurivalta kuin turvallisuus muovaavat uudelleen käsityksiä tilasta ja alueesta sekä suvereniteetin suhteesta niihin. Nykyään hallinnan tutkimukseen liittyykin olennaisesti näkemys hallinnan muotojen muutoksesta, mikä on osittain seurausta valtioiden muuttuneesta asemasta globalisaation ja uusliberalistisen politiikan seurauksena (Miller & Rose 2010; Martikainen & Tiilikainen 2013b). Myös muuttoliikkeen hallinta on reaktiota alueen ja suvereniteetin välisen

suhteen muutokseen (Walters 2015), missä keskeistä on nähdäkseni se, että valtiollisen hallinnan kohteeksi muodostuvat kansalaisten *ohella* siirtolaiset.

Turvallistamisen teoria tarjoaa analyttisiä lähtökohtia muuttoliikkeen ja sen hallinnan tarkasteluun. Jo teorian kehittäjät Buzan, Wæver ja de Wilde (1998, luku 6) ovat nostaneet maahanmuuton yhdeksi uusista turvallisuuskysymyksistä ja esittäneet sen olevan osa yhteiskunnallista turvallisuutta (*societal security*). He erottavat yhteiskunnallisen turvallisuuden valtiota koskevasta kansallisesta turvallisuudesta eli valtioiden välisiä konflikteja ja puolustusvoimia koskevasta turvallisuussektorista. Yhteiskunnallinen turvallisuus koskee yhteiskunnan jäseniä ja heidän kollektiivista identiteettiään ja siihen kohdistuvia uhkia, joihin kuuluu niin sanottu ”kulttuurinen kamppailu”, jonka nimissä turvallistamista oikeutetaan. Hyödynnän tutkielmasani yhteiskunnallisen turvallisuuden ideaa, mutta käytän tutkielmassani kuitenkin termiä kansallinen turvallisuus, sillä sen kautta viitataan valtioon ja näkemykseen valtion turvallisuuden ensisijaisuudesta.

Bigo (2002, 65) on vuorostaan esittänyt maahanmuuton turvallistamisen olevan seurausta siitä, että käsitämme valtion poliittisen yhteisön keskuksena ja että poliitikot pelkäävät menettävänsä symbolisen valtansa valtion alueelta. Tämä synnyttää poliittiseen järjestelmään ahdistuneisuutta (*uneasiness*) kontrollin menettämisestä, mitä pyritään palauttamaan turvallisuuden lisäämisellä. Tätä voidaan pitää globalisaation eräänä seurauksena, kun kansallisvaltio reagoi muuttuneessa poliittisessä ja taloudellisessa järjestelmässä muodostamalla uusia rajoja (ks. Sassen 2007, luku 3).

Tämän valossa hahmotan, että yhteiskunnalliseen turvallisuuteen linkittyä keskeisesti käsitys kuvitellusta yhtenäisestä kansallisesta yhteisöstä (Anderson 2006), jota pyritään pitämään niin ajatuksellisesti kuin materiaalisesti erillä toisista yhteisöistä. Tämän suhteen muuttoliikkeitä ja turvallisuuspolitiikkaa tarkastellessa voidaan tukeutua identiteetin, rajan ja järjestyksen välisen yhteyden hahmottamiseen (ks. Vertovec 2009, 87). Kansallisvaltion alueella mielletään olevan yhtenäinen kansa, joka jakaa yhteisen kollektiivisen identiteetin ja joka erottuu ja on erillään muista kansoista ja alueista. Valtion rajojen sisällä oleva poliittinen ja sosiaalinen järjestys uusintaa ja vetoaa kollektiiviseen identiteettiin. Tätä identiteettien, rajojen ja järjestyksen yhtälöä uusinnetaan jatkuvasti yhteiskunnassa erilaisten narratiivien, rituaalien, median ja valtioninstituutioiden kautta. (em., 87; kansakunnan idean uusintamisesta esim. Billig 1995.) Muuttoliike rikkoo tätä yhtälöä: sen on esitetty heikentävän valtioiden alueellista suvereniteettiä ja muovaavan erilaisten ryhmien välisiä suhteita ja kansallisia identiteettejä (Vertovec 2009, 87–88). Identiteetin, rajan ja järjestyksen idea voidaan rinnastaa Malkin käsitykseen

asioiden kansallisesta järjestyksestä, joka perustuu käsitykseen rajatun alueen ja alueeseen kuuluvien ihmisten välisestä yhteydestä sekä tästä seuraavasta kansallisesta järjestyksestä.

Turvallistamisprosessiin taustalla voidaan hahmottaa käsitys turvallisuudesta sellaisena yhteisenä hyvänä, jota valtion on puolustettava ja joka näin ollen oikeuttaa erilaisia toimenpiteitä (Zedner 2009, 21–22, 144, 148–149). Esimerkiksi 2000-luvun alusta lähtien erityisesti terrorismi on ollut keskeinen turvallisuuskysymys, johon liittyvällä uhalla on perusteltu kansalaisten tarkkailua ja hallinnon salaamista. Näin turvallisuuden kautta oikeutetut toimenpiteet ovat vastakkain liberaalin demokratian yksilönvapauksia koskevien arvojen kanssa. (Sassen 2006, 179, 181; Paastela 2005, 105–107; ks. myös Yle 25.1.2018 tiedustelulakiuudistuksesta.) Nyt paperittomuudesta on tullut vastaava turvallisuuskysymys Schengen-alueella.

De Genova (esim. 2002) sekä toinen paperittomuutta tutkinut antropologi Ruben Andersson (esim. 2016a) ovat tarkastelleet tutkimuksissaan paperittomuutta koskevaa turvallisuuspolitiikkaa ja he ovat hyödyntäneet osittain turvallistamisen teoriaa tutkimuksissaan. Kumpikin heistä on esittänyt, että paperittomuuden kriminalisointi muodostaa sekä siihen liittyviä lainmukaisia että laittomia käytänteitä. Rajanvalvonta on esimerkki edellisestä, salakuljetus jälkimmäisestä. Nämä käytänteet muovaavat toinen toisiaan: tiukennettu rajavalvonta tuottaa uusia keinoja välttää kiinniotetuksi tuleminen, mikä vuorostaan johtaa uudelleenrajavalvontaan. Andersson (2012; 2016a) on tutkimuksissaan tuonut esille, miten rajaturvallisuudesta on muodostunut myös liiketoimintaa. Tässä liiketoiminnassa riskianalyysillä, rajavalvontateknologian investoinneilla ja tuotekehittelyillä on keskeinen sija. Myöskin salakuljetus on muodostunut liiketoiminnaksi tiukentuneen rajavalvonnan myötä. Lisäksi Andersson (2016a) on tehnyt etnografista tutkimusta eurooppalaisten tekemästä rajavalvonnasta Pohjois-Afrikassa. Tätä kautta hän on tuonut tarkastellut, miten turvallisuustoimenpiteet ulottuvat valtioiden rajojen ulkopuolelle ja miten nykyinen turvallisuuspolitiikka muoaa uudella tavalla alueiden välisiä suhteita. Tämän tutkielman tarkoitus on vuorostaan tuoda esiin, millaista paperittomuuden hallinta on Suomessa.

3 Retoriikka, dilemmat ja kategoriat

Kuten edellisellä luvussa kerroin, turvallistaminen perustuu merkityksenantoon, jossa jonkin ilmiön argumentoidaan olevan turvallisuusuhka. Näillä merkityksenannoilla on sosiaalisia seurauksia niiden muuttaessa käsitystä turvallisuustilanteesta, jolloin ne ovat osaltaan tuottamassa uusia turvallisuustoimenpiteitä ja täten muuttamassa yhteiskunnallista todellisuutta. Näin ollen turvallistamisen teoriassa on aineksia retoriikan ja sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperinteistä niin teorioiden kuin tutkimusmetodien suhteen. Tässä tutkielmassa sovel- lan retoriikkaan ja sosiaaliseen konstruktionismiin perustuvaa retorista diskurssianalyysiä.

Tutkin diskurssianalyysin kautta, millaisia argumentaatio- ja merkityskokonaisuuksia aineis- toni sisältävät. Tuon ne esille rekonstruoimalla aineistossani olevien argumenttien retorisen ja semioottisen sisällön. (Billig 1991, 22; Kakkuri-Knuutila & Ylikoski 2007, 24-25.) Merkitys- kokonaisuus on osittainen synonyymi diskurssille, mutta diskurssiin liittyy teoreettisena käsit- teenä myös näkemys kielenkäytöstä sosiaalista todellisuutta tuottavana ja jäsentävänä toimin- tana. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 34). Diskurssianalyttisen tutkimuksen ohella uu- dessa retoriikassa on painotettu näkemystä argumentaatiosta sosiaalisena toimintana, jonka kautta on mahdollista tunnistaa ja eritellä yhteiseksi hyväksytyjä oikeuttamisen tapoja, retori- sia keinoja ja niiden kytkeytymistä sosiaaliin käytänteisiin (esim. Perelman 2007; Boltanski & Thévenot 2006). Täydennän tätä vielä foucault'laisella tutkimusotteella huomioiden, miten väitelausumien sisältämä tieto muodostuu tai on aiemmin muodostunut sekä millaisia valta- suhteita väittämien taustalla on (Husa 1995, 44; vrt. Fairclough 1992; Wodak & Meyer 2016;) Merkityskokonaisuuden tai diskurssin sijaan käytän analyysiluvuissa termeinä ajattelutapaa ja järjelytapaa, sillä niiden kautta ilmenee selvemmin kielenkäytön toiminnallisuus sekä yhteys argumentaatioon.

Lähestyn argumentaatiota siis diskursiivisena toimintana. Olen kiinnostunut toisaalta siitä, millaisia sosiaalisia seurauksia argumentaatiolla on, ja toisaalta siitä, millaisiin taustapremis- seihin tai oikeutuksiin argumentaatio pohjautuu. Filosofin Stephen Toulmin (1958/2015, 133– 134) on argumentaatioteoriassaan esittänyt oikeutuksen (*warrant*) olevan yleensä julkilausu- maton mutta yhteisestijaettu lähtökohtana, joka liittyy argumentin episteemiseen pätevyyyteen. Yhteiskuntateoreetikot Luc Boltanski ja Laurent Thévenot'n (2006) ovat vuorostaan tarkastel- leet oikeuttamista (*justification*) moraalisen toiminnan ja yhteiselämän kannalta, mitä kautta he ovat eritelleet yhteiskunnassa vaikuttavia yhteisiä arvopohjia (oikeuttamisen maailmoja). Tässä yhteydessä Boltanskin ja Thévenot'n teoriassa on hahmotus sitä, miten argumentaatio

ja oikeuttaminen kytkeytyvä erilaisiin sosiaalisiin käytänteisiin ja yhteiskunnallisiin kiistakoh-
tiin. He ovat kiteyttäneet oikeuttamisen antavan näkymän sekä konflikteihin että yhteiskuntaa
koossapitäviin sidoksiin. Kun turvallistamista tarkastellaan tästä lähtökohdasta, se hahmottuu
vastakkaisiin argumentteihin perustuvana moniäänisenä prosessina.

Muuttoliikkeiden hallintaa tutkinut sosiologi William Walters (2015) onkin kommentoinut,
että erityisesti muuttoliikkeen hallinnan tutkimisen kannalta ongelmaksi voi muodostua se,
että tutkimuksessa voidaan pyrkiä konstruoimaan yksittäinen hallintaa ohjaava logiikka tai se
esitetään yksinäisenä prosessina. Tämä voi pelkistää ymmärrystä muuttoliikkeen hallinnasta
ja turvallistamisesta. Waltersin mukaan hallinnan tutkimuksessa tulisikin tuoda ilmi myös
ajattelu- ja toimintatapojen moninaisuutta ja niiden sisäistä ristiriitaisuutta. Tämän vuoksi on
tärkeää eritellä, millaisia erilaisia muuttoliikkeen hallinnan käytänteitä ja ajattelutapoja voi-
daan tunnistaa. Hahmotan seuraavaksi esiteltävän ideologisen dilemman käsitteen olevan
erinomainen analyttinen väline erilaisten ajattelutapojen kietoutumisien ja sisäisten ristiriitai-
suuksien tutkimiseen.

3.1 Ideologinen dilemma näkökulmana yhteiskuntaan

Ideologiaa voidaan tarkastella maailmankuvana, johon liittyy arvoja ja uskomuksia todellisuus-
desta. Se antaa käsityksiä siitä, millainen yhteiskunta on ja millainen sen tulisi olla. Näin
ideologioilla on ohjelmallinen luonne, sillä ne antavat suunnitelman ihanneyhteiskunnan saa-
vuttamiseksi tai kuvauksen tästä ihanneyhteiskunnasta. (Reisigl & Wodak 2016, 25; Billig
ym. 1988, 25; Eriksen 2004, 213.) Ideologioiden tutkimuksessa pohditaan usein ideologian
vaikutusta yksilöön ja yhteiskuntaan. Tässä tutkielmassa lähestyn ideologiaa ajattelevan yh-
teiskunnan kysymyksenä. Ajatteleva yhteiskunta on hahmotus siitä, miten yksilöiden ajatte-
luun vaikuttavat erilaiset yhteiskunnassa vaikuttavat ideologiat ja miten yksilöiden toimijuus
vuorostaan rakentaa, uusintaa ja muuttaa yhteiskunnan rakenteita (ks. Moscovici 2001). Tä-
män seurauksena ideologioita ei tarkastella yksilön käyttäytymistä determinoivina voimina,
vaan pikemminkin ajattelun alustana. Jonain, johon otetaan kantaa tai jonka mukaisesti ele-
tään. Tällaisista lähtökohdista Michael Billig on tarkastellut ideologioita retorisen kritiikin
kautta eri tutkimuksissaan (esim. Billig 1991; Billig 1995; Billig ym. 1988).

Billigin ideologiatutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä on ideologinen dilemma (Billig ym.
1998). Käsitteellä kuvataan sitä, miten ideologiat jäsentävät todellisuuttamme ja miten erilai-
siin käytännöllisiin pulmiin liittyy ideologinen ulottuvuus: erilaiset ideologiat mahdollistavat
erilaisia tapoja ratkaista ja määritellä ongelmia. Näin ideologista dilemmaa voidaan käyttää

kuvaamaan tilannetta, jossa kaksi ideologiaa tuottavat tai tuovat esille tilanteeseen liittyvän ristiriidan. Käsite kuvastaa myös sellaista tilannetta, jossa yhden ideologian sisäiset ristiriidat tai erilaiset tulkinnat muodostavat dilemmoja ja ideologian sisäisiä vaihtoehtoisia ratkaisuja jonkin dilemman ratkaisuille.

Käsitteenä ideologinen dilemma tarjoaa mahdollisuuden tarkastella ihmisten argumentoinnin sisäisiä ristiriitaisuuksia ja suhteita toisiin järkeilytapoihin. Käsite on alkujaan muotoiltu sen tarkastelemiseksi, miten ideologiat jäsentävät arkisia tilanteita ja käytänteitä, mutta sitä on hyödynnetty myöhemmässä tutkimuksessa myös ilmeisten poliittisten kysymysten tarkasteluun (esim. Wetherell & Potter 1992). Omassa tutkielmassani sovellan ideologisen dilemman käsitettä turvallisuuspoliittisiin kysymyksiin. Aineistoni suhteen huomioin kuitenkin sen, että kaikessa käyttämässäni aineistossa ei esiinny tekstin sisäisiä jännitteitä. Hyödynnän kuitenkin ideologisen dilemman teoreettista lähtökohtaa sen tarkasteluun, miten jokin asia hahmotetaan turvallisuusongelmana ja millaisia ideologisia jäsennyksiä sen taustalla on.

Dilemmojen erilaisilla ratkaisuilla voidaan mieltää olevan merkitystä siinä, säilyvätkö vai muuttuvatko ne sosiaaliset käytännöt, joihin dilemma liittyy (vrt. Jokinen & Juhila 98–102). Kriittiset diskurssianalyttikot tutkivat sosiaalisiin käytänteisiin ja yhteiskunnalliseen muutokseen liittyen sitä, millaisia ideologisia ja hegemonisia seurauksia ajattelutavoilla on. Mahdollisten ideologisten seurauksien pohtiminen tarjoaa yksittäisen tutkimusaineiston erittelyn ohella perspektiivin arvioida laajemmin yhteiskunnassa vallitsevia ajattelutapoja ja niiden tuottamia seurauksia (Jokinen & Juhila 2016, 94).

Näin ollen tutkielmassani on tärkeää pohtia ajattelutapojen hegemonista asemaa. Hegemonia kuvastaa eri yhteiskuntaluokkien välisiä valtasuhteita ja sitä ylivaltaa, joka jollakin yhteiskuntaluokalla on merkityksellistä ja jäsennyttää yhteiskunnallista todellisuutta. Hegemonia voidaan ymmärtää prosessina, johon kuuluu kamppailu hegemonisesta asemasta ja erilaisten merkityksien muuttuminen osana kamppailua. Käsitteenä hegemonia on laajempi ideologiaa, sillä se käsittää ideologisten oppirakennelmien ohella ideologioihin liittyviä yhteiskunnallisia kamppailuja ja materiaalisia tekijöitä. (Williams 1977/988, 125–132.) Puheakteja ja keskusteluja voidaan tarkastella yhtenä hegemonisen kamppailun osana, kun huomioidaan, etteivät puheaktit ainoastaan tuota tietynlaista todellisuutta ja ymmärrystä siitä, vaan ne myös rajaavat pois vaihtoehtoisen tavan ymmärtää todellisuutta. (vrt. Billig 1999, 52; Billig 2006; Foucault 1976&1984/2010a.)

3.2 Kategorisointi ja positiointi sosiaalisena toimintana

Kategorisointi on kielellisessä vuorovaikutuksessa tapahtuva prosessi, jonka kautta todellisuutta jäsennetään. Kategorisoinnissa jokin yksittäinen asia luokitellaan osaksi olemassa olevaa yleistä kategoriaa tai kategoriajärjestelmää. Partikularisointi tai alakategorisointi viittaa vuorostaan prosessiin, jossa yksittäinen asia erotetaan erilliseksi yleisestä kategoriasta. (Billig 1996, 161, 164, 175.) Kategorisoinnin ja alakategorisoinnin kannalta keskeistä on tarkastella sitä, millaisia määreitä kategorioihin liitetään ja mihin suurempiin kategorialuokkiin ne liittyvät. Kirsi Juhila, Arja Jokinen ja Eero Suoninen (2012, 61) ovat esittäneet seuraavan listauksen kategorioihin liittyvistä määreistä: 1) toiminnot, 2) ”luonnolliset” ominaisuudet, 3) motiivit, 4) oikeudet, 5) velvollisuudet, 6) tiedot ja 7) kompetenssit.

Määreiden ja kategorioiden kautta jäsennetään todellisuutta ja tuotetaan sosiaalista ja moraalista järjestystä. Esimerkiksi Mary Douglasin (1966) huomio siitä, miten lika on ainetta väärässä paikassa ja miten tämä jäsentää kulttuurisia käytänteitä ja kosmologioita, on esimerkki kategorioiden tuottamasta todellisuudesta. Kategorioiden suhteen voidaan puhua myös käytännöllisestä järjeilystä, joka on moraalista, tai moraalisesta järjeilystä, joka on käytännöllistä ja organisoivaa (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012, 69–71). Lisäksi kategorisointiin liittyvien määreiden kannalta on käytännöllistä eritellä toisistaan julkilausutut eli eksplisiittiset sekä julkilausumattomat eli implisiittiset väitteet (Billig 1991, 148–149).

Kategorisoinnilla tuotetaan myös subjektipositioita. Subjektipositiolla tarkoitetaan ihmiselle tai ihmisryhmälle muodostuvaa asemaa, jonka mukaisesti ihmisen ajatellaan voivan toimia tai tulla kohdelluksi. Subjektipositioon liittyy keskeisesti näkemys siitä, että subjektin toimijuus on suhteessa positioon ja että se rajaa subjektin toimijuutta. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 45; Jokinen & Juhila 2015, 85–87.)

Kategorisointia ja subjektipositioiden muodostumista ei tule ymmärtää prosessina luonnollisena siinä mielessä, että olisi olemassa jotain ihmismielessä tai yhteiskunnassa valmiina olevia kategorioita. Sen sijaan on huomioitava kategorioiden ja subjektipositioiden historiallisuus, kulttuurisuus ja tilannesidonnaisuus. (Billig 1996, 166, 168; Wetherell & Potter 1992, 146–148.) Muodostuneista kategorioista ja subjektipositioista myös kamppaillaan ja niitä vastustetaan, sillä epätoivotut kategoriat koetaan leimaaviksi ja niiden perusteella ihmisryhmältä voidaan rajata pois jotain oikeuksia. (Juhila 2004; Juhila 2012b, 215; Billig 1996, 176–177.) Tästä toimii hyvänä esimerkkinä valintani käyttää paperittomuutta leimaavan laittoman maahanmuuttajan sijasta tutkielmassani.

Tarkastelen tutkimuksessani myös eduskuntakeskusteluiden (luvut 6 ja 7) kohdalla hiukan sitä, millaisia emootioita merkityksenannoilla ja kategorisoinneilla synnytetään. Hahmotan näin diskursiivisen toiminnan yhdeksi seuraukseksi emootioiden synnyttämisen ja siirtämisen toisiin ihmisiin, millä on toimintana ideologisia seurauksia (Wetherell ym. 2015). Tätä voidaan kuvata seuraavasti: merkityksenanto synnyttää vastaanottajassaan emotionaalisen suhteen niin puhujaan kuin merkityksenantoon. Syntynyt emotionaalinen suhde voi olla puhujan aikoma ja se voi johtaa sen mukaiseen toimintaan, mutta merkityksenanto voi myös synnyttää myös ei-toivottuja emootioita ja pyrkimyksen haastaa merkityksenantoa (vrt. vastapuheeseen Juhila 2004).¹⁰

¹⁰ Tunteiden ja affektien tutkimuksesta on muodostunut viime aikoina keskeinen sosiaalitieteiden osa-alue, ja onkin puhuttu niin sanotusta affektiivisestä käänteestä (ks. Ahmed 2014, 205–211; Venäläinen 2017). Yhteisenä lähtökohtana voidaan pitää näkemystä tunteista lähtökohtaisesti sosiaalisena ilmiönä eikä ihmisen sisäisenä tilana: tunteet siis muodostuvat subjektin ulkopuolelta. Kuitenkin esimerkiksi affektien ja merkityksenannon välisestä suhteesta ollaan eriävää mieltä: osa affektiteoreetikoista esittää affektien pakenevan merkityksenantoa ja siihen liittyviä valtasuhteita, osa taas hahmottaa affektien olevan nimenomaan merkityksenannon kautta realisoituvia. Koska tutkielmassani tarkastelen ihmisten välistä kielellistä merkityksenantoa, minulla ei ole pääsyä ei-kielelliseen sosiaaliseen toimintaan. En kuitenkaan ota kantaa siihen, voivatko affektit syntyä ilman merkityksenantoa. Affektiivisuuden ja emootioiden huomioiminen on tässä yhteydessä aineiston analyysiä syventämistä varten.

4 Aineistot ja niiden yhteiskunnallinen merkitys

Tässä luvussa kerron tutkielmani aineistoista ja aineistonkeruuprosessista. Kerron aluksi yleisesti aineistoistani, sitten tarkemmin toimintaohjelmista ja arviointiraporteista aineistokokonaisuutena, minkä jälkeen kerron hallituksen esityksistä ja lähetekeskusteluista toisena aineistokokonaisuutena. Tämän jälkeen kerron vielä aineistonkeruuprosessistani ja tutkimukseni eettisistä lähtökohdista.

4.1 Aineistot

Tutkielmani aineistot koostuvat poliisihallituksen laittoman maahantulon vastaisista toimintaohjelmista ja arviointiraporteista sekä kahdesta hallituksen esityksestä ja lähetekeskustelusta. Aineistokorpus on laajuudeltaan noin 430 sivuinen. Varsinaisten tutkimusaineistojen ohella olen tutkimuksen aikana lukenut eduskunnan täysistuntokeskusteluja, joissa on käsitelty paperittomuutta ja kielteisten turvapaikkapäätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa, sisäministeriön julkaisuja sekä suomalaista uutisointia paperittomuudesta.

Poliisihallituksen laatimissa toimintaohjelmissa ja arviointiraporteissa kiinnostukseni kohteena on ollut se, miten niissä tuotetaan ymmärrystä paperittomuudesta turvallisuuskysymyksenä. Samalla poliisihallituksen dokumentit tarjoavat mahdollisuuden tarkastella poliisin kahdalaista roolia sisäisen turvallisuuden suhteen: poliisi toteuttaa Suomen hallituksen toimeenpanemia päätöksiä valvomalla lakia ja samalla poliisi tuottaa asiantuntijatietoa päätöksentekoa varten. Hallituksen esityksissä ja lähetekeskusteluissa kiinnostukseni kohteena on vuorostaan ollut kansallisen turvallisuuden ja ihmisoikeuksien välinen jännite ja hegemoninen kamppailu. Hallituksen esityksien ja niistä käytyjen keskustelujen kautta on mahdollista tutkia diskursiivisella tasolla julkista vallankäyttöä.

4.1.1 Poliisihallituksen asiakirjat

Tarkastelen poliisihallituksen tuottamia tekstejä avaindokumentteina paperittomuutta koskevasta turvallisuuspolitiikasta. Jokaisessa toimintaohjelmassa on kuvaus laittoman maahantulon tilanteesta Suomessa dokumentin ilmestymisajalta ja toimenpidesuosituksia laittoman maahantulon hallitsemiseksi. Arviointiraporteissa on ollut vastaavasti tietoa laittoman maahanmuuton tilanteesta sekä yhteenveto toimenpidesuosituksien etenemisestä. Dokumentit ovat julkista tietoa turvallisuushallinnosta ja ne ovat kaikkien saatavilla. Julkiseksi luokiteltuina ne edustavat Suomen turvallisuuspolitiikan virallista linjaa, johon päätöksenteossa vedotaan.

Näin dokumentit mahdollistavat turvallisuuspolitiikan virallisten linjauksien ja julkisten oikeuksien tarkastelun (vrt. Wæver 2005, 35).

Näissä dokumenteissa olevia kuvauksia paperittomuudesta voidaan mieltää tiedoksi, josta asiantuntijat ovat laatineet hallitukseen tietonsa kohdetta eli paperittomia. Näin dokumentit ovat osaltaan tuottamassa käytäntöjä, joilla paperittomuutta pyritään hallitsemaan. Viranomaisaineistoja on käytetty tällä tavoin Michel Foucault'n ajatteluun pohjautuvassa hallinnan tutkimuksessa (esim. Foucault 1980; Miller & Rose 2010; Malkki 2012a), ja 1900-luvun alussa sosiologian klassikko Max Weber luonnehti byrokratiaa tiedon kautta hallinnaksi (ks. Aro & Jokivuori 2010, 160). Lisäksi poliisin dokumentteja voidaan tarkastella sen kautta, miten ne vaikuttavat päätöksentekijöiden ymmärrykseen todellisuudesta (Alisuutari & Qadir 2014).

Poliisihallituksen laatimat toimintaohjelmat on laadittu osana Suomen sisäisen turvallisuuden ohjelmaa ja niitä on linjattu Euroopan unionin yhteisten linjauksien mukaisesti. Poliisin asiakirjoille on mahdollisesti voitu antaa ministeriöstä tarkkaakin ohjeistusta, eivätkä ne edusta tämän vuoksi poliisin omaa lähtökohtaista linjausta paperittomuudesta. Tämän vuoksi dokumentteja on mielekkäintä tarkastella dokumentteina turvallisuuspolitiikasta eikä minkään yksittäisen toimijan intresseistä lähtevinä linjauksina. Olen kuitenkin pohtinut tutkielman yhteydessä myös sitä, mitä aineistossa olevat kirjoitustavat kertovat poliisista toimijana.

Vuoden 2009 toimenpideohjelma on ensimmäinen Suomessa tehty toimenpideohjelma laittoman maahantulon torjumiseksi ja se oli osa vuonna 2008 laadittua Suomen toista sisäisen turvallisuuden ohjelmaa. Vuoden 2009 ja 2012 toimintaohjelmat olivat nimetty samalla tavoin *Laittoman maahanmuuton vastaisiksi toimintaohjelmiksi*. Vuoden 2017 toimenpideohjelman nimi viittaa jo itsessään sisäisessä turvallisuudessa tapahtuneeseen muutokseen: *Laittoman maahantulon ja maassa oleskelun vastainen toimintaohjelma 2017-2020* (alleviivauskorostus omani). Muutos selittyy vuonna 2015 alkaneella turvapaikkatilanteella ja sen yhteiskunnallisilla seurauksilla.

Jokaisessa toimintaohjelmissa laittoman maahantulon torjunnan mainitaan perustuvan rajaturvallisuusstrategian neliportainen rajaturvallisuusmalli. Sen mukaan laitonta maahanmuuttoa pyritään torjumaan 1) lähtö- ja kauttakulkumaissa, 2) Suomen lähialueille, 3) Suomen ulkoraajoilla ja 4) rajojen sisällä. Tutkielmassani keskityn Suomen rajojen sisällä tapahtuviin turvallisuustoimenpiteisiin. Osa toimenpiteistä linkittyy strategian useampaan portaaseen, eikä näin

ollen yksiselitteistä rajanvetoa eri tasojen suhteen voida kaikissa tapauksissa tehdä. Lähtökoh-
taisesti olen kuitenkin tutkielmassani ollut kiinnostunut neljänneestä tasosta eli rajojen sisällä
tapahtuvista turvallisuustoimenpiteistä.

Analyysissä ovat painottuneet vuoden 2012 toimintaohjelma ja erityisesti vuoden 2017 toi-
mintaohjelma, mutta analyysiä varten olen perehtynyt jokaiseen asiakirjaan syvällisesti. En-
simmäinen, vuonna 2009 tehty toimintaohjelma ei sisällä vastaavalla tavalla kuvauksia Suo-
men sisäisestä tilanteesta, josta olen tutkimuksessani kiinnostunut. Muuttunut turvallisuusti-
lanne ja turvallisuustoimenpiteiden kehitys ovat tarkoittaneet lyhyessäkään ajassa sitä, että pa-
perittomuudesta on tullut vakavuudeltaan ja mittasuhteiltaan laadullisesti erilainen ilmiö Suo-
messä, mikä näkyy myös toimintaohjelmissä.

4.1.2 Hallituksen esitykset ja lähetekeskustelut

Tämä aineistokokonaisuus muodostuu hallituksen esityksistä ja niistä käydyistä lähetekeskus-
teluista. Hallituksen esitys on esitys lakimuutoksesta, jota sitten käsitellään eduskunnassa. Lä-
hetekeskusteluiden tarkoituksena on kommentoida hallituksen esitystä ennen sen siirtymistä
valiokuntakäsittelyyn, jossa hallituksen esitykseen voi tulla lakimuutoksia ennen täysistunto-
käsittelyä. Kummastakaan tarkasteltavaksi valitusta esityksestä ei käyty täysistuntokeskuste-
lua, jolloin tarkasteltaviksi keskusteluiksi tulivat ainoastaan lähetekeskustelut. Parlamentaari-
sia keskusteluita ja lainsäädäntöprosessia on analysoitu paljon diskursiivisessa ja retorisisa
tutkimuksessa (esim. van Dijk 1996; Lepola 2000). Erityisen maininnan ansaitsee Marko Sa-
losen (2005) väitöskirja *Hiljainen heteroseksuaalisuus?*, josta olen saanut virikkeitä niin ana-
lyysin tekoon kuin sen esittämiseen.

Päädyin valikoimaan aineistooni sellaisia lakiesityksiä, joissa lainsäädäntöä muutetaan ihmis-
oikeuksien velvoittamana eikä niitä rajoittaen. Tämän vuoksi oli mielestäni kiinnostavaa tar-
kastella, miten ihmisoikeuksia edistävät lait suhteutuvat turvallisuuspolitiikkaan. Euroopan
unionin direktiivien velvoittamat lakimuutokset, joilla pyritään edistämään yhdenvertaisuutta
ja perusoikeuksien toteutumista, tuovat tässä yhteydessä kiinnostavalla tavalla esiin prosessin,
jossa turvallisuustoimenpiteille annetaan rajoituksia. Tämän prosessin voisi nähdäkseni mieltää,
tietyn rajoitusten, turvallistamisen synnyttämäksi kaksoisliikkeeksi. Kaksoisliike on Karl Po-
lanyin (1944/2009) esittämä ajatus vapaiden markkinoiden ja yhteiskunnan välisestä suh-
teesta: yhteiskunta pyrkii suojelemaan itseään markkinoiden vapautumisen seurauksilta, esi-
merkiksi rajaamalla markkinoita. Turvallistamisen suhteen kyseessä oli siis se, miten yhteis-
kunta pyrkii vastustamaan liiallisia ja haitallisia turvallisuustoimenpiteitä.

Tutkielmaan valikoidut hallituksen esitykset koskevat etnisen profiloinnin kriminalisointia ja lasten säilöön ottamisen rajoituksia. Kumpikin esitys perustuu suomalaisen lainsäädännön päivittämistä vastaamaan Euroopan unionin direktiivejä. Näissä aineistossa analyysini keskeisenä kohteena on ihmisoikeuksien ja turvallistamisen välinen jännite. Jännite on läsnä erityisesti lähetekeskusteluissa, mutta etnisen profiloinnin kriminalisoivassa hallituksen esityksessä jännite on myös havaittavissa. Tarkastelen kumpaakin lainsäädännöllistä prosessia erikseen omissa luvuissaan, sillä tarkastelen niissä laadullisesti erilaisia prosesseja.

Hallituksen esityksien valinta oli oma prosessinsa. Toimenpideohjelmista tekemäni analyysin vuoksi pidin luontevana etnistä profilointia, maasta poistamista ja säilöönottamista koskevia lakiesityksiä. Etnisen profiloinnin kriminalisointia koskeva laki oli luonteva valinta, mutta lasten säilöönottoa käsittelevä lakiesitys oli vuorostaan toisenlaisen valinnan tulos. Valinta perustuu siihen, että lasten säilöönottoa ja säilöönoton rajoituksia koskeva keskustelu toi ilmi mielenkiintoisia piirteitä turvallistamisen suhteen. Keskustelu mahdollistaa turvallistamisen peruspiirteiden kuvaamisen ohella sen outouttamisen, kuten sitä koskevassa analyysiluvussa lukija voi huomata.

Etnisen profiloinnin kriminalisoiminen linkittyy kansalaisuutta ja etnisyyttä koskeviin kysymyksiin ja syrjinnän vastaiseen lainsäädäntöön. Etnisestä profiloinnista on alettu keskustelemaan viime vuosina enemmän Suomessa ja se on eri asiayhteyksien vuoksi noussut keskeiseksi julkisen keskustelun aiheiksi. Vuonna 2016 etninen profilointi nousi otsikoihin Mustan Barbaarin kerrottua perheensä joutuneen pysäytetyksi ja joutuneen ulkomaalaisvalvonnan kohteeksi (esim. Helsingin Sanomat 12.7.2016). Vuonna 2017 Long Play (3.6.2017) julkaisi uutinen poliisien rassistisesta viestinnästä suljetussa Facebook-ryhmässä, mikä linkittyi myös etniseen profilointiin. Long Playssa julkaistu uutinen oli osa Suvi Keskisen johtaman *Pysäytetyt – Etnisen profiloinnin tilat, merkitykset ja käytännöt* -tutkimushankkeen tutkivan journalismin osuutta.

Lasten säilöönottoa koskeva esitys koskee vuorostaan erityisryhmän eli lasten oikeuksia. Paperittomien lasten ja perheiden tilanteesta käydään myös ajoittain keskustelua, kun jotakin perhettä ollaan poistamasta maasta (esim. Yle 4.4.2017). Lakiesityksen keskustelussa oli vuorostaan kiinnostava piirteenä muun muassa se, että siinä etnisyys ei ollut lainkaan esillä. Tästä seuraten lapsia koskeva lakiesitys toimi kontrastina etnisestä profiloinnista käydylle keskustelulle, jossa etnisyys oli puheessa lähtökohtaisesti läsnä. Näiden syiden seurauksena keskustelu lasten säilöönotosta ja sen rajoista herätti kiinnostukseni tutkijana.

Näiden kahden lain säätämisen tarkastelun valinnasta seurasi se, että tutkielmani ulkopuolelle jäi jotain keskeisiä paperittomuutta koskevia kysymyksiä. Ulkopuolelle jäi esimerkiksi paperittomien terveydenhuoltoa koskenut päätöksenteko, jota tosin Heta Hölttä (2016) on jo tutkinut sosiologian pro gradussaan. Rajasin lähtökohtaisesti vuoden 2015 jälkeiset esitykset tutkielmastani. Niistä moni koskee kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa. Näitä lakimuutoksia on lukuisia, minkä vuoksi kyseistä lainsäädännöllistä kehitystä olisi mielekkäintä tarkastella omana tutkimuksenaan.

Hallituksen esitykset ja niistä käydyt lähetekeskustelut eivät siis tarjoa kokonais kuvaa paperittomuuteen liittyvästä parlamentaarista keskustelusta. Näin myös joitakin paperittomiin liittyviä keskeisiä kategorisointeja jää käsittelemieni keskustelujen ulkopuolelle. Tämä voi osin selittyä sillä, että tutkin ihmisoikeuksia edistäviä lakiesityksiä. Keskeisinä teemoina jäävät ulos ainakin paperittomien ja muiden maahantulijoiden leimaaminen islamistiseksi terroristeiksi, turvapaikkaturisteiksi ja elintasopakolaisiksi (vrt. Martikainen & Tiilikainen 2013a; Huttunen 2009; Hölttä 2016).

4.1.3 Aineistot kokonaisuutena

Toimenpideohjelmat, arviointiraportit ja hallituksen esitykset ovat kirjoitettuja tekstejä, jotka on laadittu yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi. Lähetekeskustelut, joista olen käyttänyt valmiiksi litteroituja dokumentteja, ovat taas keskusteluja, joissa poliitikot väittelevät lakiesityksistä. Näin lähetekeskustelut ovat laadullisesti erilainen aineistotyyppi muihin käyttämiini aineistoihin nähden. Lähetekeskustelussa esiintyviä puheenvuoroja on mielekästä tarkastella strategisena puheena, jolla pyritään vaikuttamaan niin päätöksentekoon kuin keskustelua seuraavaan suurempaan yleisöön. Samalla kansanedustaja tuottaa itselleen ja ryhmälleen poliittista identiteettiä. (vrt. Wiberg & Koura 1996, 197, 212-213). Vaikka parlamentarisessa keskustelussa on läsnä vuorovaikutuksellinen aspekti, olen pitänyt argumentaation tarkastelua keskeisempänä. Aineistokokonaisuudet on myös mahdollista sitoa yhteen argumentaatioanalyysin kautta, mikä sitoo tutkielmaa yhteen. Otin kuitenkin tekemässäni lähetekeskusteluiden analyysissä huomioon sen, mihin esitettyihin argumentteihin kansanedustajat kommentoivat ja mitkä argumentit vuorostaan jäävät vaille kommentointia. Tällaisen vuorovaikutuksellisuuden huomiointi mahdollistaa sen huomioon, mistä asioista keskustellaan ja ketkä onnistuvat määrittelemään keskustelua.

Parlamentaarisen keskustelun tarkastelu auttaa ylipäätään tuomaan esille turvallisuuspolitiikasta käydyn poliittisen kamppailun, mitä virallisten turvallisuuspoliittisten linjauksien analyysi ei mahdollistaisi. Näin aineistot täydentävät toisiaan. (ks. ja vrt. Fairclough 1992, 226–227.) Hallituksen esitykset ovat esimerkkejä siitä, missä rajoissa hegemonista kamppailuja käydään ja mihin edeltäneet kamppailut ovat johtaneet. Poliisin laatimat asiakirjat ovat vuorostaan esimerkki siitä, mikä on ollut hegemonisen kamppailun lopputulos. On tosin huomiotava, että koska kyse on lopulta Euroopan unionin yhteisistä linjauksista, ei kansallinen hegemonia yksistään vaikuta suomalaiseen yhteiskuntaan.

4.2 Aineiston teemoittelu

Poliisin laatimat asiakirjat olivat suhteellisen kompakteja aineistoja, joista lähdin erittelemään keskeisiä sisältöjä ja teemoja tutkimuskysymysteni kannalta. Toimenpideohjelmissa oli listauksia toimenpidesuosituksista, joista löytyi kiinnostavia teemoja, mutta pidin niiden perusteluja liian suppeina analyysille. Painotan tästäkin syystä siis toimenpideohjelmissa olevia kuvauksia paperittomuudesta ja Suomen tilanteesta.

Päädyin teemoittelemaan ja nostamaan poliisin dokumenteista seuraavat teemat: 1) syrjäytyminen, 2) rikollisuus ja väkivaltaisuus, 3) vetovoimatekijät, 4) maasta poistaminen ja 5) Suomen kansalaiset. Alkujaan olin myös huomioinut dokumenteissa olevia määritelmiä paperittomuuden torjunnan taloudellisista kustannuksista ja tehokkuudesta. Ne eivät kuitenkaan olleet tutkimuskysymyksieni valossa keskeisiä teemoja. Alkujaan olin myös kiinnostunut biometriikasta käytänteenä, mutta se valikoitui vastaavista syistä pois analyysistä.

Hallituksen esityksiä ja lähetekeskusteluja jäsensin vuorostaan suhteessa toisiinsa. Tarkastelin ensin, mikä lakiesityksestä nousi puheenaiheeksi lähetekeskustelussa. Keskusteluiden pääasiallinen puheenaihe ohjasi myös lukemaan ja analysoimaan hallituksen esitystä. Lähetekeskusteluiden puheenvuoroja erottelin toisistaan sen suhteen, miten niissä suhtauduttiin lakiesitykseen tai käytyyn keskusteluun. Sen jälkeen lähdin tarkemmin tutkimaan lakiesityksien ja puheenvuorojen argumentaatioisisältöä.

Olen jäsentänyt aineistoa myös suhteessa tutkielman johdannossa esittämiini turvallisuusdiemmoihin. Olen koonnut seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon jäsenyyksen analyysiluvuista sen suhteen, että 1) mitä teemaa niissä käsitellään, 2) mitä ihmisryhmää niissä käsitellään, sekä 3) aineiston yhteiskunnallisista funktioista.

Taulukko 1 Analyysilukujen rakenne

Analyysiluku	Mitä ihmisryhmää turvallisuuskeskustelu koskee?	Aineisto	Yhteiskunnallinen merkitys
6 Paperittomuuden uhkaama Suomi	Koskee monia eri ihmisryhmiä	Poliisihallituksen dokumentit	Toimenpidesuosituksset, toimeenpanon raportointi, hallinto
6.1 Laiton syjäytyvä	Koskee paperittomia		
6.2 Rikos, väkivalta ja kulttuuri	Koskee pitkälti Lähi-idän alueelta tulleita ihmisiä		
6.3 Vetovoimatekijät ja maasta poistaminen	Koskee paperittomia		
6.4 Kansalaiset turvallisuuden haasteena	Koskee Suomen kansalaisia		
7 Etnistä profilointia kriminalisoimassa	Koskee rodullistettuja ihmisiä	Hallituksen esitys ja lähetekeskustelun (HE 169/2014)	Lainsäädäntä, hegemoninen kamppailu
8 Haavoittuvuus ja sen haastaminen	Koskee paperittomia, myös laajempi muuttoliikekeskustelu	Hallituksen esitys ja lähetekeskustelu (HE 172/2014)	Lainsäädäntä, hegemoninen kamppailu

4.3 Aineiston keruuprosessi

Aineistokeruuprosessin alussa lähdin etsimään paperittomuuteen liittyviä täysistuntokeskusteluja ja hallituksen esityksiä. Tässä vaiheessa tutkimus tuntui kuitenkin siirtyvän lähemmäksi turvapaikanhakijoita koskevaa lainsäädäntöä. Selasin lävitse ja tein alustavaa analyysiä metodikurssin yhteydessä kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden henkilöiden oikeusturvasta. Tämän seurauksena tutkielmani fokus siirtyikin väliaikaisesti paperittomista turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan.

Vaikka löysinkin kyseisestä teemasta kiinnostavia lainsäädännöllisiä keskusteluja, koin näiden keskusteluiden vievän minua pois pääasiallisesta kiinnostuksen kohteestani. Lisäksi oli vaikea arvioida, mitkä lainsäädännössä tapahtuneet muutokset olivat merkittäviä, kun lainsäädäntä vaikutti olevan pitkälti reaktiivista. Oli myös harmillista havaita, että joistakin tärkeistä lakimuutoksista ei tunnuttu käyvän asian vakavuuden mukaista keskustelua (vrt. Wiberg & Koura 1996, 215). Täysistuntokeskusteluihin tutustuminen kuitenkin lisäsi tutkimusta tehdessä ymmärrystä siitä, millaiset ideologiset ajatusmallit vaikuttavat päätöksentekoon ja miten paperittomuudesta puhutaan.

Siirryin eduskuntakeskusteluista tarkastelemaan viranomaisaineistoja löytääkseni taustoitusta tutkielmalleni. Löysin asiakirjoja hakiessani Sisäministeriön sivuilta vuonna 2017 laaditun *Laittoman maahantulon ja laittoman maassa oleskelun vastaisen toimintaohjelman*. Keräsin tähän toimintaohjelmaan liittyviä muita asiakirjoja ja aloin hahmottaa niiden kautta aineistokokonaisuutta tutkimukselle. Analysoitaviksi dokumenteiksi valikoin lopulta poliisihallituksen tuottamat asiakirjat laittoman maahantulon torjunnasta.

Toimintaohjelmista analyysiä tehdessäni sain intuitiivisen idean, joka linkittyi tutkielmani metodologiaan. Ajatusketju on seuraavanlainen: poliisin toimintaohjelmien kuvaukset ovat perusteluja toimintaohjelmissa esitetyille toimenpidesuosituksille. Toimenpidesuosituksukset ovat vuorostaan väitteitä siitä, miten paperittomuutta voitaisiin hallita. Jotta olisi mahdollista tarkastella perusteluiden ja väitteiden ohella yleisösuhdetta, olisi mukaan otettava myös keskusteluita niistä. Tämä palautti parlamentaarisen lainsäädäntäprosessin mukaan tutkimukseeni, mikä tarjosi mahdollisuuden tarkastella sekä hallinnollista että poliittista turvallisuuspolitiikan tasoa. Siirsinkin kuitenkin huomioni toimenpidesuosituksien mukaisista lakiesityksistä sellaisiin lakiesityksiin, jotka koskivat ihmisoikeuksien edistämistä. Tämä mahdollisti kansallisen ja inhimillisen turvallisuuden välisten jännitteiden tutkimisen turvallisista koskevan kaksoisliikkeen kautta.

4.4 Tutkimusetiikka

Tutkimuksessani käytän valmiina olevia julkisia dokumentteja, eikä aineiston keruuseen tai sen käsittelyyn ole liittynyt eettisiä kysymyksiä. Julkiseksi määriteltynä dokumentit eivät ole myöskään vaatineet erillisiä tutkimuslupia. Paperittomuuden lähestyminen hallinnan ja dokumenttien kautta on myös mahdollistanut sen, etten vaikeuta paperittomien asemaa heistä tuottamalla tiedolla (American Anthropological Association 2009). Tämä on tehnyt tutkimuksestani tältä osin vaivatonta. Analyysitapaani ja tutkimukseni lähtökohtiin liittyy kuitenkin eettisiä näkökulmia ja valintoja, joita seuraavaksi avaan.

Retorisen tutkimuksen perinteessä sitoudutaan yleisesti suopeuden periaatteeseen. Suopeuden periaate tarkoittaa väitteiden tulkitsemista niin, että ne olisi esittänyt rationaalinen toimija ja että tämä toimija esitetään mahdollisimman hyvässä valossa. Tämä ei tosin tarkoita sitä, etteikö väitteitä voisi kritisoida. (Kakkuri-Knuutila & Ylikoski 1998, 31–32.) Billig (1991, 22–23) on huomauttanut, että retorisen analyysin tekijä itse tuottaa argumentin tutkimastaan aineistosta, mikä mahdollistaa kritiikin, sillä tutkija asettuu johonkin kantaan. Omana lähtökoh-

tanani on arvioida kriittisesti vallitsevaa turvallisuustilannetta, mikä ohjaa analyysissäni kommentoimaan ongelmalliseksi hahmottamiani järkeilytapoja (ks. Juhila 2016, 418–419, diskurssianalyytikon ottamista tutkijapositioneista).

Tutkijana minun tulee myös tiedostaa oma yhteiskunnallinen asemani Suomen kansalaisena. Suomalaisena ja valkoisena ihmisenä, johon ei kohdistu Suomessa rasistista syrjintää, olen voinut tehdä tutkimusta turvallisissa olosuhteissa. Miespuolisena ja julkisesti varsin tuntemattomana tutkijanalkuna minuun ei kohdistu vihapuhetta, jota kohdistuu erityisesti tunnettuihin naispuolisiin ja aktivistiroolin ottaneisiin tutkijoihin (ks. Poliitikasta 2.9.2015). Olen myös tietoisesti pyrkinyt lisäämään tietoaani orientalismista ja rasismista, mikä on auttanut minua tutkijana huomioimaan selvemmin rodullistavia ja eriarvoistavia rakenteita.

5 Paperittomuuden uhkaama Suomi

Tässä luvussa tarkastelen, millaista turvallisuuspoliittista ymmärrystä laittomasta maahanmuutosta luodaan poliisin toimenpideohjelmissa ja arviointiraporteissa sekä millaisia taustaideologioita ymmärrykseen sisältyy. Luku koostuu neljästä erillisestä analyysialaluvusta, joista kaksi ensimmäistä käsittelee muuttoliikkeen tarkastelua syrjäytymisen ja rikollisuuden kautta. Kolmas alaluku käsittelee maasta poistamista ja Suomen vetovoimatekijöiden arviointia. Neljännessä alaluvussa keskiössä on taas se, miten Suomen kansalaiset hahmotetaan suhteessa sisäiseen turvallisuuteen. Luvun yhteenvedossa pohdin vielä diasporayhteisöjen hallintaa omana kokonaisuutenaan, sillä ne linkittyvät jokaisen alaluvun teemaan.

5.1 Laiton syrjäytyvä

Jokaisessa toimenpideohjelmissa mainitaan termi syrjäytyminen, mutta ensimmäisessä toimenpideohjelmissa se on lähinnä sivuhuomiona. Kahdessa muussa toimenpideohjelmissa syrjäytyminen nimetään keskeiseksi paperittomuuteen liittyväksi ongelmaksi ja sitä ylipäätään pidetään sisäisen turvallisuuden kannalta keskeisenä uhkana. Syrjäytyminen onkin mainittu keskeisenä turvallisuusriskinä Suomen sisäisen turvallisuuden ohjelmassa (ks. Sandberg 2015). Otso Sandberg (2015) on sosiaalipolitiikan väitöstutkimuksessaan esittänyt, että syrjäytyminen käsitteenä on monimerkityksinen ja että se taipuu moniin erilaisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin muuttaen muotoaan ja merkitystään. Keskeisenä voidaan kuitenkin pitää tässä yhteydessä sitä, että syrjäytyminen viittaa epävarmuuteen ja yhteiskunnalliseen uhkaan, mikä edellyttää tiedon tuottamista syrjäytymisestä, jotta se on hallinnoitavissa (Sandberg 2015, 320). Tämä silmällä pitäen tarkastelen syrjäytymisestä seuraavia positioita paperittomille ja tämän kyseisen syrjäytymiskeskustelun ideologisia merkityksiä.

”Syrjäytyminen on sisäisen turvallisuuden keskeisimpiä uhkia. Laittomasti maassa oleskelevilla on erityisen suuri riski syrjäytyä. *Heillä on myös riski ajautua tekemään rikoksia elääkseen, mutta toisaalta myös suuri riski joutua erilaisten rikollisten ja rikollisryhmien hyväksikäyttämäksi. Jos laittomasti maassa oleskelevien ryhmä kasvaa suureksi ja syntyy getto-alueita, tästä aiheutuu erilaisia uhkia myös sisäiselle turvallisuudelle.* Sekä yksilöiden itsensä että yhteiskuntajärjestyksen kannalta on tärkeä ehkäistä laitonta maahanmuuttoa ja tukea toimenpiteitä, jotka ohjaavat ulkomaalaisia saapumaan laillisesti maahan.”

(vuoden 2012 ja vuoden 2017 toimintaohjelmat: kursivilla erotettu osuus, joka lisättiin vuoden 2017 toimintaohjelmaan, muutoin tekstit ovat identtiset)

Toisessa toimintaohjelmassa laitton maahanmuutto esitetään yksilön ongelman ohella yhteiskuntajärjestykselle uhkana, jolloin siinä vedotaan yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseen. Väitelauseessa ei kuitenkaan avata syitä sille, mitä syrjäytymisestä seuraa tai mistä rakenteellisista syistä paperittomien syrjäytyminen voisi johtua. Kolmannessa toimintaohjelmassa ymmärrystä syrjäytymisen vakavuudesta on täsmennetty esittämällä seurauksia ja uhkakuvia kuten rikollisuus ja gettoutuminen, jotka voivat heikentää suomalaisen yhteiskunnan turvallisuutta. Toimenpideohjelmissa tapahtunut muutos tässä suhteessa voidaan ymmärtää sitä kautta, paperittomien syrjäytymisestä on tullut akuutimpi turvallisuuskysymys. Tällöin syrjäytymiseen sisältyvät riskit täsmentyvät, jolloin niihin vetoamalla voidaan entisestään oikeuttaa turvallisuustoimien lisäämistä ja kehittämistä.

Näkemyks rikollisryhmään joutumisen vaarasta on esillä kaikissa kolmessa arviointiraportissa, joissa viranomaiset määrittellään aktiivisiksi toimijoiksi siinä, etteivät paperittomat joutuisi rikollisryhmien uhreiksi. Lisäksi laittomaan maahanmuuttoon itsessään liitetään rikollisia piirteitä: on jo itsessään laitonta tulla maahan ilman papereita ja sen mahdollistamisen takana voi olla rikollisryhmiä. Laitton maahanmuuttaja määrittellään muutoinkin syrjäytymisen yhteydessä epäonniseksi, ja mahdollisesti myös huolenkohteeksi. Näin laittoman maahanmuuton torjuminen on laittoman maahanmuuttajan oman edun mukaista. Kuitenkin erityisesti nykyisen turvapaikkatilanteen ja turvapaikkaprosessin seurauksena useamman ihmisen arvioidaan jäävän oleskelemaan maahan, mitä pidetään uhkana Suomelle.

”Uhkana on, että Suomeen muodostuu laittomasti oleskelevien ulkomaalaisten joukko, jos maastapoistamispäätöksen saaneita turvapaikanhakijoita ei pystytä palauttamaan pakkotoimin kotimaahansa. Lainsäädäntöön on tuotu keinoja, joiden toivotaan kannustavan maastapoistamispäätöksen saaneita poistumaan maasta ilman viranomaistoimia, sillä kaikkiin maihin viranomaistoimin palauttaminen ei ole mahdollista. Tällaisia keinoja ovat mm. vastaanottopalveluiden päättyminen henkilöiltä, joilla on mahdollisuus vapaaehtoisesti palata kotimaahansa sekä avustetun vapaaehtoisen paluun järjestelmä, jonka turvin maastapoistamispäätöksen saaneiden paluuta tuetaan rahallisesti. Jos kielteisen päätöksen saanut ei poistu vaan jää oleskelemaan maahan ilman maassa oleskeluun oikeuttavaa lupaa, voidaan hänet tuomita sakkorangaistukseen ulkomaalaisrikkomuksesta. Keinot tutkinnan suorittamiseksi ovat varsin rajalliset, esimerkiksi ulkomaalaisrikkomuksen tutkinta ei mahdollista laittomasti maassa oleskelevan etsintää.”

(vuoden 2017 ohjelma)

Lainauksessa esitetään keinoja, joilla ilman turvapaikkaoikeutta ja sen myöntämää oleskelulupaa olevat henkilöt saataisiin oma-aloitteisesti pois Suomesta. Kaksi mainituista keinoista perustuvat paperittomien elämisen mahdollisuuksien hankaloittamiseen Suomessa vastaanotto- ja palveluiden päättymisen ja sakkorangaistuksen uhalla. Yksi keinoista taas perustuu maasta poistumisen tukemiseen rahallisesti, mitä aiemmassa tutkimuksessa on kuvattu uusliberalistiseksi maasta poistamiseksi. Se eroaa valtion pakkovaltaan perustuvasta maasta poistamisesta siinä, että uusliberalistinen maasta poistaminen esitetään perustuvan paperittoman ”omaan tahtoon”. Tällainen suostuttelu eroaa pakkovallassa, joka perustuu vapauden riistämiseen (Andrijasevic & Walters 2010, 993–994; valtion pakkovaltaan perustavasta maasta poistamisesta enemmän luvussa 5.3).

Vuoden 2017 toimenpideohjelmassa uudeksi tulevaisuuden uhkakuvaksi yhteiskuntajärjestykselle esitetään paperittomien muodostamat yhteisöt Suomen alueella. Näiden yhteisöjen muodostumisen olisi seurausta maahan jääneistä kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneista ihmisistä, ja yhteisöjen syntyminen olisi syrjäytymisen yksi vakavimmista seurauksista. Paperittomien arvioidaan todennäköisesti siirtyvän Suomesta muualle Eurooppaan tai vapaaehtoisesti maasta poistamisen seurauksena lähtömaahansa. Koska Suomessa ei vielä ole vastaavia yhteisöjä, pohditaan paperittomien yhteisöjen mahdollisia uhkia muiden Euroopan maiden tilanteiden valossa.

”Ulkomailla diasporayhteisöissä syntyvää rikollista toimintaa ruokkivat sekä tulokkaiden eri syistä heikot mahdollisuudet hankkia elantonsa laillisin keinoin mutta myös rikollisessa toiminnassa jo mukana olevien pyrkimykset hyödyntää länsimaissa tarjoutuvia mahdollisuuksia tuottoisana rikolliseen toimintaan.”

(vuoden 2017 ohjelma)

Syrjäytyminen voi johtaa pahimmillaan rikollisuuteen, kun muuta mahdollisuutta hankkia elantoa ei ole. Diasporayhteisöjen maininnalla tämä rikollisuus täsmennetään etnisten ryhmien tekemäksi rikollisuudeksi, jolloin etnisistä ryhmistä muodostuu potentiaalinen uhka yhteiskunnan turvallisuudelle. Erityisesti kolmannessa toimenpideohjelmassa arvioidaan etnisten ryhmien rikollisjengien uhkaa ja sitä, millaisia erityispiirteitä näillä ryhmillä on. Seuraavassa alaluvussa tarkastelen toimenpideohjelmissa olevia kuvauksia rikollisuudesta. Sitä ennen on kuitenkin huomioitava syrjäytymispuheeseen liittyviä olettamuksia ja sen seurauksia. Syrjäytymispuheen voidaan hahmottaa vetoavan huoleen ja uhkaan (ks. Sandberg 2015, 304, 327). Huoli voi kohdistua syrjäytyviin paperittomiin tai huoleen siitä, mitä seurauksia syrjäy-

tymisellä voi yhteiskuntajärjestykselle olla. Vastauksena tähän huoleen hahmottuu se, että paperittomat on saatava pois Suomen alueelta. Kun paperittomat ovat poissa Suomesta, he eivät voi syrjäytyä Suomessa. Syrjäytymisen ratkaisuna eivät siis ole sellaiset sosiaalipoliittiset ratkaisut, jotka koskisivat myös paperittomia, vaan ratkaisuna on paperittomien poistaminen ja heidän Suomeen tulemisensa estäminen. Tällainen ymmärrys syrjäytymisestä on uusliberalistiselle ideologialle tyypillinen tapa selittää ja käsitellä yhteiskunnallisia ilmiöitä: yksilön syrjäytyminen on hänen omalla vastuullaan ja yhteiskunnalliset rakenteet sen taustalla häivytetään pois (ks. Harvey 2005, 41). Tämä yleinen uusliberalistinen järjeilytapa korostuu nähdäkseen erityisesti paperittomien kohdalla: kun paperittomilta kielletään mahdollisuus yhteiskunnan jäsenyyteen, ei heillä ole muuta mahdollisuutta kuin syrjäytyä. Yhteiskunnasta syrjäytyminen esitetään paperittoman omana syynä tai valintana, vaikka sen taustalla ovat rakenteet: juridinen oleskelustatus vaikuttaa yksilön mahdollisuuksiin elää valtion rajojen sisällä.

Kokonaisuudessaan syrjäytymisen ja paperittomuuden välistä yhteyttä koskeva kokonaisargumenttia voidaan purkaa toiminnallisen loukun käsitteen kautta. Toiminnallisella loukulla tarkoitetaan sitä, että yksilöllä on valittavissaan erilaisia toimintamalleja, joista kaikki ovat kuitenkin hänelle epäsuotuisia (Salonen & Oksanen 2011). Paperittomien kohdalla toiminnalliset loukut liittyvät heidän juridiseen, oleskelulupaa koskevaan statukseensa. Ne tuovat osaltaan esille sen, että paperittomuus ei asetu kansalaisuuden kautta toimivaan yhteiskunnalliseen järjestykseen, minkä seurauksena valtioilla ei nähdä olevan syytä suojella ja tukea heitä. (vrt. Orozco 1999, 23–24.)

Lisäksi loukkujen kautta voidaan tarkastella sitä, millaista moraalista subjektiutta paperittomille esitetään toimenpideohjelmassa. Ollakseen hyvä siirtolainen, tulisi paperittoman tulla laillisia reittejä Suomeen ja saada laillinen oleskelulupa. Tai ollakseen vuorostaan hyvä kielteisen oleskeluluvan saanut siirtolainen, hänen tulisi lähteä pois maasta omaehtoisesti. Ilman oleskeluluvan saamista siirtolainen ei voi olla muuta kuin paperiton, jolloin hän syrjäytyy yhteiskunnasta, jonka juridinen jäsen hän ei ole. Tällöin hän ei ole oikeutettu esimerkiksi sosiaali- ja terveystalveluihin, jotka vaativat Suomen tai EU:n kansalaisuuden. Tästä muodostuu loukku: erityisesti konflikteja ja vainoa pakenevat paperittomat eivät halua palata lähtömaahansa ja mikäli he eivät saa turvapaikkaa, on paperittomuus heille mahdollisuus olla palamatta lähtömaahansa. Paperittomina heillä ei ole kuitenkaan mahdollisuutta toimia yhteiskunnan normaaleina jäseninä, sillä heillä ei ole mahdollisuutta sosiaaliturvaan tai töihin. Näin pa-

perittomat on syrjäytetty normaalista yhteiskuntaelämästä, mikä voi johtaa siihen, että he toimivat harmaan talouden piirissä tai rikollisina. Rikollisuutta ja muuttoliikettä koskevia kysymyksiä tarkastelen seuraavassa alaluvussa.

5.2 Rikos, väkivalta ja kulttuuri

Paperittomien Suomessa tekemästä rikollisuudesta tuli turvallisuuskysymys vuoden 2014 arviointiraportissa ja kolmannessa toimintaohjelmassa Suomen alueella tapahtuvaa rikollisuutta kuvataan tarkemmin. Rajaan analyysini ulkopuolelle laittoman maahantulon järjestämisen ja maahan laittomasti tulemisen sekä maahantulokiellon rikkomisen¹¹. Ne ovat olleet turvallisuuskysymyksiä aikaisemminkin. Kiinnostukseni on tässä luvussa siinä, miten Suomessa olevien paperittomien tilannetta kuvataan suhteessa Suomessa tapahtuvaan rikollisuuteen.

Jokaisessa poliisin laatimassa toimintaohjelmassa ja arviointiraportissa mainitaan ihmiskauppa yhtenä paperittomuuteen liittyvänä ilmiönä. Ihmiskauppaa ei kuvata tarkastelemassani dokumenteissa tarkkaan, sillä sen on todettu olevan erityiskysymys, joka vaatii toisenlaista viranomaistoimintaa. Sen sijaan on lukuisia muita suomalaisten viranomaisten dokumentteja, joiden tarkoituksena on antaa puitteita viranomaistoiminnalle ihmiskaupan suhteen (esim. Sisäministeriö 2017; ks. myös Roth 2012). Ihmiskaupan uhrin erotetaan näin hallinnollisena kategoriana muista paperittomista sen perusteella, että he ovat erityisen haavoittuvassa asemassa eikä heitä ihmiskaupan vuoksi esimerkiksi lähetetä takaisin kotimaahansa. Uhrin positio asettaa näin heidät poikkeukseksi paperittomien joukossa: he ovat ihmisiä, joita tulee suojella. Toisaalta ihmiskauppa ilmiönä vaatii sitä, että viranomaiset voivat tunnistaa laittoman matkustamisen maahan. Näin ihmiskaupan torjunta kytkeytyy laittoman maahanmuuton torjuntaan, kuten seuraavassa aineistokatkelmassa voidaan huomata, kun ihmiskaupasta kirjoitetaan muun rikollisuuden ohella:

”Laittomin keinoin maahan tulevat ovat usein hädänalaisessa asemassa muun muassa velkaannuttuaan rikollisille ja koska heidän edellytyksensä hankkia elantonsa laillisesti ovat monissa tapauksissa heikkoja. Pahimmillaan tilanne johtaa siihen, että tulokkaasta tulee ihmiskaupan uhri. Ihmiskauppa voi merkitä uhrin hyödyntämistä myös rikosten tekijänä, jolloin uhriutumisen tunnistamiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Alaikäisten ihmiskaupan uhrien määrä on Europolin mukaan viime aikoina kasvanut EU-maissa.”

¹¹ Maahantulokiello voi koskea myös niitä Euroopan unionin kansalaisia, jotka ovat Suomessa syyllistyneet rikollisuuteen.

(vuoden 2017 ohjelma)

Ihmiskaupan uhrien asema ilmentää sitä, miten maahanmuuton hallinnassa paperittomaan voidaan liittää sekä uhkan että suojelemisen kohteena olevan määrä, minkä seurauksena paperiton on hallinnollisesti epämääräinen hahmo (Walters 2015). Tämä korostuu erityisesti niissä tilanteissa, joissa ihmiskaupan uhri on rikoksentekijä, jolloin hän on sekä uhka että suojeltava samanaikaisesti. Rikollisuuden lisääntymisen Suomen alueella tekee tämän vuoksi ihmiskaupan tunnistamisesta erityisen tärkeää: ihmiskaupan uhrien ohella on olennaista suojella suomalaista yhteiskuntaa.

Suoraviivaisempi uhkan määrä liittyy väkivaltarikollisuuteen ja seksuaaliseen väkivaltaan. Erityisesti mahdollisuus kasvavaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen nähdään keskeisenä uhkana Suomen sisäiselle turvallisuudelle. Vuoden 2017 toimintaohjelmassa kerrotaan verraten paljon seksuaalisen väkivallan uhkasta ja väkivaltarikollisuudesta, jotka linkitetään Lähi-idästä Suomeen tulleisiin siirtolaisiin. Toimintaohjelmassa ei tässä yhteydessä tehdä varsinaisesti eroa paperittomien, turvapaikanhakijoiden tai pakolaisten välillä, jolloin uhka liitetään maahantulijoiden kulttuuriin eikä niinkään heidän lailliseen statukseensa.

Seuraavat otteet toimintaohjelmasta tiivistävät järjestäytyneeseen rikollisuuteen, väkivaltarikollisuuteen ja seksuaaliväkivaltaan liittyviä kuvauksia. Analysoin kunkin otteen erikseen.

”Jo suurimpien tulokasryhmien lähtöalueista esimerkiksi Irakissa järjestäytynyt rikollisuus ja laiton talous ovat voimistuneet 2000-luvulla valtakoneiston sorruttua. Järjestäytyntä rikollisuutta ovat kasvattaneet maassa vallitseva epävakaus, sisäisen kontrollin puute ja poliittinen kilpailu sekä pyrkimykset hankkia varoja eri ryhmittymille. Rikollinen toiminta kattaa kaikki järjestäytyneelle rikollisuudelle tyypilliset vakavimmat muodot, kuten sieppaukset, kiristyksen, ryöstöt, ihmiskaupan ja korruption. Ulkomailla diasporayhteisöissä syntyvää rikollista toimintaa ruokkivat sekä tulokkaiden eri syistä heikot mahdollisuudet hankkia elantonsa laillisin keinoin mutta myös rikollisessa toiminnassa jo mukana olevien pyrkimykset hyödyntää länsimaissa tarjoutuvia mahdollisuuksia tuottoisaan rikolliseen toimintaan.”

(vuoden 2017 ohjelma)

Lähtömaiden heikon yhteiskuntajärjestyksen esitetään luovan pohjaa järjestäytyneelle rikollisuudelle, joka voi olla muodoltaan myös ylijärjestyssään Eurooppaan. Diasporat positoidaan näin keskeisiksi turvallisuustoimenpiteiden kohteiksi, sillä ne voivat mahdollistaa rikollisuutta. Tulijat asemoidaan vuorostaan pitkälti potentiaalisiksi uhkaksi, jolloin he ovat turvallisuuspolitiikan kannalta keskeinen riskiryhmä. Keskeiseksi uhkaksi kuvauksessa

nousevat ne tulijat ja jo maassa olevat siirtolaiset, jotka ovat rikollisia: heidän toimintansa voi tehdä muista tulijoista rikollisia ja synnyttää järjestäytyntä rikollisuutta Suomen ja Euroopan alueelle.

Seuraavissa katkelmissa kuvataan tarkemmin, millaista väkivaltaista toimintaa tulijat voivat tuoda mukanaan.

”Taistelijatausta ja sotatoimiin osallistuminen ovat tekijöitä, jotka normalisoivat väkivallan käyttöä ja sen osana myös seksuaalirikoksia henkilön toimintatapoina; taistelijatausta nostaa valmiutta väkivalta- ja seksuaalirikoksiin ja aggressiiviseen rikolliseen toimintaan. Ruotsissa pitkään vaikuttanut kriisialueelta Ruotsiin suuntautuneesta muuttoliikkeestä kasvualustansa saanut länsibalkanilaistaustainen järjestäytyntä rikollisuus on tästä hyvä esimerkki. Sotavuosien jälkeinen rikollisuuden kasvu on ollut pitkään rikollisuuden tutkijoiden tiedossa: oman sotilaallisen viiteryhmän toiminnan väkivaltaisuuden on tutkimuksissa sittemmin todettu totuttavan ihmisen nopeasti väkivaltaan ja sen käyttöön sen lisäksi, että sotilaalliseen toimintaan osallistuneet ovat harjaantuneet aseiden ja räjähteiden käyttöön.”

(vuoden 2017 ohjelma)

Aseellisen konfliktin ja taistelijataustan vaikutukset esitetään väkivaltaa normalisoivana syyseuraus-suhteena. Koska suurin osa vuoden 2015 aikana tulleista maahantulijoista on tullut sotilaallisessa konfliktissa olevista Lähi-idän maista, on viranomaistoimijoiden keskeisenä tehtävänä tunnistaa mahdolliset sotilaina tai muutoin konflikteihin osallistuneet tulijat. Taistelijataustaisesta maahantulijasta tulee näin oma hallinnallinen kohteensa, josta on tuotettava tietoa ja joka on erityinen riski yhteiskunnalle. Toimenpideohjelman kontekstissa taistelijataustaisten henkilöiden olemassaolo ja heihin liittyvät riskit implikoivat sitä tärkeyttä, joka koskee ”laittomien” ja ”laillisten” siirtolaisten tunnistamista ja taustojen selvittämistä. Uhka järjestäytyneeseen rikollisuuteen toimii perusteena esittää valvonnan lisäämistä ja valmiustilan asettamista.

Koska tällaisia riskejä liitetään nimenomaan Lähi-idän alueelta tuleviin siirtolaisiin, toimenpideohjelmissa kuvataan yleisluontoisesti niitä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä, jotka selittävät Lähi-idän alueelta tulevien ihmisten toimintaa. Seuraavassa katkelmassa tulijoita kuvataan erityisesti sukupuolittuneen väkivallan valossa.

”Lähtöalueiden heikko perusoikeustilanne ja niillä toimivat vanhakantaisia ja autoritaarisia yhteiskuntapoliittisia tavoitteita kannattavat ryhmät vaikuttavat tilanteen kehitykseen etenkin seksuaalirikollisuudessa mutta myös laajemmin väkivaltarikollisuudessa.

Länsimaiset tasa-arvoon kuuluvat toimintatavat ovat tulokkaille usein vieraita, mutta tulokkaiden joukossa on myös niitä, joiden intressejä ja taustayhteisössä omaksuttuja tapoja esimerkiksi naisten tasa-arvoinen asema yhteiskunnassa ei vastaa. Perhe- ja seurustelusuhteissa tällaiset perusoikeusnäkemys voivat johtaa lähisuhdeväkivallan ja kunniaväkivallan kasvuun.”

”Naisiin kohdistuva seksuaalinen häirintä ja väkivalta on useiden eri selvitysten mukaan yleistä monissa Lähi-idän maissa: Egyptissä erittäin yleistä, tavallista myös esimerkiksi Afganistanissa, Pakistanissa ja Irakissa.”

(vuoden 2017 ohjelma)

Seksuaalirikollisuuden suhteen tehdään kulttuurinen ero länsimaiden ja Lähi-idän välille; Lähi-idässä olevat vanhakantaiset poliittiset ryhmät esitetään vastakohtaksi länsimaisille arvoille, joihin kuuluu keskeisesti sukupuolten välinen tasa-arvo. Lähi-idästä on tuotettu seksuaalisuuden ja sukupuolijärjestelmän kautta rakentuvaa toiseutta pitkään Euroopassa (Said 1978, 311–316) ja nykyään se ilmenee siinä, miten Lähi-idän kulttuuriin piirteisiin liitetään sukupuolittunutta väkivaltaa (Keskinen 2012; 2017, 272). On myös esitetty, että nykyään lännen ja Lähi-idän välille tehdään erontekoa nimenomaan seksuaali- ja sukupuolioikeuksien kautta (Ilkkraan 2008). Tämä eronteko, jossa sukupuolten tasa-arvo modernina länsimaalaisena arvona (esim. Julkunen 2010, 9-10) ja Lähi-idän vanhakantainen kulttuuri esitetään toisilleen vastakkaisina, uusintaa käsitystä kulttuurien yhteentörmäyksestä.

Ajatus kulttuurien yhteentörmäyksestä pohjautuu yhdysvaltalaisen politiikantutkija Samuel P. Huntingtonin teesin mukaisesta sivilisaatioiden yhteentörmäyksestä (ks. Hannerz 2003, 221–222). Tämä yhteentörmäys rakentuu osittain käsitykselle sitä, että kulttuuri determinoi ihmisten käyttäytymistä ja että kulttuurit ovat lähtökohtaisesti erilaisia toisistaan (ks. Hannerz 2003). Tällaiseen kulttuurifundamentalistiseen näkemykseen sopii hyvin kulttuuristava puhe-
tapa eli se, miten yksilöön ja ryhmään liitetään toiseuttavia kulttuurisia piirteitä (Keskinen 2012). Ei ole kuitenkaan täysin yksiselitteistä, että kulttuuristetaanko tulijoita sukupuolittuneen väkivallan kautta toimintaohjelmassa vai ei. Toimintaohjelmassa kuitenkin tuodaan ilmi, että kaikki Lähi-idän maista tulevat ihmiset eivät ole samankaltaisia. Kuitenkin toimenpideohjelmassa käytetään huomattavan paljon tilaa sen esiin tuomiseksi, että nykyisten tulijoiden seurauksena seksuaalinen väkivalta voi lisääntyä ja että uhka sukupuolittuneesta väkivallasta ja sukupuolten eriarvoisuus liittyy juuri Lähi-itään. Tällöin toistamalla uhkakuvia sukupuolittuneesta väkivallasta tuotetaan monoliittista ja muuttumatonta kuvaa Lähi-idän kulttuureista,

kun Lähi-idästä tulevia ihmisiä tarkastellaan potentiaalisena turvallisuusuhkana. Käsitys tulijoista turvallisuusuhkana nähdäkseni kehystää tekstiä siihen suuntaan, että tulijoita jossain määrin kulttuuristetaan, mutta lauserakenteiden vuoksi ambivalentisti.

Tapahtui toimintaohjelmassa kulttuuristamista tai ei, kulttuurien yhteentörmäys on toimintaohjelman mukaan mahdollinen uhka Suomelle. Tämä uhka perustuu näkemykseen lännen ja Lähi-idän lähtökohtaisesta kulttuurisesta eroista sukupuolijärjestyksen suhteen. Ajatus kulttuurien lähtökohtaisista eroista kuitenkin häivyttää altaan pois sen, että tasa-arvon kautta rakentuva sukupuolijärjestelmä on länsimaissa feministisen aktivismin ja poliittisen toiminnan tulosta eikä sen jatkuvuus länsimaissa ole itsestäänselvyys (Tuori 2012, 275; Julkunen 2010). Lähi-idän sukupuolijärjestelmä esitetään vuorostaan muuttumattomana, vaikka alueen sukupuolijärjestelmissä on tapahtunut eri suuntaisia muutoksia eri maissa niiden poliittisten valtasuhteiden ja kansalaisaktiivisuuden seurauksena (Ilkkracan 2008). Kulttuurien välisiä lähtökohtaisia eroja koskeva järkeilytapa uusintaa näin käsitystä Lähi-idästä ja sieltä tulevista konservatiivisina ja ei-moderneina (Tuori 2012, 276). Vuoden 2017 toimenpideohjelman voidaan nähdä uusintavan tätä asetelmaa, sillä siinä nykyistä tilannetta kehystetään kulttuurien yhteentörmäyksen uhkakuvalla ja siinä käytetään huomattavan paljon tilaa tämän uhkakuvan rakentamiseen huomioiden, että tämä uhkakuva ei itsessään liity paperittomuuteen.¹²

Väkivaltarikollisuuden ja seksuaalisen väkivallan uhka on sukupuolittunutta: uhkana on miesten tekemä väkivalta. Tämä korostuu toimintaohjelmassa jo siinä, että siinä mainitaan tulijoita olevan suurimmaksi osaksi nuoria miehiä. Tämä sukupuolittunut uhkakuva asettuu vastakohtaksi naissukupuolittuneen uhrin representaatiolle, jota usein pakolaisista tuotetaan esimerkiksi humanitäarisessä toiminnassa (Ticktin 2014, 282). Samalla kerrottaessa seksuaalisesta ja sukupuolittuneesta väkivallasta tapahtuu mielenkiintoinen häilytys sen suhteen, että väkivallan ei mainita kohdistuvan erityisesti naisiin. Naiset ovat ainoastaan implisiittisesti läsnä toimintaohjelmassa uhreina, ja he saattavat olla joko tulijoita tai suomalaisia. Tämä on kiinnostava huomioiden, että julkisessa keskustelussa miessukupuoleen paikantunut uhkakuva maahanmuutosta tuottaa usein puhetta siitä, miten tulomaan naisia tulee suojella muuttajilta (esim. Keskinen 2013, 71). Tällaista diskursiivista toimintaa ei kuitenkaan esiinny virallisessa ja julkiseksi tarkoitettussa dokumentissa, mutta on mahdollista, että joku tekstin lukija tulkitsee sitä tällaisen kehyksen kautta.

¹² Huomautus. En pyri häivyttämään pois Lähi-idän alueella esiintyviä seksuaalisuuteen ja sukupuolijärjestelmään liittyviä ongelmia. Tässä yhteydessä on kuitenkin olennaista huomioida, miten Lähi-itä esitetään kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti monoliittisenä alueena ja mitä seurauksia tällä on turvallistamisen näkökulmasta.

Tässä aluvuossa olen tarkastellut, miten rikollisuutta käsitellään toimenpideohjelmassa ja miten sen kautta maahantulijoista rakennetaan uhkakuvaa. Pitkästi tässä aluvuossa olen tarkastellut sitä, mitä nimetään turvallisuusriskeiksi ja millaisia kausaalisia selityksiä niiden taustalla esitetään olevan. Voidaan huomioida, että diasporat nimetään jälleen yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi turvallisuuden kannalta. Tulijoita, niin paperittomia kuin ”laillisia”, positioidaan pitkälti uhkan kautta, mutta etenkin ihmiskaupan uhreja myös haavoittuvaisessa asemassa olevina uhreina, jotka kaipaavat suojelua. Näin vuoden 2015 aikana syntynyt turvapaikkatilanne ja paperittomuus näyttäytyvät sellaisina ilmiöinä, joihin kuuluu hallinnollisesti sekä torjuttavia että suojeltavia yksilöitä.

Erityisesti järjestäytynyt rikollisuus, väkivaltarikollisuus ja seksuaalinen väkivalta saavat paljon tilaa toimintaohjelmassa, ja ne muodostuivat keskeisiksi turvallisuuskysymyksiksi vuoden 2015 jälkeen. On mahdollista mieltää, että juuri tämä muutos Suomen turvallisuusympäristössä luo edellytyksiä valmiustilalle: kun toimintaohjelmissa kuvataan näin moninaisesti erilaisia uhkia, se edellyttää poliisitoiminnan ja valvonnan lisäämistä. Kun uusia uhkakuvia on nimetty, edellyttävät ne tehokkaampaa valvontaa. Näin toimintaohjelma edellyttää lisää turvallistamista.

Väkivallan uhan suhteen tulijoita määritellään kahtalaisesti: joko sotilaallisten konfliktien universaaleilla vaikutuksilla yksilöihin ja yhteiskuntiin tai kulttuuristen tekijöiden perusteella. Kumpikin näistä määreistä positioi tulijoita potentiaalisiksi uhiksi ja ne edellyttävät sisäisen turvallisuuden vuoksi tulijoiden taustojen selvittämistä. Tämä sinänsä eroaa siitä julkisessa keskustelussa yleensä toistuvasta tavasta jäsentää maahanmuuttaja- ja muslimimiesten väkivalta vain kulttuurista johtuvaksi (Keskinen 2017, 272), eikä toimintaohjelmien esittämistapa voida jäsentää yksin kulttuuristavan järkeilytavan kautta, vaikka dokumentti tarjoaa tämän luvutavan rakentamalla käsitystä kulttuurien yhteentörmäyksestä. Sekä universaalius että kulttuurispesifit tekijät paikantuvat alueellisesti Lähi-itään, jolloin näiltä alueilta tulevat ihmisten voidaan toimenpideohjelman perusteella olettaa olevan joka tapauksessa turvallisuusuhka. Näin vuonna 2015 Lähi-idästä tulleisiin liittyä lähtökohtaisesti väkivaltaisuuden kautta rakentuva toiseus.

5.3 Vetovoimatekijät ja maasta poistaminen rajojen muodostajina

Kuvaukset Suomen vetovoimatekijöistä ja maasta poistamisesta yhdistyvät toisiinsa olennaisesti ja ne rakentavat toisiaan täydentävän argumenttikokonaisuuden, jota tarkastelen tässä

alaluvussa. Sekä vetovoimatekijöissä että maasta poistamisesta korostuu ymmärrys kansallisvaltioiden muodostamasta maailmasta ja niiden keskinäisestä järjestyksestä. Näin ollen tässä alaluvussa hahmottuu, millaista nationalistista järjelyä valtiosta tuotetaan paperittomuuden ja turvallisuuskehyksen valossa.

Toisesta toimenpideohjelmasta alkaen on pohdittu Suomen houkuttelevuutta laittomille maahantulijoille ja sen vaikutusta sisäiselle turvallisuudelle. Vuoden 2013 arviointiraportissa käytettiin termiä vetotekijä ja vuoden 2017 toimenpideohjelmassa vetovoimatekijää. Vetovoimatekijöillä tarkoitetaan muuttoliikkeen yhteydessä niitä tekijöitä, jotka ”vetävät” ihmisiä kohdemaan muiden mahdollisten kohdemaiden sijasta. Vetovoimatekijän vastinpari on työntövoimatekijä, joka ”työntää” ihmisiä pois lähtömaastaan.

Ajatus vetovoima- ja työntövoimatekijöistä muuttoliikkeen taustalla perustuu sosiologi Everett S. Leen teoreettiseen hahmotukseen muuttoliikkeestä, ja sen avulla on mahdollista hahmottaa rakenteellisia ja yksilöllisiä syitä ja motiiveja muuttoliikkeen taustalla (esim. Lee 1969; ks. Castles, de Haas & Miller 2014). Vetovoimatekijät voidaan hahmottaa käsitteenä, jolla pyritään käsitteellistämään väestön ja muuttoliikkeen hallintaa koskevia ilmiöitä. Veto- ja työntövoimatekijöiden teoriansa taustalla Lee on käyttänyt maantieteilijä Ernst Georg Ravensteinin 1880-luvulla muodostamia ”painovoima”-teorioita, joilla Ravenstein pyrki hahmottamaan yleisiä muuttoliikkeeseen vaikuttavia lakeja (Castles, de Haas & Miller 2014, 29). Kumpaakin näistä muuttoliikkeen taustalla vaikuttavaa selittämistä voidaan nähdäkseni tulkita Foucault’n (2010a) biovallan käsitteen kautta, sillä niiden tuottama ymmärrys väestöjen liikkuvuudesta kytkeytyy pyrkimykseen hallita väestöjen liikkuvuutta: vetovoimatekijöiden tunnistamisen ja vähentämisen kautta pyritään säätelemään laitonta siirtolaisuutta, kun niitä tarkastellaan laittoman maahanmuuton torjunnan kautta.

Vetovoimatekijä muodostaa käsitteenä tavan tehdä paperittomien liikkuvuudesta ymmärrettävää heidän motivaatioidensa kautta. Niiden kautta voidaan eritellä esimerkiksi siirtolaisten kohdemaan liittämisiä positiivisia mielikuvia. Vetovoimatekijät tarjoavat näin mekanistisen kausaaliselityksen ja peliteoreettisen hahmotuksen paperittomien liikkuvuudesta ja sen torjunnasta (ks. Castles, de Haas & Miller 2014, 29–31), missä yhdistyvät laittomien maahanmuuttajien psykologiset piirteet motivaation kautta ja rakenteelliset tekijät mielikuvien ja aktuaalisten vetovoimatekijöiden kautta. Näin on mahdollista havaita, miten väestöä ja muuttoliikettä selittävät teoriat muotoutuvat osaksi muuttoliikkeen hallintaa ja hallinnan käsitteellistämistä.

Suomessa vetovoimatekijä-termi vakiintui osaksi maahanmuutosta käytyä poliittista keskustelua vuonna 2009, jolloin Vanhasen hallitus myös teki selvityksen Suomen vetovoimatekijöistä

(Keskinen 2009b, 37). Vuoden 2012 toimenpideohjelmassa Suomi esitetään lähtökohtaisesti maana, joka ei ole houkutteleva laittomille maahantulijoille. Laittoman maassa oleskelun torjunta esitetään toimivana ja keskeisenä strategiana pidetään laittoman maahanmuuton ennalta ehkäisemistä.

Vuoden 2017 toimenpideohjelmassa tapahtuu kuitenkin muutos Suomen vetovoimatekijöistä kertomisessa. Vaikka vetovoimatekijöissä ei sanota tapahtuneen muutoksia, esitetään Suomessa nyt olevan merkittäviä vetovoimatekijöitä laittomalle maahanmuutolle. Toimenpideohjelmassa avataan, mitkä tekijät ovat Suomen vetovoimatekijöitä.

”Vaikka laitton maahantulo sisärajojen kautta Suomeen on supistunut merkittävästi, Suomen vetotekijöissä ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Kiinnostusta Suomea kohtaan lisäävät korkea sosiaaliturva, turvallisuus ja myös salakuljettajien ja salakuljetettävien joukossa leviävät tiedot siitä, että Suomesta saisi muita EU – maita helpommin ja nopeammin oleskeluluvan. Lisäksi Suomeen pyrkimisen syinä on mainittu korkea oikeusturvan taso ja luotettavuus, joka ilmenee mm. kansainvälisten sopimusten noudattamisena. Suomen vetovoimaa lisäävät myös lähtömaista tänne jo aiemmin vakiintuneet yhteisöt (diaspora), joiden apuun ja tukeen maahantulolanteessa ja sen jälkeen voidaan tukeutua. Diasporayhteisöt ovat kuitenkin Suomessa vielä huomattavasti pienempiä kuin esimerkiksi Ruotsissa.”

(vuoden 2017 ohjelma)

Suomen vetovoimatekijöiden esitetään liittyvän keskeisesti Suomen sosiaaliturvaan, oikeusturvaan, tietoihin helpommasta mahdollisuudesta oleskelulupaan ja Suomessa jo oleviin diasporayhteisöihin. Suomi on siis houkutteleva siksi, että tulijat olettavat Suomessa olevan mahdollisuuksia hyvään ja turvattuun elämään. Mainitut vetovoimatekijät asettuvat ikään kuin vastakohdaksi ensimmäisessä alaluvussa analysoidulle laittoman siirtolaisen syrjäytymisriskille.

Vakiintuneiden diasporayhteisöjen nimeämistä vetovoimatekijäksi voidaan pitää keskeisenä ylläolevassa lainauksessa. Jokaisessa arviointiraportissa on esitetty, että laittomat siirtolaiset saavat diasporayhteisöjen kautta esimerkiksi pimeää työtä ja jonkinlaista suojelua, minkä vuoksi osassa toimenpideohjelmissa ja arviointiraporteissa suositellaan temaattista valvontaa tiettyjen etnisten ryhmien yritysten valvomiseksi. Diasporayhteisöt hahmottuvat näin paperittomien mahdollisena sosiaalisena pääomana, aktuaalisina tai potentiaalisina verkostoina, jotka voivat mahdollistaa paperittomien elämää suomalaisessa yhteiskunnassa (vrt. Castles, de Haas

& Miller 2014, 39–41). (Analysoin diasporayhteisöjen hahmottamista sisäisen turvallisuuden riskinä ja hallinnan kohteena tarkemmin luvussa 5.5.)

Julkisessa keskustelussa sosiaaliturvaan ja oikeusturvaan liittyvistä vetovoimatekijöistä puhutaan negatiiviseen sävyyn ja keskustelussa käytetään usein termiä turvapaikkaturisti tai elinkeinopakolainen. Näillä termeillä luodaan käsitystä paperittomista sellaisina ihmisinä, jotka eivät hae turvapaikkaa hädän vuoksi vaan saadakseen paremman elintason (ks. esim. Huttunen 2009, 118; Hölttä 2016). Aikaisemmin toimenpideohjelmissa on mainittu, että ohjelman tekstissä tarkastellaan vilpillisesti turvapaikkaa hakevia ja kielteisen päätöksen saaneita turvapaikanhakijoita laittomina siirtolaisina. Vetovoimatekijöitä käsittelevässä kohdassa näiden ihmisten keskeiseksi motiiviksi määritellään implisiittisesti paremman elintason saaminen. Näin heidän toimintaansa tehdään psykologisten ja sosiologisten tekijöiden kautta ymmärrettäväksi. Tämän motivaation pienentämiseksi vetovoimatekijöitä on toimenpideohjelman mukaan vähennettävä, kuten seuraavassa lainauksessa esitetään.

”Turvapaikkahakemus halutaan jättää usein maahan, jota pidetään turvapaikan saamisen kannalta mahdollisimman hyvänä ja helppona. Suomi on päivittänyt eräiden keskeisten lähtömaiden turvallisuustilannearviota, perheen yhdistämisen ehtoja on kiristetty ja humanitäärisen suojelun peruste on poistunut laista. Lisäksi Suomi valmistelees oleskeluluvan saaneiden sosiaaliturvaan rajoituksia ja pyrkii viestimään aktiivisesti näistä toimista.”

(vuoden 2017 ohjelma)

Turvapaikkaa ”perusteettomasti” hakevat määräytyvät tässä yhteydessä turvallistamisen kohteeksi. Argumenttia kehystetään ja perustellaan vetovoimatekijöiden kautta. Tämän seurauksena myös turvapaikan saaneita tulijoita kehystetään Suomen vetovoimatekijöitä lisäävänä tekijänä. Tästä seuraten toimintaohjelmassa esitetään loogisena päätelmänä elintason madaltamista niiltä oleskeluluvan saaneilta tulijoilta, jotka eivät ole Suomen tai EU:n jäsenvaltioiden kansalaisia. Näin maassa oleskelevien pakolaisten mahdollisuus sosiaaliturvaan hahmotetaan maahantuloa potentiaalisesti lisääväksi tekijäksi, minkä seurauksena sosiaaliturvaan on puuttuttava. Aiemmin mahdollisuus saada turvapaikka humanitääristen suojelun perusteella on kumottu (ks. HE 2/2016) ja perheenyhdistämistä tiukennettu (Miettinen ym. 2016), joiden on myös ajateltu lisäävän maahantuloa Suomeen.

Yhdeksi Suomen vetovoimatekijöitä pienentäväksi käytänteeksi voidaan mieltää maasta poistaminen, jota pidetään merkittävänä osana laittoman maahantulon torjuntaan. Maasta poista-

minen on käytäntö, jossa viranomaisten säilöön ottamat paperittomat kuljetetaan takaisin lähtömaahansa. Maasta poistaminen on mainittu käytänteenä jokaisessa toimenpideohjelmassa, mutta kaikissa toimenpideohjelmissa sitä ei ole mainittu erikseen toimenpidesuosituksena. Se on jo olemassa oleva käytäntö, jonka merkitys laittoman maahantulon torjumisessa on jatkuva. Lisäksi maasta poistaminen on jatkuvasti kasvanut. Toisessa toimenpideohjelmassa mainitaan, että vuonna 2008 pantiin täytäntöön 1100 maastapoistamispäätöstä ja vuonna 2011 määrä oli kasvanut 2200:een. Ensimmäisessä toimenpideohjelmassa mainitaan sivulla 30, että Euroopan unionilla oli tarkoitus vuoden 2010 joulukuun mennessä panna täytäntöön yhteinen paluudirektiivi, jolla yhtenäistetään Euroopan unionin yhteistä palautuspolitiikkaa. Lisäksi maasta poistamisen kannalta keskeisenä käytänteenä on säilöönottoyksiköiden käyttäminen. Ensimmäinen toimenpideohjelman laatimisen aikaan Suomessa oli yksi säilöönottoyksikkö, tällä hetkellä niitä on kaksi.

Vuoden 2014 arviointiraportissa kuvataan Helsingin poliisilaitoksen toteuttamaa maasta poistamista. Vuoden 2017 toimenpideohjelmassa kuvaus on vastaavanlainen.

”Rikollisten tehokkaalla maasta poistamisella ja maahantulokielloilla on pyritty edistämään yleistä järjestystä turvallisuutta. Tehokas laittomasti maassa tavattujen poistaminen toimii signaalivaikutuksena siitä, että Suomeen eivät voi jäädä sellaiset ulkomaalaiset henkilöt, joilla ei ole maassaolon perustetta.”

(vuoden 2014 arviointiraportti)

”Maastapoistamispäätösten tehokas täytäntöönpano on erittäin tehokas keino estää laitonta maassa oleskelua sekä ennalta ehkäisemään laitonta maahantuloa. Suomi on pitkään ollut yksi Euroopan tehokkaimpia maastapoistamispäätösten täytäntöön panijoita.”

(vuoden 2017 ohjelma)

Lainauksista tulee ilmi maasta poistamiseen liittyvä toivottu mekanistinen kausaalisuhte: maasta poistaminen toimii varoituksena niille ihmisille, jotka aikovat tulla laittomasti Suomeen. Samalla toimenpiteenä se tukee yhteiskuntarauhaa poistaessaan epätoivottuja henkilöitä pois Suomesta. Se toimii siis samanaikaisesti sekä rankaisuna että pelotteena. Näin maasta poistaminen muodostuu kulmakiveksi laittoman maahantulon torjunnassa. Tämä toimii perusteluna ja oikeutuksena jatkaa maasta poistamista toimenpiteenä. Sen tehostamiseksi on pyrittävä kehittämään käytäntöjä ja tekemään esimerkiksi kahdenvälisiä sopimuksia niiden maiden kanssa, joihin laittomia siirtolaisia on vaikea palauttaa.

De Genova (2013) on tarkastellut, miten maasta poistaminen vahvistaa ja muistuttaa kansallisvaltion ja sen rajojen läsnäolosta sekä uusinta sosiaalisia ja fyysisiä rajoja.¹³ Myös muilla muuttoliikkeen hallintaan pyrkivillä toimenpiteillä voidaan ajatella olevan sama funktio: ne ilmaisevat ja tekevät näkyväksi valtion suvereniteetin omasta alueestaan. Samalla ne tuovat esiin muiden valtioiden olemassa olon suhteessa muuttoliikkeen hallintaan. Tämä huomio johdattaa pohtimaan, miten valtiot toimivat suhteessa toisiin valtioihin ja vertaavat käytäntöjään toisten valtioiden vastaaviin. Esimerkiksi puhe Suomen vetovoimatekijöistä implisiittisesti viittaa siihen, että muilla (Euroopan) mailla on suurempia tai pienempiä vetovoimatekijöitä kuin Suomella ja että vetovoimatekijöitä tarkastellaan näin suhteessa muihin mahdollisiin (läntisiin) kohdemaihin.¹⁴ Kiinnostavana tässä voidaan pitää sitä, että verrattaessa näin Suomen tilannetta implisiittisesti muihin Euroopan unionin jäsenmaihin, unionin jäsenmaat esitetään kilpailijoina keskenään eikä niinkään yhteistä muuttoliike- ja turvallisuuspolitiikkaa ajavina toimijoina.

Esitänkin vetovoimatekijöistä puhumisen uusintavan tietyn asteista nationalistista vastakkainasettelua ja näin uusintavan Euroopan unionin alueen sisäisiä rajoja. Vaikka Suomessakin paperittomuutta koskeva turvallisuuspolitiikka on muodostunut osana Euroopan unionin yhteistä sisäisen turvallisuuden ohjelmaa, ovat Suomen kansalliset intressit ensisijaisia. Keskeistä ei näin ole Euroopan tai eurooppalaisen identiteetin suojeleminen, vaan Suomen ja suomalaisuuden. Vaikka nämä kansalliset intressit eivät sinänsä ole ristiriidassa Euroopan unionin tavoitteiden kanssa, kansallisia intressejä arvioidaan suhteessa muihin unionin jäsenmaihin.

5.4 Kansalliset turvallisuuden haasteena

Nationalistisen ideologian käsittelemisestä voidaan luontevasti siirtyä käsittelemään sitä, miten toimenpideohjelmissa käsitellään Suomen kansalaisia osana laittoman maahanmuuton torjuntaa. Tässä aluvuossa tarkastelen, miten Suomen kansalaisia tarkastellaan turvallisuuspoliittisessa kehyksessä ja miten yhdenvertaisuuskysymykset suhteutuvat turvallisuustoimenpiteisiin. Kansalaisten yhdenvertainen kohtelu asettaa rajauksia turvallisuustoimenpiteille ja viranomaistoiminnalle. Toisaalta kansalaisten epätoivottu toiminta on muodostunut yhdeksi uusista turvallisuuskysymyksistä.

¹³ de Genova tarkastelee maasta poistamista ennen kaikkea (media)spektaakkelin kautta, mutta maasta poistaminen ei kuitenkaan aina muodostu (media)spektaakkeleiksi.

¹⁴ Suomen maahanmuuttopolitiikka verrataan erityisen usein Ruotsiin ja toisinaan muihin Pohjoismaihin (ks. Keskinen 2009a siitä miten julkisessa keskustelussa kunniaan liittyvästä väkivallasta Suomea tuotetaan poikkeuksena muihin Pohjoismaihin).

Kansalaisten yhdenvertainen kohtelu on muodostunut haasteeksi, mikä nousee esiin vuoden 2012 toimenpideohjelmassa.

”Tehokas, toimiva ja kaikkien kansalaisten yhdenvertaisuutta tukeva laittoman maahantulon torjunta edellyttää, että viranomaisilla on käytettävissään riittävät ja täsmälliset toimivaltuudet. Säännösten tulisi olla niin selkeät, että lain tulkinnanvaraisuus ei mahdollistaisi ihmisten eriarvoiseen asemaan joutumista viranomaisten toimien seurauksena. Myös viranomaisten oikeusturvan kannalta toimivaltuuksien selkeä sääntely on välttämätöntä.”

(vuoden 2012 ohjelma)

Lainauksen alussa laittoman maahanmuuton torjunta nousee sanavalintojen kautta ensisijaiseksi verrattuna kansalaisten yhdenvertaisuuteen nähden, kun yhdenvertaisuus esitetään laittoman maahantulon torjunnan määreenä. Lisäksi yhdenvertaisuuden esitetään toteutuvan parhaiten, kun viranomaisille annetaan selkeät ohjeet ja tulkinnanvaraisuutta pienennetään. Tällaiset sanavalinnat siirtävät vastuuta mahdollisista yhdenvertaisuuden rikkomisesta pois viranomaisilta lainsäätäjille.

Kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta ongelmalliseksi on muodostunut erityisesti viranomaistoimenpiteenä laitton etninen profilointi, jota käytännössä kuitenkin tapahtuu poliisien toimesta. Vuoden 2017 toimenpideohjelmassa yhtenä toimenpidesuosituksena onkin ”tietoisuuden lisääminen kielletystä etnisestä profiloinnista”. Toimenpiteen tarkoituksena on poistaa etninen profilointi epävirallisena käytänteenä. Toimenpidettä kuvatessa ja perustellessa kirjoitetaan seuraavaa:

”Ulkomaalaisvalvonta on osa poliisin ja rajavartiolaitoksen lakisääteisiä tehtäviä. Laittoman maassa oleskelun lisääntymisriskin ollessa korkealla, on tärkeää, että valvontaa tehdään jatkuvasti osana viranomaisten perustoimintaa sekä erillisenä analyysiin perustuvana teemavalvontana. Toiminnan tulee olla yhdenmukaista koko maassa.

[...]

Ohjeista huolimatta kielletty etninen profilointi on noussut esiin laillisuusvalvojen poliisiin kohdistuvissa huomioissa ja yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnitti tähän huomiota viimeksi huhtikuussa 2016. Kansainvälisten tutkimusten mukaan etninen profilointi vaikuttaa negatiivisesti profiloinnin kohteeksi joutuneiden henkilöiden luottamukseen suhteessa poliisiin ja laajemmin viranomaisiin. Laittoman maahantulon vastaisen toiminnan tulisi tapahtua tavalla, joka lisää yhteiskunnan sisäistä turvallisuutta eikä heikennä

luottamusta laillisesti maassa olevien väestöryhmien sisällä ja välillä sekä sitä kautta heikennä turvallisuutta.”

(vuoden 2017 ohjelma)

Lainaus alkaa nykyisen laittoman maahantulotilanteen kehystämällä siten, että laittoman maahantulon esitetään voivan herkästi lisääntyä, minkä vuoksi on tärkeää tehostaa ulkomalaisvalvontaa ja siihen keskeisesti kuuluvaa teemavalvontaa. Teemavalvonta korostuu tässä käytänteenä, josta ei tulisi luopua, vaan sitä tulisi yhdenmukaistaa ja parantaa linjassa lainsäädännön kanssa. Sen ei kuitenkaan tulisi perustua etniselle profiloinnille.

Etnisen profiloinnin kuvataan heikentävän luottamusta viranomaistoimijoihin ja sillä esitetään olevan haitallisia seurauksia sisäisen turvallisuuden kannalta. Toimenpidesuosituksessa ei kuitenkaan missään yhteydessä avata etnisen profiloinnin olevan yhdenvertaisuuskysymys monikulttuurisessa ja -etnisessä yhteiskunnassa, ellei mainintaa yhdenvertaisuusvaltuutetun huomautuksesta pidetä implisiittisesti tällaisena. Etninen profilointi käsitellään tässä yhteydessä pitkälti turvallisuudesta käsin eikä kansalaisten (inhimillisen) turvallisuuden kautta. Näin etnisestä profiloinnista puhuttaessa on esillä dilemma siitä, onko yhteiskunnan vai yksilöiden turvallisuus keskeisempää. Tämän dilemman luonnetta tarkastellaan syvemmin luvussa 6.

Etnisten suhteiden ohella oma turvallisuuskysymyksensä liittyy kansalaistoimintaan. Vuoden 2017 toimenpideohjelmassa erilaisia suomalaisia ryhmiä pidetään mahdollisina sisäisen turvallisuuden riskeinä. Kyseessä on vuodesta 2015 kehittyneen pakolais- ja turvapaikkatilanteeseen reagointi kansalaisyhteiskunnassa.

”Laittoman maahantulon torjuntaan liittyen on syytä kiinnittää huomiota myös maahantuloa vastustavan äärikansallisen liikehdinnän lisääntymiseen ja sen lieveilmiöihin, kuten ns. katupartiointiin, jonka piirissä on esiintynyt selvästi rasistista toimintaa. Samoin huomiota on kiinnitettävä edellistä tahoja vastustavien ääriliikkeiden ja vastamielentoimittajien toimintaan. Näiden ilmiöiden puitteissa on esiintynyt myös väkivallantevoja. Ääriryhmien harhaanjohtava viestintä on omiaan herättämään väestöryhmien välisiä pelkoja ja myös kansalaisten tulokkaita kohtaan tuntemaa pelkoa sekä heikentämään turvallisuudentunnetta ja luottamusta viranomaisiin. Samalla harhaanjohtava viestintä vahvistaa rikollisten tahojen toimintaedellytyksiä.”

(vuoden 2017 ohjelma)

Ongelmaksi on muodostunut turvapaikkatilanteen muodostama äärikansallinen liikehdintä sekä sitä vastustava liikehdintä. Näiden kahden ”ääriryhmän” esitetään väkivallanteoilla ja

viestinnällään tuottavan turvattomuutta. Keskeisenä piirteenä tässä järkeilytavassa on ääriyhmiön kategoriat: eksplisiittinen äärikansallisten kategoria, johon liitetään rasismi ja epätoivottu katupartiointi, sekä eksplisiittinen vastamielenosoittajien ja implisiittinen antifasistien ja antirasistien kategoria¹⁵. Kerrottaessa kansallisen turvallisuuden suhteen ääriyhmiöstä tehdään erottelua hyvään ja huonoon kansalaisuuteen sekä erottelua hyvään ja huonoon äärikansallisen liikkehdinnän vastustamiseen. Hyvää äärikansallisten liikkeiden vastustamista on viranomaisytyö, huonoa vastamielenosoittaminen ja muu aktivistitoiminta, vaikka niillä rasistista ja muutoin uhkaavaa toimintaa pyrittäisiin vastustaman.

Ääriyhmiön esitetään tuottavan toiminnallaan epäluottamusta väestöryhmiön välillä ja Suomen kansalaisten pelkoja ”laillisia” turvapaikanhakijoita ja pakolaisia kohtaan. ”Eri väestöryhmiön” -ilmaisuuksiin liittyy implisiittisesti etnisyyteen perustuva määre, johon tulkintaa muu teksti ohjaa. Näin turvallisuushuoleksi muodostuu Suomessa olevien etnisten ryhmiön välisten suhteiden muodostuminen jännitteiseksi. Poliisien yhteiskuntajärjestystä ylläpitävään toimintaan kuuluu näin etnisistä suhteista huolehtiminen.

Puhe ääriyhmiöstä tai ääripäistä on muodostunut Suomessa hegemoniseksi puhettavaksi, jossa ääripäiden toiminta esitetään virheellisesti samankaltaisena esimerkiksi väkivallankäytön suhteen (ks. esim. Raatikaisen 2017 analyysi *Kansan uutiset* -lehdestä). Puhettavana se on keino etäännyttää ja esittää oma toiminta poliittisesti neutraalina toimintana. Tämänhetkisen turvapaikkatilanteen aikana on alettu käyttämään tolkun ihmisen -kategoriaa, josta on muodostunut hegemoninen ideaali ja jonka esimerkillinen hahmo on lainkirjainta noudattava viranomaistoimija. Termi on saanut hyväksyntänsä Suomen tasavallan presidentti Sauli Niinistöltä (30.1.2016), mikä korostaa termin saamaa hegemonista asemaa. Seuraavassa lainauksessa esitetäänkin tätä huomiota tukien, miten toimiva viranomaistoiminta rakentaa turvallista yhteiskuntajärjestystä ja mahdollistaa maahantulijoiden kotoutumisen.

”Kansalaisten turvallisuudentunnetta ylläpitävällä viranomaistoiminnalla vahvistetaan myös tulijoiden onnistuneen kotoutumisen edellytyksiä. Lainvalvonnan voimavarojen riittävyttä arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota sekä lainvalvonnan vaikuttavuuteen että etenkin myös uskottavuuteen.”

(vuoden 2017 ohjelma)

¹⁵ Tarja Minkkisen ja Ari Evwarayen (2016) Sisäministeriölle laatimassa *Kansallisessa väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisytoimenpideohjelmissä* kumpikin ”ääripää” on kirjoitettu auki.

Samalla tekstissä esitetään, että lainvalvonnan voimavarojen riittävyys on suorassa yhteydessä sen vaikuttavuuteen ja uskottavuuteen. Tämä implikoi sitä, että poliisit tarvitsisivat lisää resursseja, jotta kansalaisten ja maahanmuuttajien turvallisuudesta ja turvallisuudentunteesta voidaan pitää huolta. Kansalaiset määräytyvät näin suojelun kohteeksi. Kyseinen lainaus on suoraan edellisen aineistolainauksen jälkeen, jolloin tekstissä rakentuu korostuneesti näkemys poliisin asemasta kansalaisten, maahanmuuttajien ja yhteiskunnan suojelijana. Kansalaisuus hahmottuu suojelun valossa monitahoisesti: monikulttuurisuuteen liittyviä yhdenvertaisuusnäkökulmia tulee huomioida ja turvallisuustoimenpiteitä sen seurauksena muovata, osa kansalaisista aiheuttaa toiminnallaan yhteiskunnallista levottomuutta ja kokonaisuudessaan poliisin tehtävänä on suojella kansalaisia ja laillisesti maassa olevia henkilöitä.

Ideologiatutkimuksen valossa tässä alaluvussa korostunut yhteiskuntajärjestystä koskeva järjkeily voidaan hahmottaa konservatismiin ja liberalismiin välisen dilemman kautta. Analysoituissa teksteissä on toisaalta painottunut näkemys viranomaisauktoriteettien ja valtiohallinnosta lähtevän toiminnan tärkeydestä yhteiskuntajärjestyksen kannalta, mikä on konservatiivisen ideologian ydintä (esim. Belsey 1986, 174). Toisaalta teksteissä on painottunut näkemys siitä, että viranomaistoiminnan tulisi olla legitiimiä kansalaisten silmissä, missä painottuu lockelainen liberalistinen näkemys kansalaisten ensisijaisuudesta. Liberalismin perinteeseen on kuulunut valtion näkeminen suojeleva yöpartijana, joka puuttuu mahdollisimman vähän kansalaisten toimintaan. Lisäksi toimenpideohjelmissä esiintyy hahmotus etnisten ryhmien välisestä yhdenvertaisuudesta poliisitoimintaa ohjaavana ideaalina, mikä ei ajattelutapana istahda konservatiivisen tai liberaalin perinteeseen.

Filosofi Will Kymlicka (1995, 68) on huomoinut, että nykyään liberalistisessa ajattelussa vähemmistöjen oikeudet nähdään ristiriidassa liberaalien arvojen kanssa, sillä erityisryhmien oikeuksien hahmotetaan olevan ristiriidassa kaikkia yksilöitä koskevien oikeuksien kanssa. Kahdeksi syyksi tälle Kymlicka esittää sen, että maahanmuuttajaryhmien arvioitaisiin yhdenvertaisuuden nimissä vaativan ”liiallisesti” oikeuksia ja että liberaalissa perinteessä tarkastellaan etnisten ryhmien olevan lähtökohtaisesti tasa-arvoisia keskenään, jolloin ollaan värisokeita näiden ryhmien yhteiskunnalliselle eriarvoisuudelle (ks. myös. Juhila 2004, 31). Suomessa monikulttuurisuuspolitiikkaa on ohjannut sen muodostumisen aikana 1980- ja 1990-luvuilla tasa-arvon ideaali, mikä ei kuitenkaan aina ole toteutunut käytännössä (Lepola 2000). Tätä yhdenvertaisuuden, monikulttuurisuuspolitiikan ja kansalaisuuden välistä suhdetta käsitellen syvemmin vielä seuraavassa aineistoluvussa, missä keskityn etnisestä profiloinnista käytyyn keskusteluun.

Nykyisten länsimaalaisten valtioiden voidaan nähdä painottelevan näiden erilaisten periaatteiden välillä, eikä ole tietenkään mitenkään yllättävää, että poliisin dokumenteissa esiintyy näitä käsityksiä, sillä poliisi on valtiohallinnon keskeisimpiä toimijoita ja avainasemassa yhteiskuntajärjestyksen ylläpidossa. Kiinnostavampaa onkin tässä yhteydessä nähdäkseni se, miten kansalaisetkin voivat tulla määritellyiksi maahanmuuttoon liittyväksi turvallisuusriskiksi. Kansalaisten voidessa olla riski esitetään, että heidän toimintaansa on voitava puuttua yhteiskuntarauhan nimissä. Tässä konservatiivinen järjeilytapa esiintyy keskeisenä toiminnan rationaliteettina, sillä tarkoituksena on säilyttää yhteiskuntajärjestys puuttumalla viranomaistoiminnalla kansalaisten toimintaan. Samalla se kuitenkin edellyttää kansalaisten legitimitietin, ja se muotoutuu suhteessa muunlaisten ideaalien, kuten yhdenvertaisuuden, kanssa. Tästä huolimatta konservatiivinen järjeilytapa on toimintaa määrittelevä.

Samalla on huomioitava, että konservatismi ja *uusliberalismi* eivät sulje toisiaan pois, vaikka niiden välillä voidaan mieltää olevan lähtökohtaisia dilemmoja. Esimerkiksi Andrew Belsey (1986, 189) esittää, että uusliberalismin keskeisen ideologin Friedrich von Hayekin olleen myös konservatiivinen, mikä näkyi Hayekin ajattelussa muun muassa traditionaalisuuden ja nationalismin tärkeyden korostamisessa. Uusliberalismi itsessään liittyy ennen kaikkea markkinavapauteen taloudellisten rakenteiden suhteen ja yksilön vastuuta korostavaan ajatteluun. Tämän valossa on tärkeää huomioida, että vaikka konservatismi ja uusliberalismi voivat olla retoriikan tasolla vastakkain, ne kumpikin ylläpitävät nykyisiä valtasuhteita ja eliitin asemaa. Ne eivät pyri edistämään sellaisia kansalaisvapauksia, jotka koskevat oikeuksia ja vapautta johonkin. Käytännön politiikan tasolla toteutetaan siis, eri painotuksin, uusliberalistisen ja konservatiivisen järjeilyn mukaisia periaatteita, missä voi esiintyä myös jotain dilemmoja. (Belsey 1986, 173, 192–193.) Näin paperittomuuteen liittyvän poliisitoiminnan ja turvallisuuspolitiikan suhteen voidaan esittää kysymys siitä, kuka hyötyy niistä taloudellisesti ja poliittisesti. Siihen tämä tutkielma ei kuitenkaan tuo vastausta.

5.5 Yhteenvetoa ja diaspora hallinnan kohteena

Tässä analyysiluvussa olen analysoinut toimenpideohjelmassa ja arviointiraporteissa olevia kuvauksia paperittomuudesta Suomen alueella. Analysoimani aihepiirit ovat muodostaneet monitahoisen kokonaisuuden, eikä paperittomuus yksinään ole ainut turvallisuuspoliittinen kysymys poliisin dokumenteissa. Vuoden 2015 jälkeen kaikki Lähi-idästä tulleet tulijat, niin paperittomat kuin ”paperilliset”, hahmotetaan uhkana. Suomen kansalaisten poliittinen aktiivisuus hahmottuu samaten potentiaalisena turvallisuusriskinä. Suomen vetovoimatekijät taas asettavat Suomen alueena suhteessa muihin maihin ja globaaliin järjestelmään.

Ensimmäisessä alaluvussa paperittomuutta tarkastelin syrjäytymisen kautta ja paperittomuus hahmottui siinä ensisijaisesti juridisena statuksena. Paperittomien etnisyys oli kuitenkin impliisiittisesti läsnä, sillä paperittomat yhdistettiin argumentaatiossa diasporayhteisöihin. Syrjäytymistä tarkasteltaessa hahmotin, että paperittomat asettuvat hallinnollisten rakenteiden vuoksi toiminnalliseen loukkuun ja että siihen ajautumista pidetään paperittomien omana syynä uusliberalistisen ajattelutavan mukaisesti.

Toisessa luvussa paperittomuus itsessään ei ole enää varsinainen turvallisuuskysymys, vaan turvallisuuskysymykseksi nousee rikollisuus ja mahdollinen kulttuurien välinen yhteentörmäys. Kaikki Suomen alueelle tulijat voivat potentiaalisesti ajautua ihmiskaupan uhreiksi tai olla rikollisia toimijoita riippuen heidän taustoistaan. Ihmiskaupan uhreiksi joutuneisiin yksilöihin liittyy keskeisesti uhrin positiosta seuraava tarve huolehtia paperittomista, jolloin haavoittuvaisuus muodostuu syyksi suojella paperittomiakin ihmisiä. Väkivaltarikollisuus on vuorostaan tämän haavoittuvaisuuden vastakohta ja tekee potentiaalisista tulijoista turvallisuusuhkan. Tämä uhka perustuu joko sotilastaustasta seuraaville universaaleille psykologisille seurauksille yksilössä tai vanhakantaisen kulttuurin vaikutukseen yksilön toiminnassa. Näin tulijan hahmo tarkentuu sellaiseksi yksilöksi, joka yhteiskunnallisten ja kulttuuristen taustojensa vuoksi voi olla turvallisuusriski. Tekstissä rakennetaan erityisesti seksuaalisen väkivallan kautta ymmärrystä kulttuurien yhteentörmäyksestä, jolloin turvallisuuspolitiikassa on kyse myös lännen ja idän välisistä suhteista.

Tavat kertoa vetovoimatekijöistä ja maasta poistamisesta tuovat ilmi, miten Suomi jäsentää itseään implisiittisesti suhteessa muihin valtioihin sen suhteen, onko muilla mailla Suomea pienempiä tai suurempia vetovoimatekijöitä. Vetovoimatekijöiden tunnistaminen ohjaa muuttamaan suomalaista maahanmuuttopolitiikkaa ja tiukentamaan paperittomiin kohdistuvaa valvontaa. Keskeistä on huomioida se, että Suomen vetovoimatekijöissä ei ole nähty tapahtuvan muutoksia, mutta Suomen vetovoimatekijät ovat kuitenkin muodostuneet Suomelle haitalliseksi. Muutoksen syitä ei tarkemmin avata, mutta niiden esitetään liittyvän osittain Suomen sosiaaliturvaan, oikeusturvaan ja Suomen maineeseen turvallisena maana. Kokonaisuudessaan tätä voidaan hahmottaa sellaisen nationalistisen ideologian kautta, joka luo kansallisvaltioiden välille kilpailullisen asetelman.

Viimeisessä alaluvussa toin esille, miten Suomen kansalaiset ovat turvallisuusuhka paperittomuuden suhteen. Viranomaistoimintaa vaikeuttava toiminta esitetään turvallisuusuhkana. Toisaalta monikulttuuriseen yhteiskuntaan liittyvä yhdenvertaisuus, joka paikantuu tässä yhtey-

dessä etnisen profiloinnin kriminalisointiin, tuo ilmi haasteita ja ongelmia poliisin omassa toiminnassa. Kuitenkin keskeisempi vastuu on kansalaisilla: kansalaisten tulisi olla velvollisia valtiota kohtaan. Kansalaisten poliittisen aktivismin, oli se muodoltaan katupartiointia tai vastamielenosoittamista, esitetään heikentävän suomalaista yhteiskuntajärjestystä. Yhteiskuntajärjestyksen suhteen poliisit rakentavat itsestään keskeistä viranomaistoimijaa. Tämä on konservatiivinen jäsenitys yhteiskunnasta ja kansalaisuudesta.

Alaluvuissa voidaan kokonaisuudessaan hahmottaa uusliberalismiin, konservatismiin ja nationalismiin yhdistyviä järkeilytapoja. Uusliberalismin ja konservatismiin suhteen on huomiotava, että toisinaan ne eroavat toisistaan lähinnä retoriikan tasolla. Turvallisuuspolitiikassa nationalismi on muodoltaan ulossulkevaa, mikä näkyy siinä, miten ei-eurooppalaisten kulttuurien ja yhteiskuntien esitetään olevan länsimaalaisten arvojen ja yhteiskuntajärjestyksen kannalta uhka. Viittaus länsimaalaisiin arvoihin korostaa läntistä erityisyyttä ja luo käsitystä yhteinäistä läntisestä identiteetistä.

Jokaisessa alaluvussa osana analysoitua aineistoa esiintyy diasporayhteisö, jota asiakirjoissa ei käsitteenä tarkemmin avata, mutta joka rakentuu toimintaohjelmissa eri tavoin turvallisuusriskinä. Diasporayhteisöt esitetään esimerkiksi vetovoimatekijöinä, mahdollisina alustoina järjestäytyneelle rikollisuudelle ja niiden esitetään mahdollistavan samalta lähtöalueelta tulevien paperittomien oleskelun Suomessa. Näin diasporayhteisöt asettuvat hallinnan kohteeksi turvallisuusnäkökulmasta, vaikka toimintaohjelmissa tästä ei eksplisiittisesti kirjoiteta. Pohdin seuraavaksi sitä, millaisena hallinnan kysymyksenä diasporayhteisöt näyttäytyvät poliisin dokumenttien valossa.¹⁶

Diaspora on käsitteenä moninainen tapa ymmärtää etnisiä vähemmistöryhmiä, ja esimerkiksi nationalismin tutkija Rogers Brubaker (2013b) on huomauttanut, että diasporan käsite on tutkimuskirjallisuudessa hajautunut ja sille annetaan monia erilaisia määritelmiä. Yksi pysyvistä piirteistä diasporan käsitteessä on kuitenkin hänen mukaansa rajojen vaaliminen: diasporayhteisöt pyrkivät erottamaan itsensä yhteiskunnasta kansallisen identiteettinsä kautta. Poliisin toimintaohjelmissa asetelma on peilikuva tästä; valtion viranomaiset erottavat diasporayhteisöt ei-suomalaisen ja ei-länsimaalaisen kansallisuuden kautta, jolloin kansalaisuudesta muodostuu keskeinen eronteko ja hallinnan väline. Voitaneen olettaa, että vaikka diasporayhteisöjen jäsenillä olisi juridisesti Suomen kansalaisuus, ei heillä hahmoteta olevan syntyperään, et-

¹⁶ Yleisellä tasolla diasporien hallinta voidaan hahmottaa sen kautta, että nykyään erilaisia hallinnan käytäntöjä pyritään kohdistamaan sosiaalisiin ryhmiin ja yhteisöihin. (ks. Miller & Rose 2010, 129-130).

nisyyteen perustuvaa kansalaisuutta, minkä vuoksi he ovat lähtökohtaisesti turvallisuuskysymys ja siten hallinnan kohde (ks. myös Juntunen 2012). Kansalaisuuteen liittyen keskeisenä turvallisuuskysymyksenä on hahmotettu aikaisemmin ja nykyäänkin kaksoiskansalaisuus: kaksoiskansalaisuuden ei hahmoteta tuottavan samanlaista sitoutumista valtioon kuin syntyperäisen kansalaisuuden (Ragazzi 2013).

Tämä vahvistaa entisestään sitä suomalaisessa monikulttuurisuuspolitiikassa kiinteästi läsnä olevaa erottelua syntyperäisiin suomalaisiin ja muihin (Lepola 2000, 268), mitä tehdään tässä yhteydessä turvallisuuden näkökulmasta. Tämä voidaan hahmottaa erityisesti nykyisen, vuoden 2015 jälkeisen tilanteen tuomaksi ja tuottamaksi kysymykseksi, vaikkakin siinä on myös jatkumoa aikaisempaan. Esimerkiksi ennen vuotta 2015 tehdyissä arviointiraporteissa diasporayhteisöjen yrityksiä esitetään palkkaavan paperittomia, jolloin ne paikantuvat poliisitoimien kohteiksi. Kuitenkin vuoden 2015 jälkeen ilmiön suuruus on kasvanut siinä määrin, että diasporayhteisöt ovat nyt erityinen turvallisuuskysymys, jota tulee hallita ja josta tulee kerätä tietoa. Tämä hahmotelmani diasporasta hallinnan kohteena asettuu vahvasti kansalaisuuteen pohjautuvaan erontekoon, jonka taustalla on nationalistinen tapa erotella ihmisiä (joko etnisen tai valtion jäsenyyteen perustuvan) kansalaisuuden perusteella, missä korostuu keskeisesti alueiden ja identiteettien muuttuneet järjestykset (Ragazzi 2013). Voidaan nähdäkseni vielä painottaa, että diasporayhteisöjen hallinta eroaa esimerkiksi etnisestä profiloinnista siinä, että se perustuu Suomessa laillisesti olevien yhteisöjen hallintaan eikä yksittäisten ihmisten tunnistamiseen. Etninen profilointi tosin lienee kannattavinta mieltää yhdeksi käytänteeksi diasporan hallinnassa. Etninen profilointi on yksilöihin kohdistuvaa kurivaltaa siinä missä diasporan hallinta on väestöön kohdistuvaa turvallisuuden kautta hallintaa.

Diasporayhteisöjen käsitettä ei avata toimintaohjelmissa eikä niistä tuoteta tarkkoja kuvauksia. Näin niiden kautta ei voida arvioida sitä, hahmotetaanko diasporayhteisöt yhtenäisinä yhteisinä vaiko hajanaisina ja ristiriitaisina eli millaisena hallinnan kohteena ne voisivat realisoitua. Suomalaisessa hallinnossa etniset ryhmät kuitenkin yleensä hahmotetaan sisäisesti yhtenäiseksi ja jakavan yhteisen, lähtömaansa kulttuurin. Tämä näkemys on kuitenkin vaikeuttanut viranomaisten työtä heidän kohdatessaan sen todellisuuden, jossa etnisten ryhmien sisäiset hierarkiat, arvoerot ja muut ristiriitaisuudet tulevat ilmi (ks. myös Hannerz 2003, 248–250). Esimerkiksi antropologi Marko Juntunen (2012) on nostanut suomalaisten diasporisten irakilaisyhteisöjen tutkimuksessaan esiin tämän.

Näin paperittomuus turvallisuuspoliittisena kysymyksenä hahmottuu sekä juridisen kansalaisuuden ja oleskelustatuksen että etnisyyteen perustuvan kansalaisuuden kautta. Kumpikin

kansalaisuuden ja siihen liittyvän eronteon muoto edellyttää erilaisia hallinnan tapoja ja erilaista järkeilyä. Seuraavissa analyysiluvuissa tarkastelen, miten etnisyys muodostuu järkeilytavaksi etnistä profilointia koskevassa eduskuntakeskustelussa, ja miten maasta poistettavista lapsista hahmotellaan turvallisuushkaa.

6 Etnistä profilointia kriminalisoimassa ja puolustamassa

Tässä analyysiluvussa tarkastelen hallituksen esitystä etnisen profiloinnin kriminalisoinniseksi. Lakiesityksen ja siitä käydyn lähetekeskustelun yhteydessä etnistä profilointia käsitellään pitkälti ulkomaalaisvalvonnan kysymyksenä. Poliisitoiminnassa etnistä profilointia on ulkomaalaisvalvonnan ohella käytetty 1) epämääräisiin tuntomerkkeihin perustuvassa rikostutkinnassa, 2) järjestyspoliisin tehtävissä ja 3) liikennevalvonnassa (Keskinen ym. 2018, tiivistelmä)¹⁷. Ulkomaalaisvalvonnan erityispiirre suhteessa esimerkiksi rikostutkintaan on siinä, ettei se perustu yksittäisen henkilön tuntomerkkeihin. Profilointi perustuu ulkomaalaisvalvonnassa siihen, että ulkomaalaisten uskotaan olevan tunnistettavissa suomalaisista.

Analyysiluvun keskiössä on yhdenvertaisuuden ja kansallisen turvallisuuden välinen jännite, joka ilmenee sekä hallituksen esityksessä että lähetekeskustelussa. Etninen profilointi hahmotetaan ihmisten yhdenvertaisuutta loukkaavana tekijänä, mutta niin hallituksen esityksessä kuin lähetekeskustelussa esitetään kantoja siitä, että tämän ei tulisi toimia esteenä ulkomaalaisvalvonnalle. Tätä kantaa vastaan esitetään vuorostaan vastaväitteitä. Jännitettä olisi mahdollista tarkastella klassisena dilemmana siitä, onko kansalaisen vaiko valtion painoarvo suurempi turvallisuuden kannalta. Keskeisemmäksi kysymykseksi nousee kuitenkin se, miten suomalaisuutta ja suomalaista yhteiskuntaa jäsennetään etnisen moninaisuuden suhteen ja miten nämä jäsennykset suhteutuvat kannanottoihin etnisestä profiloinnista. Näin etnistä profilointia koskeva dilemma on seuraavanlainen: onko rodullistetun kansalaisen vaiko valtion turvallisuus keskeisempi toimintaa ohjaava päämäärä?

Luku rakentuu kahteen erilliseen analyysialalukuun sekä yhteenvetoon. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen, millaista ymmärrystä etnisestä profiloinnista tuotetaan suhteessa yhdenvertaisuuteen hallituksen esityksessä. Toisessa alaluvussa keskityn vuorostaan tarkastelemaan lähetekeskusteluissa esiintyvää kahta erilaista järkeilytapaa ratkaista etnistä profilointia koskeva dilemma. Tarkastelen kriittisesti erityisesti hegemonisia järkeilytapoja, joilla etnistä profilointia oikeutetaan.

Lähetekeskusteluun osallistui kahdeksan kansanedustajaa sekä keskustelua ohjannut eduskunnan puhemies. Kansanedustajien puheenvuoroja oli 17 kappaletta.

¹⁷ Keskinen johtaman Pysäytetyt-hankkeen tutkimusraportti ilmestyi siinä vaiheessa, jossa jo oikoluin tutkielmaani. Tämän vuoksi tutkielmassani en ole syvällisesti viitannut tähän tutkimukseen.

6.1 Jännite kriminalisoinnissa

Hallituksen esityksessä avataan, miten yhdenvertaisuus perustuu niin Suomen perustuslakiin kuin EU:n yhteiseen lainsäädäntöön. Yhdenvertaisuutta voidaan ajatella lainsäädännöllisesti kaikille taattuna oikeusturvana siitä, että ketään ei aseteta eriarvoistavaan asemaan lain edessä ja esimerkiksi viranomaistoiminnassa (Nousiainen 2012, 143). Yhdenvertaisuuslainsäädännön kehittyminen ja muodostuminen Suomessa on perustunut ennen kaikkea Euroopan unionin yhtenäistävälle syrjinnän vastaiselle politiikalle, eikä niinkään suomalaisten omiin avauksiin tai keskusteluihin yhdenvertaisuudesta. Syrjinnänvastainen lainsäädäntö on siis osittain tullut Suomeen ilman varsinaista asiasta käytyä kansallista poliittista keskustelua. Suomessa on usein suhtauduttu penseästi syrjinnän vastaiseen lainsäädännön kehittymiseen, eikä esimerkiksi etnisyyteen perustuvan syrjinnän ole katsottu koskevan Suomea, sillä Suomessa ei esitetä olleen kolonialistista historiaa. (Nousiainen 2012, 147.) Toisaalta suomalaiseen monikulttuurisuuspolitiikkaan muodostui sen kehittymisen aikana 1980- ja 1990-luvuilla tasa-arvoisuuden ideaali, jonka mukaan kaikkia on kohdeltava tasavertaisesti heidän kulttuurinsa katso-matta. Tämän ideaalin mukaan maahanmuuttajille on tarjottava mahdollisuus integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan sekä säilyttää oma kulttuurinsa. Tämä kehitys perustui osaltaan siihen, että Suomi liittyi Euroopan neuvostoon vuonna 1989 ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen vuonna 1990, mikä edellytti kansallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslainsäädännön päivittämistä. (Lepola 2000, 46, 266, 378.)

Yhdenvertaisuuslaki ei kuitenkaan edellytä, että ulkomaalaisvalvonnasta tulisi luopua. Hallituksen esityksessä kuitenkin kriminalisoidaan etninen profilointi ulkomaalaisvalvonnan käytänteenä, sillä se syrjii etnisiin vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. Toistuvana avainkäsitteenä hallituksen esityksessä on kokemus syrjinnästä. Kokemuksen syrjinnästä esitetään voivan synnyttää epäluuloja viranomaisia kohtaan, kun heidän toimintaansa pidetään rasistisena. Seuraavissa katkelmissa tätä näkökulmaa avataan tarkemmin.

”Koska ulkomaalaisvalvonta kohdistuu rajattuun henkilöpiiriin eikä ole poliisin tavan-omaista yleisvalvontaa, jonka kohteeksi kuka tahansa voi yleisellä paikalla joutua, on hyvin ymmärrettävää, että valvonta helposti koetaan yhdenvertaisuutta loukkaavaksi. Apulaisoikeusasiamies katsoi, että toiminnassa on sen vuoksi erityisesti syytä pyrkiä hälventämään joskus esiin nousevia epäluuloja siitä, että kysymys olisi vain ihonvärin tai muun sellaisen epäasiallisen perusteen aiheuttamasta toimenpiteestä. Tätä tavoitetta voidaan edistää esimerkiksi suunnittelemalla valvonta toteutettavaksi siinä määrin kuin mahdollista poliisin muun valvonnan, kuten liikennevalvonnan yhteydessä.”

”On myös otettava huomioon, että ulkomailta muuttaneilla voi olla perusteettomia epäluuloja poliisitoiminnan asianmukaisuutta kohtaan. Toimenpiteen kohteelle tai tämän edustajalle on perusteltava valvonnan yhteydessä toteutettavat toimenpiteet suhteessa tehtävän kiireellisyyteen ja tärkeyteen riittävästi ja ymmärrettävästi. Ulkomaalaisvalvonnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota asianmukaiseen käyttäytymiseen valvonta-tehtävää suoritettaessa.”

Tässä syy-seuraus-suhteessa etnisesti ei-kantasuomalaisia asemoidaan heidän kokemuksensa perusteella. Kokemus syrjinnästä määritellään ymmärrettäväksi, mutta osittain perusteettomaksi maahanmuuttajien parissa. Poliisi joutuu vuorostaan asemoitumaan suhteessa tähän haavoittuvaan kokemukseen ja toimimaan niin, että epäluuloja viranomaisia kohtaan ei synnyisi. Toiminnan ohjeeksi annetaan se, että mahdollinen tarkastus perustellaan pysäytetyksi tullee henkilölle. Ulkomaalaisvalvontaa, mutta myös etnistä profilointia, esitetään näin toimenpiteenä, joka olisi syrjimättömämpi, mikäli sen logiikkaa avattaisiin tarkemmin pysäytetyksi tulleeille.

Esityksessä voidaan nähdä jännite yhdenvertaisuuden ja ulkomaalaisvalvonnan tarpeellisuuden välillä, mitä voidaan tarkastella yhdenvertaisuuden ja turvallistamisen välisenä dilemmana. Tämän dilemman merkitys korostuu siinä, että yhdenvertaisuus määräytyy tässä yhteydessä etnisiä vähemmistöjen asemaa edistäväksi toimintaperiaatteeksi ja turvallistaminen kansallisvaltion turvallisuutta lisääväksi toimintaperiaatteeksi. Tässä on läsnä samankaltainen dynamiikka kuin luvun alussa luonnosteltu dilemma siitä, että onko rodullistettujen suomalaisten vaiko valtion turvallisuus keskeisempi päämäärä turvallisuuspolitiikassa.

Hallituksen esityksessä näkökulmana näihin dilemmoihin on pitkälti valtion turvallisuus. Tätä tulkintaa tekstistä korostaa seuraava ote hallituksen esityksestä:

”Ulkomaalaisvalvonnassa on mainittuja periaatteita pyritty noudattamaan eikä valvonnassa ole noussut esille merkittäviä ongelmia valvonnan kohteiden näkökulmasta. Toisaalta voi kysyä, aiheuttaako varovaisuus sen, että ulkomaalaisvalvonnan tehokkuus laskee, jos valvontaa ei tehdä yhdenvertaisuuden loukkausten pelossa.”

Loukkaantuneisuuden kokemukset esitetään vaaraksi ulkomaalaisvalvonnan ja turvallisuuden tehokkuuden alenemiseksi. Onnistunut laittoman maahanmuuton torjunta asetetaan näin tärkeämmäksi tavoitteeksi kuin yhdenvertaisuus, joka on yksi inhimillisen turvallisuuden takeista. Yhdenvertaisuus kehystetään näin turvallisuuspolitiikan esteeksi; turvallisuus on ensisijainen

arvo, yhdenvertaisuus toissijainen. Tämä sama asetelma toistuu hallituksen esityksestä käydyssä lähetekeskustelussa, jossa käydään debattia etnisen profiloinnin kriminalisoinnin tarpeellisuudesta.

Hallituksen esityksessä keskiössä on kokemus yhdenvertaisuudesta ja sen loukkaamisesta. Yhdenvertaisuutta koskevat kysymykset kehystetään sen seurauksena tässä kokemuksen piiriin kulkevaksi, jolloin yhdenvertaisuuskysymykset esitetään ennen kaikkea yksilöitä koskevinä eikä niinkään ihmisryhmiä koskevinä kysymyksinä. Hahmotettaessa kokemus loukkaantumisesta yksilöstä lähtöisin olevana ilmiönä, sivuutetaan niitä laajempia rakenteellista syrjintää koskevia syitä, jotka ovat loukkaantumisen kokemuksen takana (ks. ja vrt. Gainous 2012, 252; ks. myös Ahmed 2014 tunteiden ja rakenteiden välisestä suhteesta). Lisäksi yksilön loukkaantumisen kokemus on mahdollista sivuuttaa osoittamalla yksilölle, että hänen loukkaantumisen kokemuksensa on perusteeton.

6.2 Käytännöllisyys ja yhdenvertaisuus vastakkain

Syrjinnän kokemuksen redusointi yksilötasolle voi aiheuttaa sen, että syrjintää tarkastellaan yksilöiden kautta rakenteiden sijasta. Tämä voi ohjata syrjinnästä käytyä keskustelua siihen, onko yksilöillä oikeus loukkaantua vai ei. Tämä näkyy hallituksen esitystä kommentoivassa lähetekeskustelussa siinä, että etnistä profilointia kannattavissa puheenvuoroissa puhutaan paljon loukkaantumisesta. Näitä puheenvuoroja vastustavissa puheenvuoroissa taas pyrittiin tuomaan esiin syrjinnän rakenteellinen taso, jonka vuoksi etninen profilointi pitäisi kriminalisoida. Käsittelen tässä alaluvussa näitä keskusteluun osallistuneiden osapuolien argumentteja ja retorisia keinoja. Aluksi käyn lävitse etnisen profiloinnin kriminalisointia vastustavia kantoja ja sen jälkeen tarkastelen kriminalisointia kannattavia puheenvuoroja.

Perussuomalaisten kansanedustaja Juho Eerola aloittaa lähetekeskustelun esittämällä kritiikkiä etnisen profiloinnin kriminalisoimisesta.

”Ihmettelen sitä, että jos tarkoituksena kerran on löytää ja saada kiinni esimerkiksi maassa laittomasti oleskelevia nigerialaisia, niin miten ihmeessä poliisi voi asiassa tehokkaasti toimia, jos se ei pääsääntöisesti ratsaa nigerialaisilta näyttäviä henkilöitä. Pitäisikö tasa-arvon nimissä tutkia japanilaisilta turisteiltakin näyttävät henkilöt ja venäjää puhuvat ostosmatkailijat? Poistuisiko tämä syrjivä etninen profilointi, jos esimerkiksi nigerialaisia etsittäessä muodon vuoksi tarkistettaisiin myös muutaman kantasuomalaisen näköisen henkilönkin paperit?”

(Juho Eerola, Perussuomalaiset; keskustelun toinen puheenvuoro)

Etninen profilointia esitetään väylänä kohdentaa ulkomaalaisvalvontaa niihin etnisiin ryhmiin, joiden epäillään olevan paperittomia. Eerola käyttää osana argumentaatiotaan kansalaisuuteen ja etnisyyteen liittyviä kategorioita, joihin liittyy määreenä todennäköisyys sille, onko henkilö laitton maahanmuuttaja vai ei. Tai toisin sanoen sen perusteella voidaan päätellä, onko henkilö suomalainen vai ei. Kriminalisoinnista ja sen tasa-arvoon tähtäävistä tavoitteista pyritään tekemään absurdeja näiden kategorioiden kautta. Kansalaisuus esitetään yksilön ruumin kautta havaittavissa olevana asiantilana. Tähän voidaan nähdä liittyvän käsitys siitä, että tietyillä alueilla elää pitkälti samaan tai samoihin etnisiin ryhmiin kuuluvia ihmisiä. Tämän kautta luodaan ymmärrystä selvä rajaisesta yhteisöstä yhden kansallisvaltion sisällä, mitä voidaan kutsua etniseksi nationalismiksi. Etninen nationalismi perustuu etnisyyden kautta ulossulkemiseen. (Wodak 2015, 54; Brubaker 2013a.)

”Te, edustaja Haapanen, ette nyt ollenkaan vastaa kysymykseen ettekä tunnu tajuavan realiteetteja, mitä poliisilla näissä töissä monesti on. Jos nigerilaiset on teille huono esimerkki, niin otetaan vaikka thaimaalaiset.”

(Juho Eerola, Perussuomalaiset: keskustelun 11. puheenvuoro)

Myöhemmin lähete keskustelussa Eerolaa arvostellaan siitä, että hän käyttää nigerilaisia esimerkkinä maahan laittomasti tulevista ihmisistä ja näin kategorisoi nigerilaiset ihmisryhmänä. Jo pelkän kansalaisuuden maininta sisältää kategorisen oletuksen ulkonäköön liittyvästä määreestä, jolla nigerilainen voidaan erottaa suomalaisesta (vrt. Wetherell & Potter 1992, 146). Eerola käyttää myöhemmin muissa puheenvuoroissaan esimerkkeinä muita etnisiä ryhmiä ja kansalaisuuksia. Tulkitseen tämän puhestrategiana pohjautuvan siihen, että sen kautta voi ensinnäkin tunnustella, mistä on mahdollista puhua tulematta tuomitukseksi rasis-tiseksi. Toiseksi tämän puhestrategian kautta voisi olla mahdollista osoittaa vastapuhujien kaksinaismoraalia, mikäli jostakin kansalaisuudesta on mahdollista puhua tuomitsevasti (ks. Wodak 2015, 68 siitä kuinka oikeistopopulistien yhtenä puhestrategiana on provosoida; Jokinen 2016, 366, toistosta retorisenä keinona).

”Erialaisten kansojen ja kulttuurien tuntemus on poliisille erinomaisen tärkeää, samoin myöskin se, että noin suunnilleen tietää, miltä mistäkin maasta tuleva ihminen keskimäärin näyttää. Kannustaisin tässä yhteydessä pikemminkin suosimaan tätä etnistä profilointia. Se ei ole yhtään sen syrjivämpää kuin se, kun minut on aikoinaan poliisi pysäyttänyt etsiessään pitkätukkaista, vaaleaa Siwan ryöstänyttä mieshenkilöä. En kokenut sen olevan mitenkään syrjivää.”

(Juho Eerola, Perussuomalaiset: keskustelun toinen puheenvuoro)

Eerola käyttää ensimmäisessä puheenvuorossaan myös omakohtaista kertomustaan keinona osoittaa, että profilointi on järkevää. Kertomuksen kautta kuvataan oikein toimivaa poliisia. Eerola oli otettu kuulusteltavaksi, kun oli etsitty juuri hänen näköistään henkilöä. Eerola ei pitänyt tätä toimenpidettä loukkaavana. Näin kertomukseen liittyy moraalinen ohje siitä, että poliisin tekemästä profiloinnista ei tulisi loukkaantua eikä sitä kannata pitää syrjintänä, vaikka kuuluisi etniseen vähemmistöön (vrt. Ahmed 2014, 134). Tämä kertomus toistuu myös muissa Eerolan puheenvuoroissa, mitä voidaan pitää keinona lisätä kertomuksen uskottavuutta ja juurruttaa se toiston kautta yleisön mieliin. Kertomus voidaan nähdä retorisisena keinona tehdä uskottavampi, ja sen avulla on mahdollista vedota kuulijoiden kulttuuriseen ymmärrykseen kerrotusta (Juhila 2012a, 158, 165).

Kertomukseen liittyy myös keskeisesti näkemys käytännöllisyydestä jonka tulisi ohjata poliisitoimintaa. Eri kansallisuuksien tunnistaminen esitetään yhdeksi poliisin keskeisimmistä taidoista. Tämän kautta jälleen luodaan implisiittisestä näkemystä siitä, että valtioiden alueilla asuvat ihmiset ovat tyypillisesti etnisesti homogeenisiä. Eerolan kaikissa puheenvuoroissa toistuu eronteko suomalaisten ja ei-suomalaisten välillä sekä tämän eronteon esittäminen käytännöllisenä poliisien toiminnassa.

Vastaavasti etnisen profiloinnin kriminalisointia vastustaa kokoomuslainen Ben Zyskowicz. Zyskowicz esittää itsensä ulkomaalaiselta näyttävältä, mistä positiosta käsin hän luo omalle argumentaatiolleen henkilöön sidoksissa olevaa painoarvoa (Jokinen 2016, 346).

”Täällä hallituksen esityksen perusteluissa selostetaan apulaisoikeusasiamiehen päätös, jossa ymmärtääkseni on annettu jonkunasteisia moitteita juuri siitä, että kun on tehty ulkomaalaisvalvontaa, niin sitä on pyritty kohdistamaan erityisesti henkilöihin, jotka näyttävät ulkomaalaisilta, kuten esimerkiksi minä itsekin näytän. Kyllä minun mielestäni jo noin työn ekonomian kannalta on järkevää, että ulkomaalaisvalvonta kohdistetaan ihmisiin, jotka erilaisten ulkoisten merkkien perusteella näyttävät ulkomaalaisilta. Tämä edustaja Eerolan esittämä kriittinen huomio on mielestäni kyllä aika lailla perusteltu.

[...]

Tämä ei tietysti tarkoita sitä, että kaikki, jotka näyttävät ulkomaalaisilta, olisivat muunmaalaisia kuin suomalaisia. Itsekin tosiaan näytän ulkomaalaiselta monen mielestä ja olen suomalainen. Mutta kyllä minun mielestäni menee aika pitkälle tämä, sanoisiko nyt sitten, poliittinen korrektius ja jonkun näköinen käytännön elämälle vieras asenne,

jos tässä ulkomaalaisvalvonnassa erityisesti siitä arvostellaan, että se pyritään kohdistamaan ulkomaalaisiin ihmisiin.”

(Ben Zyskowicz, Kokoomus: keskustelun kolmas puheenvuoro)

Argumentaatioissa etninen profilointi esitetään poliisin ulkomaalaisvalvontaa tehostavana ja helpottavana käytänteenä. Kokonaisargumentaatioissa se esitetään käytännölliseen elämään eli arkijärkeen kuuluvana. Arkijärjen vastakohtaksi asettuu poliittinen korrektius eli ”liian pitkälle mennyt” yhdenvertaisuus, joka haittaa tässä yhteydessä ulkomaalaisvalvontaa. Arkijärkeen vetoamalla voidaan pyrkiä vaimentamaan eriäviä käsityksiä ja luoda ymmärrystä näistä käsityksistä ideologisina. Poliittinen korrektius voidaan ymmärtää määreenä, jonka kautta yhdenvertaisuuden tavoittelemisen määritellään ideologiseksi pakkopaidaksi, joka haittaa arkijärjen mukaista toimintaa. Samankaltainen funktio voidaan hahmottaa myös toteamuksessa siitä, että kenenkään puolesta ei tulisi loukkaantua. (vrt. Ahmed 2014, 134, 198.) Arkijärkeen vetoaminen poliittisessa retoriikassa on kannattavaa ymmärtää hegemonisen kamppailun kautta: kun oma käsitys esitetään arkijärkisenä ja muut arkijärjen vastaisena, esitetään samalla muut kannat ideologisesti vääristyneinä ja oma puolueettomana totuutena.

”Kyllä minun mielestäni edustaja Haapasen puheenvuoro vaikutti käytännön elävälle elämälle aika vieraalta, koska vaikka meissä suomalaisissa on jo kaikennäköisiä ja kaikenvärisiä, vaikkapa apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio päätöksessään vuodelta 2004 toteaa: ”Kun valtaväestöstä ulkonäöltään eroavien osuus on ulkomaalaisissa suurempi kuin koko väestössä, on ymmärrettävää, että ulkonäkö jossain määrin vaikuttaa siihen, ketkä valikoituvat valvonnan kohteeksi.” Toivottavasti tätä apulaisoikeusasiamiehen näkemystä ei pidetä ikivanhentuneena ja jollain tavoin syrjivänä.”

(Ben Zyskowicz, Kokoomus: keskustelun viiden puheenvuoro)

”Kenenkään ei nyt kannata minun mielestäni loukkaantua kenenkään puolesta.”

(Ben Zyskowicz, Kokoomus: keskustelun yhdeksäs puheenvuoro)

Kummankin edellä analysoidun, keskusteluun osallistuneen poliitikon puheenvuoroissa esiintyy näkemys siitä, että ulkomaalaisen tunnistaa ulkoisista, etnisyyteen viittaavista piirteistä ja että etnisen profiloinnin kriminalisointi on poliisin työtä hankaloittavaa ja arkijärjen vastaista toimintaa. Tämä kuvastaa sellaista ajattelutapaa, jossa ihmisoikeuksien, yhdenvertaisuuden tai vastaavien eettisten periaatteiden mukaan toimimista pyritään esittämään epäkäytännöllisenä. Yhdenvertaisuuden periaatteen siis esitetään hankaloittavan viranomaistyötä, jolloin yhdenvertaisuuden periaate pitäisi korvata toisella periaatteella, joka tukee viranomaistyön käytännöllisyyttä. Puheenvuoroissa esiintynyttä avainsanaa ”käytännöllisyyttä” voidaan tarkastella

instrumentaalisen rationalismin ilmentymänä, mikä ajattelua ohjaavana logiikkana painottaa tavoitteiden sijasta keinoja. (Wetherell & Potter 1992, 167, 180–181.) Argumentaation sisään on rakennettuna käsitys siitä, että laittoman maassa oleskelun torjuminen on ensisijainen tavoite, jota vastaan yhdenvertaisuuden tavoite sotii. Puheenvuorot ilmaisevat eksplisiittisemmin tätä käsitystä kuin hallituksen esitys, jossa jo itsessään oli esillä samankaltainen jännite. Tällaisen etnistä profilointia kannattavan järkeilyn suhteen on tarpeen hahmottaa, millainen prosessi esimerkiksi Yhdysvalloissa etnisen profiloinnin käyttöönottamisella on ollut. Yhdysvalloissa 11.9.2001 tapahtuneiden terroristi-iskujen jälkeen etninen profilointi otettiin jälleen poliisityössä käyttöön Yhdysvalloissa, kun sen arveltiin voivan ehkäistä etnisten ryhmien tekemää rikollisuutta. Mediassa esiintyneet representaatiot islamilaisista ja arabialaisista terroristeista tekivät osaltaan etnisestä profiloinnista legitiimin toimintatavan Yhdysvaltain poliittisessa ilmapiirissä, minkä seurauksena etnisestä profiloinnista tuli vähitellen osa arkijärkeilyä, vaikka etnisen profilointi oli niin ennen iskuja kuin niiden jälkeen osoittautunut toimimattomaksi käytänteeksi (Doghem-Rashid 2010, 40). Vastaavasti suomalaisissa puheenvuoroissa esiintyvä etnisen profiloinnin puolustaminen käytännöllisenä perustuu siihen näkemykseen, että paperittomat voidaan tunnistaa etnisyyden perusteella. Tähän logiikkaan tukeutuen profilointia pidetään arkijärjen mukaisena toimintana.

Edellä esitetyissä puheenvuoroissa kansanedustajat ovat ottaneet myös omakohtaiset asemansa, rikoksesta epäillyn yksityishenkilön ja ulkomaalaiselta näyttävän suomalaisen, osaksi argumentaatiotaan. Näiden asemien kautta pyritään argumentoimaan, että poliisin toiminta voi koskea kaikkia Suomen alueella olevia henkilöitä. Profilointi voi siis koskea siis niin rodullistettuja kuin valkoisia kantasuomalaisia. Tämä voidaan hahmottaa sellaisena yhdenvertaisuuden tavoitetta väheksyvänä argumentaatiostrategiana, jossa sivuutetaan etniseen profilointiin liittyvät kysymykset rakenteellisesta syrjinnästä.

Edellä kuvattu etnisen profiloinnin puolustaminen herättää kritiikkiä osassa keskusteluun osallistuneista kansanedustajista. Ensimmäisenä kritiikkiä esittää Vihreiden Satu Haapanen.

”En tähän lakiesitykseen nyt sen enempää puutu, mutta en voi kyllä olla puuttumatta edustajien Eerola ja Zyskowicz puheisiin. Tämän päivän Suomessa, tämän päivän maailmassa tällaiset puheet ovat aivan, aivan käsittämättömiä ja kumpuavat jostakin todella siirtomaavallan ajoista. Ei tämän päivän suomalaisesta eikä minkään maalaisesta pysty ulkonäön perusteella päättelemään, minkä maalainen hän on, onko hän ulkomaalainen vai suomalainen. Aivan käsittämätöntä ja syrjivää puhetta. Toivon, että ajattelette hie-man toisin asiasta.”

(Satu Haapanen, Vihreät: keskustelun neljäs puheenvuoro)

Puheenvuoron ensisijainen funktio on siinä, että siinä tuodaan esille etnisen profiloinnin ja sitä kannattavien ajattelutapojen asettuvan vastakkain yhdenvertaisen ja monikulttuurisen yhteiskunnan arvopohjaa. Haapasen vasta-argumentin keskiössä on siinä hahmotettava kansalaisuuskäsitys, jossa kansalaisuus ei perustu etnisyyteen vaan jäsenyyteen. (ks. Ahmed 2014, 133-134; Brubaker 2013a.) Etnisen profiloinnin kannattaminen on ristiriidassa yhdenvertaisuuden ihanteiden kanssa, eivätkä Eerolan ja Zyskoviczin perustelut ole siksi moraalisesti oikeutettuja.

Vasta-argumentissaan Haapanen painottaa kantaansa rinnastamalla edellä analysoituja ajattelutapoja siirtomaavallan aikaisiksi, mikä implikoi puheenvuorojen näkemyksiin sisältyvää rakenteellista syrjintää ja rasismia. Etnisen profiloinnin rinnastaminen siirtomaa-aikaan ja sen määrittely nykyajalle vieraana rakentaa osaltaan myös kertomusta länsimaiden historiallisesta kehityksestä. Tässä kertomuksessa rasismi sijoitetaan länsimaiden menneisyyteen ja nykyisyyteen liitetään yhteiskuntien monietnisyys.

Myöhemmässä puheenvuorossaan Haapanen painottaa näkevänsä etnisyyteen perustuvan kategorisoinnin olevan ongelmallista ja hän avaa etnistä profilointia koskevan logiikan ongelmallisuutta. Puheenvuorossa esitetään implisiittisesti etninen kategorisointi rasistisena ja näin nykyiseen oikeustajuun kuulumattomana. Kummassakin Haapasen puheenvuorossa syrjintä esitetään moraalisesti paheksuttavana toimintana.

”Teidän puheessanne, edustaja Eerola, kuulostaa tällöinen erittäin vahva kategorisointi, jossa vain ulkonäköön perustuvien tuntomerkkien perusteella voitaisiin epäillä ja leimata ja yleistää kaikki poliisin tulkinnan mukaan, tai kenen tahansa tulkinnan mukaan, ja vielä leimata sitten rikollisiksi tai potentiaalisiksi rikollisiksi. Minusta oli erittäin epäonnistunut teko edes ottaa minkään etnisen ryhmän nimeä tähän käsittelyyn.”

(Satu Haapanen, Vihreät: keskustelun 13 puheenvuoro)

Vastaavasti Haapasen puoluetoveri Anni Sinnemäki puuttuu etnistä profilointia kannattavien argumentaatioon. Sinnemäki tekee erottelun rikostutkinnasta ja ulkomaalaisvalvonnasta, jotka ovat laadullisesti erilaisia poliisitoimenpiteitä. Oikaisun tarkoituksena on selventää käydyn keskustelun käsitteitä ja tätä kautta tuoda esille, miten virheellisen käsitteen käyttö tekee kokonaisargumentista virheellisen; jos argumentin premissit ovat virheelliset, on sen johtopäätös virheellinen.

”Oikeastaan kommenttina edustaja Eerolalle, että hän ehkä vähän näissä omissa pohdinoissaan sotkee kaksi erilaista asiaa. Tällaisessa yleisessä ulkomaalaisvalvonnassa ja siihen liittyvässä syrjivän etnisen profiloinnin kiellossa ei puhuta sellaisista tapauksista, joissa on joku henkilö epäiltyä jostain rikoksesta. Edustaja Eerola otti esimerkiksi sen, jos joku henkilö, joka muistuttaa fyysisesti edustaja Eerolaa, on ryöstänyt Siwan ja sitten edustaja Eerola tarkastettaisiin — tällaisista tapauksista ei tässä yleisessä ulkomaalaisvalvonnassa itse asiassa ollenkaan puhuta. Niin että jos meillä on tietty identifioitu rikos, joka on tehty, ja sen jälkeen on annettu henkilön tuntomerkit, joita silminnäkijät ovat antaneet tämän rikoksen tekijästä, jos sillä on ollut silminnäkijöitä, niin eihän silloin nämä tuntomerkit täyttävän ihmisen kuulustelu — jos muuten vaikuttaisi siltä, että on mahdollista, että tämä henkilö on sellainen, joka on syyllistynyt rikokseen — ole syrjivää etnistä profilointia, vaan se on silloin ikään kuin rikostutkintaa ja sen selvittelyä tuntomerkkien perusteella.”

(Anni Sinnemäki, Vihreät: keskustelun 14 puheenvuoro)

Erotellessaan rikostutkinnan ja ulkomaalaisvalvonnan toisistaan Sinnemäki tekee huomionsiitä, että rikostutkinta pyrkii etsimään tuntomerkkien perusteella yksilöitävää rikollista. Rikostutkinnassa tuntomerkkien apuna käyttäminen ei vastaa etnistä profilointia, joka ei yksilöi vaan perustuu ryhmän tutkimiseen ja valvontaa. Syrjinnän esitetään siis olevan tässä tapauksessa kokonaiseen etniseen ryhmään kohdistuvaa eriarvoistavaa toimintaa.

Sinnemäki esittää myös kritiikkiä ulkomaalaisvalvontaa kohtaan kokonaisuudessaan vedoten näkemykseen sen hyödyttömyydestä yhteiskunnalle, poikkeuksena kohdistettu teemavalvonta. Puheenvuoro pyrkii näin haastamaan Suomen nykyistä ulkomaalaispolitiikkaa ja tuomaan ilmi tarpeen laajemmalle turvallisuuspoliittiselle keskustelulle. Tämä voidaan tulkita hallituksen esityksessä olevan hegemonisen käsityksen ja sitä edeltäneen turvallistamisprosessin haastamiseksi.

”Sitten on toinen kysymys, ja mielestäni ehkä hyvä kysymys ylipäätensä, kuinka paljon tällaista yleistä ulkomaalaisten ratsaamista oleskeluluvan perusteella ylipäätensä pitäisi tehdä. Mielestäni sellaista pelkkää ulkomaalaisten ratsaamista ei oikeastaan pitäisi tehdä, ei siitä ole yhteiskunnalle kovinkaan paljon hyötyä. Ehkä rajatapauksen muodos tavat sitten nämä tällaiset temaattiset tarkastukset, joissa on kysymys jonkinlaisista epäilyksistä, vaikkapa nyt sitten jostain tietystä rakennustyömaasta. Siinä kohtaa on varmasti paikallaan, että tämä etnisen profiloinnin kierto tässä laissa selvästi on, kuten myös siinä äsken mainitsemani yleisessä ulkomaalaisvalvonnassa, jota vain en itse ylipäätensä pidä hirveän hyvänä asiana.”

(Anni Sinnemäki, Vihreät: keskustelun 14 puheenvuoro)

Lähetekeskustelun lopussa Sinnemäki ottaa kantaa siihen väitteeseen, ettei toisten puolesta tulisi loukkaantua, sekä osittain myös etnistä profilointia kannattavien kansanedustajien tapaan käyttää omia, etniseen profilointiin liittymättömiä kokemuksiaan osana argumentointiaan. Puheenvuorossaan Sinnemäki esittää yksilön yhteiskunnallisen aseman ja etnisyyden vaikuttavan keskeisesti yksilön kokemukseen syrjinnästä. Tähän kokemukseen vaikuttaa yksilön kokemus rakenteellinen syrjintä. Argumentissaan Sinnemäki esittää, että mikäli kansanedustajat olisivat itse rodullistettuja suomalaisia, he kenties ymmärtäisivät paremmin etnistä syrjintää ja keskustelisivat siitä toisella tavalla. (vrt. Rastas 2006, 95–97.) Samalla puheenvuoron funktioksi voidaan nähdä täsmennys siitä, että valkoisen suomalaisen kokemus rikostarkastuksen kohteena olemisena tai yksityishenkilön elämä ilman sitä, että hänen kansalaisuuttaan kyseenalaistetaan, eivät ole verrannollisia rodullistetun tai laittomaksi määriteltävän ihmisen kohtaamaan syrjintään. Tällaisten kokemusten kautta argumentointi ei siis tue heidän pääargumentiaan.

”Sitten vielä edustaja Östmanille ja ehkä kaikille muillekin, jotka pohtivat tätä kysymystä loukkaantumisesta. Meillä kellään ei ole omakohtaista kokemusta siitä, minkälaista on elää mustaihoisena Suomessa. Luulen, että puhuisimme täällä salissa kaiken kaikkiaan aika toisella tavalla tästä asiasta, jos olisimme eläneet sellaisissa nahoissa, joissa hyvin usein erilaisissa tilanteissa oma olemassaolon oikeutus, sen laillinen perusta, kyseenalaistetaan sekä viranomaisten toimesta, että sitten esimerkiksi erilaisena huuteluna vaikkapa kadulla tai liikennevälineissä. Luultavasti, jos olisimme eläneet tällaista elämää vähän aikaa, suhtautuisimme tähän asiaan varovaisemmin ja herkemmin kuin nyt tässä salissa on tehty.”

(Anni Sinnemäki, Vihreät: keskustelun 17 puheenvuoro)

Sinnemäen argumentaatiota voidaan tarkastella eron politiikkana, jossa pyritään tuomaan esille yhteiskunnassa vaikuttavia eroja ihmisten välillä ja ratkaisemaan niihin perustuvaa eriarvoisuutta. Eron politiikalla vastustetaan sellaista yhteiskunnallista järkeilyä, jonka kautta ihmisiä tarkastellaan samankaltaisuuden kautta tuomatta esille yhteiskunnallisia eroja. Näin samuuden kautta ulos suljetaan erilaisuutta, kun erilaisuudelle ollaan sokeita ja toimitaan jonkin normin ohjaamina. (Juhila 2004, 31.) Esimerkiksi valkoisuus on normi, joka voi ulossulkea rodullistettuja ihmisiä ja tuottaa rakenteellista syrjintää. Siinä missä samuuden järkeilyn mukaisesti kenenkään ei tulisi loukkaantua kenenkään puolesta, eron politiikassa tuodaan

vuorostaan ilmi, miten tämä fraasi kytkeytyy erilaisuutta ulossulkeviin rakenteisiin. Eron politiikka vastustaa yhteiskunnallisten erojen sokeuden ohella laajemmin sitä, miten erojen kautta tuotetaan ja ylläpidetään yhteiskunnallista eriarvoisuutta (Juhila 2004, 31-32).

Tässä alaluvussa analysoidun keskustelun keskiössä voidaan nähdä olevan loukkaantuminen ja puhe siitä, onko loukkaantuminen oikeutettua. Etnistä profilointia kannattavat esittävät, että loukkaantuminen profiloinnin kohteeksi joutumisesta on perusteetonta ja että he itse ymmärtäisivät kyllä, mikäli heidät pysäytettäisiin. Näin etnisen profiloinnin kohteeksi joutuminen redusoidaan yksilökysymykseksi. Etnisen profiloinnin kriminalisointia kannattavat taas näkevät loukkaantumisen oikeutettuna ja nostavat esille sen, miten rodullistettujen yksilöllisen ”loukkaantumisen” taustalla on historiallisia ja nykyisiä eriarvoistavia rakenteita sekä yksilökohtaisia kokemuksia. Tätä kautta tuodaan ilmi, että etninen profilointi kohdistuu lähtökohtaisesti vain tiettyihin etnisiin ryhmiin, minkä vuoksi profilointi rikkoo näiden ryhmien ja ryhmien edustajien yhdenvertaisuutta muihin ihmisiin nähden.

Analysoitua lähetekeskustelua voi purkaa myös tarkastelemalla sitä, millaisia monikulttuurisuuspolitiikan positioita siinä tuotetaan. Rasismitutkija Sara Ahmed (2014, 133–141)¹⁸ on tuonut esille, miten monikulttuurisuutta puolustavissa diskursseissa tehdään sosiaalista eronteoa. Keskusteluun osallistuvia positioitaan suvaitsevaisuuden ja suvaitsemattomuuden kautta, mikä monikulttuurisuusdiskurssin piirteenä esiintyy Haapasen puheenvuorossa tehtynä identiteettityönä. Suvaitsevaisuuden ja suvaitsemattomuuden eronteon kautta voidaan esittää toisen osapuolen argumentit moraalisesti kyseenalaisina. Vihreiden muotoilemassa monikulttuurisuusdiskurssissa huoli kohdistuu vähemmistöihin ja heidän kokemaansa syrjintään, mikä edellyttää enemmistöltä vastuuta käytöksestään.

Tämän vastakohtaksi muodostuu oikeistopuolueiden kansanedustajien puhe siitä, miten kenenkään ei tulisi loukkaantua poliisin toiminnasta. Heidän puheessaan rakennetaan tätä kautta ymmärrystä normatiivisesta kansalaisuudesta, jonka perusteella etnisiä vähemmistöjä veloitetaan olemaan loukkaantumatta (vrt. Ahmed 2014, 134). Tällaista puhetta voi hahmottaa myös sen kautta, että siinä kansalaisuutta määritellään valtioon kohdistuvan velvollisuuden kautta. Tämän voidaan laajemmin hahmottaa ilmentävän suomalaisen monikulttuurisuuspolitiikan tasa-arvoideaalin haastamista, jolla pyritään luomaan toisenlaista hegemonista ymmär-

¹⁸ Ahmed esittää kirjassaan kritiikkiä sellaista monikulttuurisuusdiskurssia kohtaan, joka asettaa etnisille vähemmistöille normatiivisia odotuksia ja velvoituksia. Analysoimassani aineistoissa ei kuitenkaan nähdäkseni esiinny Vihreiden puheenvuoroissa tätä velvoittavan normatiivisuuden ongelmaa.

rystä monikulttuurisesta yhteiskunnasta (Keskinen 2009b, 33). Keskustelusta voidaankin poimia huomio siitä, millaisia oletuksia kansalaisuudesta puheenvuoroista voidaan löytää ja miten ne vaikuttavat etnistä profilointia koskevaan järkeilyyn. Tämän valossa keskustelu etnisestä profiloinnista on myös keskustelua siitä, millaisen yhteisön suomalaiset muodostavat. Engin Isinin (2002) hahmotus kansalaisuudesta eronteon kautta rakentuva statuksena auttaa osaltaan ymmärtämään tätä puolta keskustelusta: suomalaisuus muodostuu sen kautta, keitä siihen lasketaan mukaan ja keitä siitä ulos suljetaan etnisyyden perusteella.

On olennaista korostaa, että etnisen profiloinnin kriminalisointia kannattavat oikovat keskustelussa profilointia kannattavien virheellisiä käsityksiä. On mahdollista kysyä, vakuuttuvatko profilointia kannattavat kuitenkaan profiloinnin kriminalisoimisesta. Säilyvätkö siis heidän puheissaan, ajatuksissaan ja muussa toiminnassaan nämä virheelliset käsitykset huomautuksista huolimatta? Keskusteluun osallistuneiden argumenttien taustalla olevat ideologioiden jäsentämät oikeuskäsitykset eivät tulkintani mukaan kohtaa toisiaan, jolloin toiseen osapuoleen vaikuttaminen voi olla hankalaa argumentaation premissien oikaistaessakin.

6.3 Yhteenveto

Sekä hallituksen esityksessä että oikeistopuolueiden puheenvuoroissa yhdenvertaisuus esitetään turvallisuuden kannalta haitallisena ja yhdenvertaisuus redusoidaan yksilötasolle. Vaikka yhdenvertaisuus tarkoittaakin sitä, että kaikki yksilöt ovat yhdenvertaisia lainedessä riippumatta heidän taustoistaan, tarkoittaa se myös sitä, että toiminnassa tulee huomioida yhteiskunnallisten rakenteiden tuottama eriarvoisuus. Redusoimalla yhdenvertaisuuskysymykset yksilötasolle menetetään ymmärrys rakenteellisista tekijöistä, mikä ei mahdollista kunnollista keskustelua yhdenvertaisuudesta ja sen mukaista toimintaa.

Tässä analyysiluvussa hahmotin, miten kansallinen turvallisuus asettuu yhdenvertaisuutta ja siihen linkittyvää inhimillistä turvallisuutta keskeisemmäksi logiikaksi. Tässä logiikassa yhdenvertaisuutta ei ymmärretä osana yksilöiden ja tätä kautta yhteiskunnan turvallisuutta, vaan se kehystetään lähinnä syrjinnästä loukkaantumisen valossa, joka sekin voi olla perusteetonta. Loukkaantuminen hahmotetaan sekä hallituksen esityksessä että oikeistopuolueiden puheenvuoroissa turvallisuustoimenpiteitä hankaloittavana asiana, mihin yhdistyy sekä instrumentaalinen rationalismi järkeilytapana, joka korostaa käytännöllisyyttä arvojen sijasta, että kansalaisuuden hahmottaminen velvollisuutena valtiota kohtaan.

Lähetekeskusteluiden analyysissä käy ilmi, että etnistä profilointia tarkastellaan argumenteissa sen kautta että esitetäänkö suomalaisen yhteiskunnan olevan etnisesti homogeeninen

vaiko heterogeeninen. Ymmärrys etnisesti homogeenisestä Suomesta linkittyy etnisen profi-
loinnin kannattamiseen ja vastaavasti ymmärrys monietnisestä Suomesta profi-
loinnin vastus-
tamiseen. Näin suomalaisuutta ja ei-suomalaisuutta määritellään keskustelussa implisiittisesti
alueiden kautta (vrt. Huttunen 2004, 136). Näihin käsityksiin liittyvät taustapremissit eivät
kohtaa, mikä ilmentää jännitettä siinä, miten järkeilytapoihin liittyy erilaisia käsityksiä oikeu-
denmukaisuuden ja etnisyyden välisestä suhteesta. Etnistä profi-
lointia koskeva ideologinen
dilemma koskee tässä yhteydessä kansalaisuutta: hahmotetaanko kansalaisuuden olevan etni-
sesti periytyvää vai kansakunnan jäsenyyteen perustuvaa. Tätä asetelmaa täydentää tai sen
peilikuvana toimii käsitys Suomesta: onko Suomi etnisesti homogeeninen vaiko heterogeeni-
nen yhteiskunta. Nämä asetelmat kietoutuvat siihen, onko yksilöiden vaiko yhteiskunnan etu
keskeistä pohdittaessa ulkomaalaisvalvontaa turvallisuustoimenpiteenä. Kysymyksen voi esit-
tää myös niin, että millaista yhteiskuntaa ja millaisia kansalaisia tulee suojella.

Etninen profi-
lointi hahmottuu näin kansalaisuutta ja etnisyyttä koskevana järkeilytapana.
Tässä järkeilytavassa kansallisvaltiota jäsenetään etnisyyden kautta muihin kansallisvaltioi-
hin ja länsi suhteessa muuhun maailmaan. Vaikka kansalaisuus ja etnisyys eivät ole toistensa
vastinpareja, ymmärretään ne kuitenkin herkästi toistensa kautta etnisen nationalismin vaiku-
tuksen vuoksi (ks. Brubaker 2013a). Suomessa tähän tilanteeseen linkittyy keskeisesti se, että
suomalainen monikulttuurisuus hahmottuu erontekoon maahanmuuttajien ja suomalaisuuden
välille (Lepola 2000, 268). Tämä eronteko perustuu etnisyydelle ja implisiittiselle käsitykselle
siitä, että etninen ja syntyperäinen kansalaisuus on todellisempaa kansalaisuutta.

Kokonaisuudessaan analyysiluku tuo esiin haasteita, jotka liittyvät etnisen profi-
loinnin krimi-
nalisointiin ja kriminalisoinnin pitämiseen oikeutettuna. Tämän valossa ei ole yllättävää, että
vaikka etninen profi-
lointi on nykyainsäädännössä kiellettyä, osa poliiseista edelleen harjoit-
taa sitä (ks. Keskinen ym. 2018). Edellisen analyysiluvun tavoin toistuikin asetelma, jossa yh-
teiskunnallinen turvallisuus hahmotetaan keskeisempänä kuin kansalaisten inhimillinen tur-
vallisuus. Kun puhetapojen nähdään myötävaikuttavan osaltaan ihmisten ajatteluun ja toimin-
taan sekä niiden kautta uusintuviin rakenteisiin, voidaan hahmottaa miksi osa poliiseista edel-
leen mieltää etnisen profi-
loinnin järkeväksi toiminnaksi.

Tässä myös hahmottuu suomalaisen monikulttuurisuuspolitiikan yleinen kompastuskivi: tasa-
arvon ideaalista huolimatta kantasuomalaiset määrittelevät käytännön toimia ja sivuuttavat et-
nisten vähemmistöjen mahdollisuuden osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon, jolloin
monikulttuurista yhteiskuntaa rakennetaan valkoisen suomalaisuuden kautta (ks. ja vrt. Lepola
2000, 268–270). Kuvaava onkin, että Sinnemäen sanoin kukaan mustaihoinen ei osallistunut

keskusteluun etnisestä profiloinnista eduskunnassa. Siitä keskustelivat lähinnä ne, joihin profiointi ei kohdistu.

7 Lasten haavoittuvaisuus ja sen haastaminen

Tässä luvussa käsittelen lähete keskustelua hallituksen esityksestä, joka koske ilman oleskelulupaa olevien lasten säilöönottamista ja siihen tehtyjä rajoituksia. Esityksen mukaan lapsia, joille ei ole osoiteta Suomen alueella vanhempia tai vanhemmat eivät ole löydettävissä, ei tulla laittaa säilöönottoyksikköön. Säilöönottoyksiköiden sijasta yksin olevat lapset tulisi sijoittaa muualle valvottaviksi. Esitys perustuu Euroopan unionin direktiiveihin sekä yleisiin lasten oikeuksiin, joiden mukaan lasten etu ja heidän erityistarpeet tulee huomioida heitä koskevissa asioissa. Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa lapset määritellään erityisen haavoittuvaksi ryhmäksi, osittain lapsiin liitetyn viattomuuden vuoksi (Butler 2012). Lisäksi Suomen perustuslain mukaan lapsia tulee kuulla heitä koskevissa kysymyksissä.

En tee tässä luvussa edellisen luvun tavoin analyysiä hallituksen esityksestä, sillä lasten säilöönottoa koskevassa lakiesityksessä ei ole samankaltaisia sisäisiä jännitteitä kuin etnistä profilointia koskevassa esityksessä. Lähete keskustelun analyysin kannalta on kuitenkin oleellista tulla esille, että lapsista muodostetaan ihmiskaupan uhrien ohella oma erityinen haavoittuvainen ryhmä suhteessa muihin paperittomiin. Vastaavasti viranomaisia positoidaan tässä esityksessä toisaalta huolehtimaan näistä ihmisryhmistä niihin liitetyn haavoittuvaisuuden vuoksi, mutta toisaalta edelleen valvomaan heitä. Lasten kohdalla hallituksen esityksessä painotetaan sitä, että viranomaisten pitää toiminnassaan aina huomioida lasten etu ja että häntä tulee kuunnella. Lapsi on näin sekä toiminnan kohde että toimija niissä rajatuissa puitteissa, joihin säilöönottoprosessissa hänet asetetaan.

”Direktiivin 11 artiklan 1 kohdassa säädetään siitä, että kansallisten viranomaisten on ensisijaisesti huolehdittava haavoittuvassa asemassa olevien säilöön otettujen hakijoiden fyysisestä ja henkisestä terveydestä. Lisäksi edellytetään, että jos haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä otetaan säilöön, jäsenvaltioiden on varmistettava tällaisten henkilöiden tilanteen säännöllinen seuranta ja riittävät tukitoimet ja otettava huomioon heidän henkilökohtainen tilanteensa, mukaan lukien heidän terveytensä.

Säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 11 §:n 2 momentin mukaan alaikäisten tai kidutuksen, raiskauksen, muun ruumiillisen tai seksuaalisen väkivallan uhrien tai muutoin heikommassa asemassa olevien huolenpidon järjestämisessä otetaan huomioon heidän elämäntilanteestaan johtuvat erityiset tarpeensa. Säännöstä on tarve direktiivikohdan perusteella täsmentää, jotta siitä ilmenisi direktiivin edellyttämä tilanteen säännöllinen seuranta ja riittävät tukitoimet.”

”Esityksellä on myönteisiä vaikutuksia lasten asemaan ja lapsen edun toteutumiseen. Yksin tulleiden kansainvälistä suojelua hakevien lasten säilöönotto kielletään kokonaan ja muidenkin yksin tulleiden lasten säilöönotto rajoitetaan hyvin lyhytkestoiseksi. Kaikkien lasten kohdalla sosiaaliviranomaisten mahdollisuuksia antaa säilöönotosta perusteltu lausunto parannetaan.”

Ensimmäisessä alaluvussa analysoin lasten positiointia ja siitä käytävää keskustelua. Keskustelu saa alkunsa siitä, että alaikäisiä paperittomia kategorisoidaan turvallisuusriskiksi. Toisessa alaluvussa analysoin lähetekeskustelussa käytyä laajempaa maahanmuuttopoliittista keskustelua, mitä kautta sidon yksittäisestä lakialoitteesta käydyn keskustelun laajempaan kontekstiin. Lähetekeskusteluun osallistui kuusi kansanedustajaa ja eduskunnan puhemies. Kansanedustajien puheenvuoroja oli 12.

7.1 Lapset ja nuoret epäilyksen alla

Lähetekeskustelussa kansanedustajat käsittelevät sitä, ovatko Suomeen tulleet ja ilman oleskelulupaa oleskelevat lapset ja nuoret turvallisuusuhka vai ei. Perussuomalaisten kansanedustajien puheenvuorojen ympärillä käyty keskustelu synnytti vastapuhetta, jolla yksi vihreiden kansanedustaja pyrkii oikaisemaan ja vastustamaan lasten ja nuorten leimaamista turvallisuusuhkaksi. Analysoin ensin lapsia ja nuoria kyseenalaistavien puheenvuorojen argumentaatiota ja retoriikka, sen jälkeen suomalaisten viranomaisten toimintaa puolustavan kannan. Viimeiseksi käsittelem uhkakuvia oikaisevaa vastapuhetta.

”Todellisuudessa nämä lapset, ainakin silloin kun itse siellä olin töissä, olivat suureksi osaksi sellaisia, että heillä kasvoi parta jopa paremmin kuin minulla. Samoihin aikoihin olin Kotkassa osakkaana eräässä kapakassa, ja silloin tällöin sinne tuli asiakkaiksi näitä samoja tyyppisiä eli niin sanotusti alaikäisiä turvapaikanhakijoita. Kun kieltäydyin myymästä heille olutta sillä perusteella, että tiesin heidän olevan alaikäisiä, he kertoivat kyllä oikeasti olevansa jo yli 18, mutta saadakseen Suomesta oleskeluluvan helpommin he olivat maahan tullessaan väittäneet olevansa 17 tai jopa sen alle. Tilanne oli suorastaan surkuhupainen, kun toisessa työpaikassani minun olisi kuulunut kohdella näitä nuorukaisia lapsina ja toisessa sitten täysi-ikäisinä.”

(Juho Eerola, perussuomalaiset: keskustelun ensimmäinen puheenvuoro)

Lähetekeskustelun ensimmäisessä puheenvuorossa perussuomalaisten kansanedustaja Juho Eerola esittää turvapaikanhakijalapsien valehtelevan iästään. Argumenttinsa tukena Eerola käyttää kertomusta siitä, miten turvapaikanhakijat esittävät olevansa joko alaikäisiä tai täy-

sikäisiä sen mukaan, mikä on heille kulloinkin kannattavinta. Näin kertomuksen kautta turvapaikanhakija nuoria määritellään epäluotettaviksi henkilöiksi, jotka pyrkivät mahdollisimman helposti saada turvapaikan Suomesta. Kertomuksessaan Eerola kertoo miespuolisista turvapaikanhakijoista, joihin usein liitetään miessukupuolen seurauksena uhkaavuutta ja epäluotettavuutta (ks. Keskinen 2013). Kertomus on näin lyhyehkö kokonaisargumenttia oikeuttava moraalinen opetus, joka varoittaa miespuolisten turvapaikanhakijoiden epäluotettavuudesta ja siitä, miten he käyttävät suomalaista systeemiä hyväkseen.

”Pidän hieman ongelmallisena sitä, että turvapaikanhakijoiden asiakirjojen ollessa puutteelliset uskotaan pääsääntöisesti lähinnä sitä, mitä henkilö itsestään kertoo. Täysi-ikäisyyden rajamailla kiikkuvien henkilöiden kohdalla tilanne on erityisen ongelmallinen, jos alaikäiseksi tekeytymällä saa löyhemmän kohtelun kuin täysi-ikäisenä. Toivoisinkin, että tässä otettaisiin käyttöön iän lähes tarkasti määrittäviä testejä, joita esimerkiksi hammaskartastoa tutkimalla voidaan tehdä. Ne eivät ole absoluuttisen tarkkoja, tiedän tämän, mutta riittävän tarkkoja selvittämään sen, onko henkilö 15- vai 18-vuotias. — Kiitos.”

(Juho Eerola, perussuomalaiset: keskustelun ensimmäinen puheenvuoro)

Puheenvuoronsa lopussa Eerola esittää ongelmana olevan ennen kaikkea se, että turvapaikanhakijoiden itsestä antamiin tietoihin luotetaan liiksi ja että viranomaisten tulisi voida tarkistaa turvapaikanhakijoiden ikä testeillä. Turvapaikanhakijanuorista tuotetaan epäluulon kohteena olevaa yksilöä Eerolan puheenvuorossa. Epäluuloisuus kytkeytyy osaltaan vaatimukseen sellaisista turvallisuustoimenpiteistä, joilla saadaan varmaa tietoa asioiden tilasta, tässä tapauksessa turvapaikanhakijoiden iästä. Kokonaisargumentti koskee nuoria, jotka ovat täysikäisyyden kynnyksellä, eikä puheenvuoro haasta lapsiin liitettävää haavoittuvaisuutta. Nuoriin ei päde samalla tapaa lapsiin liitettävä haavoittuvaisuus. Heidät nähdään ikänsä puolesta toisenlaisina toimijoina.

Eerolan puoluetoveri Reijo Hongisto osallistuu myös keskusteluun, ja hänen puheenvuoronsa koskee vuorostaan pääosin alle 15-vuotiaita lapsia. Alle 15-vuotiaat eivät ole Suomessa rikollisoikeudellisessa vastuussa, mikä on Hongiston puheenvuoron argumentin lähtökohtana.

”Lapsi on lapsi, ja lasta on kohdeltava sen mukaisesti. Valitettavasti kaikki lapset eivät enää käyttäydy lasten tavoin vaan aikuistuvat turhankin nuorina, aivan kuten edustaja Eerola tuossa omassa puheenvuorossaan totesi. Kotimaasta ja maailmalta on jo turhankin paljon esimerkkejä siitä, että lapset tekevät yhä raaempia, jopa henkeen ja tervey-

teen kohdistuvia rikoksia. Kotimaasta on esimerkkejä, että nuoret tietävät rikosoikeudellisen vastuunsa ikärajan. Monia rikoksia teetetään alle 15-vuotiailla juuri sen takia, että tekijällä ei ole rikosoikeudellista vastuuta. Siitä huolimatta tällainen alle 15-vuotias kykenee tekemään oikeudenvastaisia tekoja aikuisten tavoin. Tällaisten tekojen selvittäminen saattaa vaatia jopa henkilön kiinniottamista.”

(Reijo Hongisto, perussuomalaiset: keskustelun neljäs puheenvuoro)

Hongisto pohjustaa myöhemmin analysoitavaa pääargumenttiaan sillä, että lapset voivat tehdä rikollisia ja väkivaltaisia tekoja. Puheenvuorossa lapset esitetään sellaisina toimijoina, jotka tiedostavat olevansa rikosoikeudellisen vastuun ulkopuolella ja jotka sen seurauksena voivat tehdä rikoksia. Tämä poikkeaa huomattavasti käsityksestä lapsista viattomina toimijoina. Puheenvuoron aloituksessa kyllä vedotaan lasten viattomuuteen toteamalla lapsen olevan lapsi. Kuitenkin lasten ”aikuistuminen” nuoruuden kynnyksellä mahdollistaa sellaista toimintaa, joka ei kuulu lapsuuteen. Lasten rikollista toimintaa kuvataan näin aikuistenkaltaiseksi toiminnaksi. Ilman oleskelulupaa olevat lapset kategorisoidaan näin sekä lapsina että rikollisina, minkä seurauksena he ovat turvallisuuden kannalta anomalia (vrt. Oswald 2013, 147–148). Näin lapset vaarallistetaan eli merkityksellistetään vaaraksi yhteiskunnan kannalta (Lianos & Douglas 2013).

”Nyt puheena olevassa lakiesityksessä kiellettäisiin ilman huoltajaa maassa olevien turvapaikanhakijalasten säilöönotto. Alle 15-vuotiasta lasta ei saisi ottaa säilöön edes sen jälkeen, kun hänen maastapoistamistaan koskeva päätös on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Tätä on erittäin vaikea ymmärtää. Pelkään pahoin, että jos laki tulee voimaan esitetyssä muodossa, tulee käymään niin, että kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet alle 15-vuotiaat ”painuvat maan alle”, he häipyvät viranomaisten tavoittamattomiin ja jatkavat maassa oleskelemista. Tällainen kaikkien viranomaisverkostojen ulkopuolella oleva henkilö on erittäin altis syyllistymään oikeuden loukkauksiin, sillä jotenkinhan hänen on elantonsa ansaittava. Kun ei voi olla viranomaisten rekistereissä ja saada sitä kautta rahaa taikka muita sosiaalisia etuuksia, joudutaan elantoa hankkimaan toisten omaisuutta anastamalla ja sitä myymällä.”

(Reijo Hongisto, perussuomalaiset: keskustelun neljäs puheenvuoro)

Hongiston pääargumentti on seuraava: kieltämällä ilman huoltajaa maassa olevien lapsien säilöönotto tuotetaan tilanne, jossa lapset ja nuoret voivat kadota suomalaisilta viranomaisilta ja tehdä (väkivalta)rikoksia. Lapset on näin määritelty turvallisuusuhkaksi yhteiskunnalle. Las-

ten tekemät rikokset voidaan argumentin mukaan estää sillä, että lapset laitetaan säilöönotto-keskuksiin mahdollisimman nopeasti. Ilman oleskelulupaa oleskelevat lapset positoidaan tässä yhteydessä hyvin selkeästi turvallisuuskehyksessä, mikä entisestään hälventää lapsiin liitettävää viattomuutta ja haavoittuvaisuutta. Lapsiin liitetty haavoittuvaisuus on näin ollen ikään kuin siirretty koskemaan Suomea; Suomi on haavoittuva, eivät lapset.

Perussuomalaisten argumenteissa hallituksen esitys esitetään haitallisena, sillä sen avulla ei turvata suomalaista yhteiskuntaa epäilyttäviltä paperittomilta ja turvapaikanhakijalapsilta ja -nuorilta. Puheenvuorot ilmentävät oikeistopopulistista pelon politiikkaa, jolla maahanmuuttokysymyksien saralla tehdään uhkakuvien kautta erontekoa kansakuntaan kuuluvien ja siihen kuulumattomien välillä ja jolla pyritään luomaan moraalista paniikkia maahanmuuttoon liittyen (Wodak 2015, luku 3). Tämä näkyy erityisesti Hongiston tavassa vaarallistaa paperittomat lapset turvallisuusuhkaksi.

Moraalisen paniikin synnyttämisen suhteen on kiinnostavana, että puheenvuoroissa etnisyyset ei ole määreenä eksplisiitisti läsnä, vaikka maahanmuuttokeskustelussa etnisyyset ja rasistiset leimat ovat usein läsnä (Keskinen 2009b). Tämä nostaa esiin kysymyksen siitä, hahmotaanko lapsien kategorisointi etnisyyden perusteella sen verran epäilyttäväksi toiminnaksi käydyn keskustelun kontekstissa, että lapsia ei sen vuoksi pyritä tässä yhteydessä määrittelemään etnisyytensä kautta. Lasten etnisyyset voi kuitenkin olla myös implisiittinen määre. Sosiaalitutkija Adele Jones (2001, 266) on huomauttanut, että vaikka turvapaikanhakijalapsista puhuttaisiin ensisijaisesti lapsina, näihin lapsiin liitetään samalla kuitenkin turvapaikanhakijoihin ja paperittomiin liittyviä määreitä. Puheenvuoroissa ei ole välttämätöntä puhua etnisyydestä tai rodusta, sillä ne voivat olla määreinä läsnä ääneen lausumattomina; kuulijat voivat täydentää puheenvuoroissa esiintyviä kategorioita lisäämällä niihin lausumattomia määreitä (vrt. Juhila, Jokinen & Suoninen 2012, 68–69).

Sosiaalidemokraattien Kari Rajamäki osallistuu myös keskusteluun. Hänen puheenvuorossaan lapset esittäytyvät toisaalta epätoivotun toiminnan valossa, mutta myös epätoivotun rikollisuuden kohteina. Lapsien kategorisointi rikollisuuden yhteydessä määrittelee paperittomat lapset jälleen anomaliaksi turvallisuuden kannalta: he ovat sekä uhka että uhreja.

Rajamäki tuo mukaan keskusteluun yhtenä uhkakuvana niin sanotut ankkurilapset, jotka määrittellään vaaralliseksi muutto- ja turvapaikkapolitiikan ilmiöksi. Kyseinen kohta ei kuitenkaan suppeudessaan taivu tarkastelemaan lasten positointia merkityksenantoa pidemmälle. Ankkuri-

rilapsien maininta kuitenkin kuvastaa sitä, miten lapsiin liitetään turvapaikkakäytäntöihin liittyviä riskejä. Kohdistan analyysini sen sijaan siihen, miten Rajamäki argumentoi sen puolesta, että lapset tulisi laittaa säilöönottokeskuksiin.

”Ja on välttämätöntä nyt kuitenkin tässä tuoda esille, että hallintovaliokunnan on kyllä ehdottomasti katsottava, että maasta poistumisen täytäntöönpanossa mahdollistetaan 15—18-vuotiaiden säilöönotto, se nyt on ehdottoman välttämätöntä. Eivät he enää silloin ole turvapaikanhakijoita, ja siinä on vaarana tämä äsken kuvaamani katoaminen, ja se johtaa useasti alaikäisen jopa ihmiskaupan tai muun hyväksikäytön kohteeksi. On muistettava, että kun ei ole enää turvapaikanhakija, niin tätä ennen on Maahanmuuttoviraston ja hallintotuomioistuimen toimesta tiukkaan tutkittu ja perusteet maahan jäämiselle evätty. Tämä asia on syytä muistaa. Ja en minä nyt hirveästi häpeäisi näitä meidän säilöönottotiloja. Käsittääkseni Joutsenoon valmistuva uusi säilö alaikäisille ja perheille on kodinomainen, ja Suomessa pyritään varmasti toimimaan näissä asioissa kyllä ihmisoikeuksien mukaisesti.”

(Kari Rajamäki, sosiaalidemokraatit: keskustelun kahdeksas puheenvuoro)

Rajamäki esittää turvallisuushkana sen, että lapset joutuvat hyväksikäytön kohteeksi. Väitteeseen liittyy implisiittinen näkemys siitä, että on parempi, jos viranomaiset riistävät lapselta vapauden ja vievät hänet säilöönottokeskukseen, kuin jos lapsi joutuisi rikollisten vapauden riiston kohteeksi. Suomalaisen hallinnon toimenpiteet esitetään lisäksi humanitäärisinä ja säilöönottokeskukset ”kodinomaisina”, turvallisina ja huolehtivina paikkoina (vrt. Rozakou 2012, 562–563, 573). Näin turvallisuustoimenpiteet ja säilöönottokeskukset merkityksellistetään lapsen edun kautta, ja Suomi esitetään ihmisoikeuksien mukaisesti toimivana valtiona.

Keskeistä oheisessa katkelmassa on puhe oikeudellisista prosesseista ja niistä juridisista statuksista, joita Suomeen tulleilla lapsilla on ja joiden mukaan lapsia tulee kohdella. Kielteisen turvapaikkapäätöksen saanut lapsi positioidaan näin hallinnolliseksi subjektiksi. Katkelmasta voidaankin hahmottaa sellaista moraalista järkeilyä, jonka mukaan viranomaisten kanssa toimiva lapsi säilyy turvallisissa olosuhteissa. Tämä korostuu katkelman lopussa olevilla huomioilla Suomen säilöönottokeskuksien ”kodinomaisuudesta”. Näin hyvä kielteisen turvapaikkapäätöksen saanut lapsi määritellään sellaiseksi, joka ei kieltäydy hänelle tarjotusta turvallisesta olosuhteesta, josta hänet sitten lähetetään pois lähtömaahansa (vrt. Rozakou 2012, 573; vrt. tutkielman luku 5.1).

Tätä positiointia voidaan tarkastella päämäärä rationaalisen ajatteluna, sillä puheessa korostuu käytännöllisyyden ja hyvän hallintotavan mukaan toimiminen. Tällaisen puhettavan kautta puhuja positioi itseään ja edustamaansa kantaa lainmukaiseksi sekä esiintyy sovittelijana muiden positioiden välillä (Aaltola 2009, 89). Käytännöllisyys esiintyy Rajamäen puheenvuorossa myös ”välttämätöntä” sanan kautta ja sen suhteen, miten ihmisiä pitää kohdella heidän oikeudellisen statuksensa suhteen. Tässä yhteydessä päämäärä rationaalista toimintaa kehystetään humanitäärisenä, joka on rationaalista toimintaa täydentävä mutta ei toimintaa ohjaava arvo.

Edellä kuvattuja puheenvuoroja haastoi lähetekeskustelussa yksistään vihreiden Anni Sinnemäki. Esitän seuraavissa aineisto-otteissa ja niiden analyyseissä, miten Sinnemäki haastaa perussuomalaisien puheenvuoroja ja miten hän kritisoi hallituksen esitystä.

”Edustaja Eerola omassa puheenvuorossaan muisteli aikojaan töissä vastaanottokeskuksessa. On valitettavaa, että ministeri Räsänen ei nyt ole paikalla. Hän ehkä muistaisi tarkemmin sen, että noin neljä vuotta sitten alaikäisten turvapaikanhakijoiden iän määrittämisestä on tehty uudet säädökset, enkä usko, että edustaja Eerolan kuvailemat tilanteet ainakaan enää vastaavat todellisuutta. Sanotaan, että minun luuloni on tässä varmaan nyt kuitenkin ajanmukaisempi kuin edustaja Eerolan muistelot, koska tätä lakia on kuitenkin nimenomaan vuonna 2010 muutettu koskien alaikäisten lasten iän määrittäystä.”

(Anne Sinnemäki, vihreät: keskustelun kolmas puheenvuoro)

Puheenvuorossa Sinnemäki ei kiistä Eerolan kertomuksen totuudenmukaisuutta, mutta tuo sen sijaan esille, että kertomuksen tapahtumahetken jälkeen turvapaikanhakijalasten iänmäärittämiseen on tullut uusia säännöksiä ja käytänteitä. Kertomuksessa esitetyt nykyhetkeä koskevat väitteet siis haastetaan tarkistettavalla faktatiedolla. Sinnemäki pyrkii kumoamaan Eerolan argumentin siitä, että turvapaikanhakijoiden valehtelu iästään olisi keskeinen turvapaikkapolitiininen ongelma ja implisiittisesti mahdollinen vetovoimatekijä.

Hongiston puheenvuoroa Sinnemäki haastaa vuorostaan esittämällä, että puhe rikollisista lapsista on ensinnäkin harhaanjohtavaa, sillä lakiesitys ei käsittele turvapaikkahakijalasten tai kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden lasten rikollisuutta. Lisäksi Sinnemäki nostaa esille sen, että hän ei ole kuullut kenenkään maasta poistettavan lapsen syyllistyneen Hongiston kuvaamiin rikoksiin.

”Arvoisa puhemies! Edustaja Hongisto käytti tästä aiheesta mielestäni hyvin harhaanjohtavan puheenvuoron. Eihän tässä laissa puhutuissa tapauksissa ole kysymys alaikäi-

sistä lapsista, jotka ovat tehneet jotain poikkeuksellisen raakoja rikoksia. Tässä laissa-
han puhutaan tapauksista, joissa halutaan valvoa täällä turvapaikkaprosessin päättäneitä
ihmisiä ja varmistua heidän maasta poistamisestaan. Antaa kyllä aika erikoisen kuvan
ihmisille, jos tässä yhteydessä puhuu joistain sellaisista ilmiöistä kuin alaikäisten lasten
tekemät raa'at rikokset. En ole koskaan itse kuullut yhdestäkään tapauksesta, jossa tä-
män lain tarkoittamat alaikäiset lapset olisivat syyllistyneet joihinkin raakoihin, edus-
taja Hongiston kuvailemiin rikoksiin Suomessa.”

(Anne Sinnemäki, vihreät: keskustelun viides puheenvuoro)

Sinnemäen puheenvuorojen keskeisenä funktiona on pyrkimys kumota virheellistä tietoa sekä
huhupuheita (kielteisen päätöksen saaneista) turvapaikanhakijalapsista. Lisäksi Sinnemäen
puheenvuorojen tarkoituksena on pyrkiä estämään keskustelun suistumista epäasiallisuuksiin
ja mahdollistaa hallituksen esityksen kannalta relevanttia keskustelua, joka ei perustuisi vir-
heelliseen tietoon ja uhkakuvien luomiseen. Puheenvuoroissaan Sinnemäki myös haastaa kä-
sityksen siitä, että hallituksen esitys vastaisi ihmisoikeussopimuksia:

”Vihreät katsovat, että tämä hallituksen esitys ei täytä sitä alun perin hallitusohjelmaan
kirjattua tavoitetta, että alaikäisten lasten säilöönnotosta luovutaan ja että sille kehitetään
vaihtoehtoja. Tämä esitys ei myöskään ole sopusoinnussa kansainvälisten sopimusten ja
niiden tämpäpäiväisten tulkintojen kanssa, että alaikäisiä lapsia ei tule ottaa säilöön,
koska nämä säilöönottokeskukset ovat käytännössä vankilan kaltaisia paikkoja, paik-
koja, joista ei pääse pois ja jotka eivät ole lapsille sopiva kasvuympäristö. On valitetta-
vaa, että ministeri Räsänen ei ole myöskään toteuttanut yhteistyössä muiden ministerei-
den kanssa sitä hallitusohjelman kirjausta, jossa vaaditaan nimenomaan, että näille säi-
lönottopäätöksille tulisi kehittää vaihtoehtoja esimerkiksi yhteistyössä sosiaali- ja ter-
veyssektorin kanssa.

Näyttää myös siltä, että Suomessa säilöönottoa käytetään ylipäättänsä aivan liikaa. Useat
perheet ovat olleet säilössä jopa vuoden ajan, ja näyttää siltä, että säilöön ottaminen ei
ole vähentynyt sellaisissakaan tilanteissa, joissa turvapaikanhakijoiden määrä on selke-
ästi vähentynyt.”

(Anne Sinnemäki, vihreät: keskustelun kolmas puheenvuoro)

Sinnemäki esittää, että nykyiset vankilankaltaiset säilöönottokeskukset ovat itsessään ongel-
mallisia ja että myös säilöön ottamiseen itseensä liittyy ongelmia. Kokonaisargumentti hah-
mottuu seuraavanlaisena: poliittisesti pitäisi siirtyä tekemään inhimillisempää maahanmuutto-
ja turvapaikkapolitiikkaa, joka perustuisi kansainvälisille ihmisoikeussopimuksille. Sinnemäki

perustele kantaansa suhteessa käsiteltyyn lakiehdotukseen sillä, että hallituksen esityksen mukainen säilöönotto lasten kohdalla on haitallista lapsen kehityksen kannalta ja on itse asiassa ristiriidassa kansainvälisten sopimusten kanssa. Puheenvuoron tarkoituksena on näin avata poliittinen määrittelykamppailu uudelleen (Häikiö & Leino 2014, 22).

Sinnemäki esittää hallituksen kirjoittaneen hallitusohjelmaan, että on olemassa toisenlaisia vaihtoehtoja nykyiselle turvapaikkapolitiikalle. Hallitus ei ole kuitenkaan pyrkinyt toteuttamaan tätä vaihtoehtoista politiikkaa. Tämän huomion esilletuomisen funktiona voidaan pitää sitä, että hallitus asetetaan moraaliseen vastuuseen. Tätä vastuuta korostetaan esittämällä, että hallitus toimii vasten parempaa tietoa.

Tämän alaluvun analyysissä olen tuonut esille kolme eri kantaa kysymykseen lasten säilöönotosta. Perussuomalaisten kansanedustajien mukaan paperittomat lapset ovat epärehellisiä tai vaarallisia. Tällä kannalla he tuottavat pelkoon perustuvaa moraalista paniikkia maahanmuutosta ja paperittomuudesta. Sosiaalidemokraattien Kari Rajamäen puheenvuoroissa korostuu vuorostaan tapa hahmottaa lapset hallinnollisina subjekteina byrokratian kautta. Suomen lainsäädäntö ja muu toiminta esitetään Rajamäen toimesta ihmisoikeussopimuksien mukaisina ja humanitäärisinä. Vihreiden Anne Sinnemäen puheenvuoroissa vuorostaan haastetaan lasten näkemistä uhkana sekä käsitystä Suomen toiminnasta humanitäärisenä ja ihmisoikeuksiin perustuvana.

Lähetekeskustelussa siirrytään sen loppuvaiheilla keskustelemaan näistä kolmesta eri kannasta suhteessa laajempaan maahanmuuttoa ja turvapaikkaa koskeviin kysymyksiin. Tätä ”metakeskustelua” analysoin seuraavassa alaluvussa.

7.2 Sinisilmäisten tasavalta?

Sosiaalidemokraattien kansanedustaja Kari Rajamäki tuo keskusteluun sivujuonteena puheen suomalaisen maahanmuuttokeskustelun kahdesta, toisilleen vastakkaisesta positiosta. Hän esittää maahanmuuttokriittisen ja ”sinisilmäisen” position haittaavan maahanmuutosta käytävää asiallista poliittista keskustelua. Keskityn tarkastelemaan seuraavissa puheenvuoroissa sitä, millaisia positiointeja muodostetaan keskusteltaessa maahanmuuttopoliittisesta keskustelusta ja millainen funktio tällaisella ”metakeskusteluun” siirtymisellä on.

Rajamäki pohjustaa puheenvuorossaan näkemystään suomalaisesta maahanmuuttokeskustelusta. Seuraavassa aineistokatkelmassa on esillä hänen pääargumenttinsa:

”On valitettavaa, että meillä on ikään kuin monopolisoitu maahanmuuttopoliittinen, turvapaikkapolitiittinen kriittinen keskustelu, ja sitten on olemassa vain äärisinisilmäisten tasavallan näkökulma. Kyllä nämä asiat pitää pystyä laajemmin analysoimaan.”

(Kari Rajamäki, sosiaalidemokraatit: keskustelun kahdeksas puheenvuoro)

Kahdeksi positioiksi esitetään maahanmuuttokriittinen positio ja naivistinen positio, jota luonnehditaan äärisinisilmäisten tasavallan näkökulmaksi. Näiden kahden position esitetään esitenä laajemmalle ja syvällisemmälle keskustelulle maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikasta. Edellisessä alaluvussa analysoitu ote Rajamäen puheenvuorosta määrittelee tätä kolmatta positiota sellaisena, joka perustuu hyvään hallintotapaan ja lainsäädännön noudattamiseen.

Kokoomuksen Ben Zyskowicz osallistuu keskusteluun sinisilmäisyydestä ja maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan positioista. Hänen puheenvuorossaan sinisilmäisiksi tarkentuvat Vihreät ja heidän kaltaistaan maahanmuuttopolitiikkaa edustavat tahot. Puheenvuoro jatkaa Rajamäen linjaa, sillä siinä korostetaan näkemystä lainsäädännön mukaisesta hallinnollisesta toiminnasta. Lainsäädännöllisten porsaanreikien korjaamisen vastustaminen ja siten hyvän hallintotavan vastustaminen esitetään sinisilmäiseksi. Argumentin mukaan sinisilmäisyys mahdollistaisi sen, että turvapaikanhakijat hyötyisivät suomalaisesta yhteiskunnasta.

”Mutta jos puhutaan sinisilmäisyydestä, niin on kyllä pakko sanoa, että kun eilen oli käsitellyssä esitys, joka tarkoittaa sitä, että sellaisessa tapauksessa, jossa on evätty maassaolo, korjataan porsaanreikä siten, että ei jouduta antamaan enää asianomaiselle oleskelulupaa, jos hän ei vapaaehtoisesti poistu maasta, vaikka hänellä olisi siihen täysi mahdollisuus, niin se on minun mielestäni sinisilmäisyyttä, jos — kuten edustaja Sinnemäki — pidetään tätä muutosta jotenkin perusteettomana ja huonona.”

(Ben Zyskowicz, kokoomus: keskustelun 10. puheenvuoro)

Näissä puheenvuoroissa kahden muun position näkemykset oikaiseva kolmas positio rakentuu näkemykseen suomalaisen hallinnon ja viranomaisten moitteettomasta ja puolueettomasta toiminnasta. Puheenvuorojen argumentti perustuu käsitykselle siitä, että mikäli toimitaan lainsäädännön mukaisesti ja korjataan joitakin lainsäädännössä olevia aukkoja, toimitaan oikein ja järkipäisesti. Tällainen järkeily uskomusjärjestelmä korostaa yhteiskuntajärjestystä ja sen toimivuutta. (vrt. Aaltola 2009, 89.)

Tällainen puhe hallinnon ja lainsäädännön mukaan toimimisesta tekee lähinnä retorisesti eroa maahanmuuton vastustamiseen, sillä käytännössä tässäkin positiossa pyritään estämään maa-

hanmuuttoa (Keskinen 2009b). Tämä näkyy erityisesti siinä, miten Zyskoviczin puheenvuorossa ”sinisilmäiset” esitetään huonossa valossa, mutta maahanmuuttokriitikoiden toiminnasta ei puhuta. Tämän asetelma kuvastaa maahanmuuttovastaisuuden saamaa hegemonista asemaa (ks. Aaltola 2009, 89; Keskinen 2009b).

Vastapuheenvuorossaan Sinnemäki torjuu sinisilmäisyyden määritelmän esittämällä väitteen siitä, että maahantulon pitäminen uhkana Suomelle ei perustu tilastolloille ja faktoille. Näin ollen sinisilmäisyyden kategorisointi ei ole oikeutettu eikä se kuvaa Suomea valtiona. Samalla argumentissa esitetään, että turvapaikanhakijat eivät ole ongelma Suomessa.

”Jo eilen tästä aihepiiristä käydyssä keskustelussa täällä käytettiin tätä suosittua termiä "sinisilmäinen", ja edustaja Rajamäki muotoili termin "sinisilmäisten tasavalta". Olen itse sitä mieltä, että tämä termi ei kuvaa Suomea mitenkään.

Se ei ole mielestäni onnistunut ilmaisu. Jos katsomme lukuja ja katsomme faktoja, Suomesta ei haeta erityisen paljon turvapaikkoja. Ei ole myöskään mitään erityisiä sellaisia todellisia syitä, minkä takia täällä kansanedustajien pitäisi nimittää turvapaikkapolitiikkaamme tai Suomea kokonaisuudessaan jotenkin sinisilmäiseksi. Protestoin tämän ilmaisun käyttöä.”

(Anne Sinnemäki, vihreät: keskustelun yhdeksäs puheenvuoro)

Eduskuntakeskusteluita selatessani törmäsin usein siihen, miten hallituksen esityksestä keskusteltaessa siirryttiin puhumaan laajemmin Suomen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikasta. Toisinaan sillä nähdäkseni pyrittiin vahvistamaan esityksen mukaista politiikkaa, kun sen esitettiin olevan linjassa muun toteutetun politiikan kanssa. Näin keskustelussa tapahtuva siirtyminen ”metakeskusteluun” on nähdäkseni tapa tuoda ilmi, 1) millainen yhteinen pohja politiikalla esitetään olevan, 2) millaisia positioita siinä on, ja 3) mikä näiden positioiden hegemoninen asema suhteessa toisiinsa on. Metakeskustelulla pyritään tätä kautta vahvistamaan hegemoniaa (vrt. Häikiö & Leino 2014, 21).

Kolmannesta, hyvän hallintotavan positiosta puhumalla oikeutetaan hallituksen toimintaa esittämällä se sellaisena, että siihen ei kuulu ksenofobiaa, rasismia tai naivia suvaitsevaisuutta (vrt. Keskinen 2009b). Samalla kuitenkin tehty politiikka pyrkii estämään maahanmuuttoa Suomeen, jolloin maahanmuuttovastaisuudelle on hegemoninen asema suomalaisessa keskustelussa ja maahanmuuttopolitiikassa.

Yhteisten lähtökohtien esille nostaminen mahdollistaa kuitenkin hegemonian kritisoimisen, mitä lähetekeskustelussa Sinnemäen puhevuoro edustaa. Muut kansanedustajat eivät kuiten-

kaan keskustelussa kommentoineet Sinnemäkeä hänen kritisoidessaan niin sinisilmäiseksi kategorisointia tai hallituksen esitystä ihmisoikeussopimuksien vastaiseksi. Nämä hegemoniaa vastustavat argumentit sivuutetaan, mikä samalla lopettaa hegemonian kyseenalaistamisen. Kun vasta-argumenteista ei keskustella, ne eivät haasta diskursiivisesti hegemoniaa.

Lähetekeskustelussa tuotetut maahanmuuttokriittisten, ”sinisilmäisten” ja hyvää hallintotapaa kannattavien kategoriat ovat säilyneet suomalaisessa politiikassa, vaikka nimitykset ovat saataneet muuttua. Tämänhetkisessä keskustelussa puhutaan turvapaikkapolitiikan ääripäistä, millä viitataan maahanmuuttokriittisiin ja ”sinisilmäisiin”. Käsitteenä ääripää terminä muodostui ja vakiintui vuoden 2015 syksyllä muuttuneen turvapaikkatilanteen seurauksena. (ks. Raatikaisen 2017 analyysi Kansan Uutisista.) Suomalaisessa maahanmuutto- ja turvapaikka-keskustelussa on siis säilynyt sama hegemonia ja hegemonian määrä kategorisoida muita.

Näin ollen keskustelussa mainittu kolmas positio mahdollistaa hegemonisen järkeilytavan kuvaamisen. Hegemonisen ajattelutan keskiössä ovat nykyisen yhteiskuntajärjestyksen säilyttäminen ja lain noudattaminen. Lasten säilöönottamisen yhteydessä nämä päämäärät toteutuvat, kun lapsia kohdellaan byrokaattisen hallinnon subjekteina.

7.3 Yhteenveto

Tässä analyysiluvussa otin tarkasteluni kiintopisteeksi paperittomien lasten haavoittuvaisuuden. Hallituksen esityksessä lasten haavoittuvaisuudella perusteltiin niitä erityisjärjestelyitä, jotka koskevat heidän ottamistaan säilöön. Ensimmäisessä alaluvussa analysoin, miten lapsia ja nuoria positioidaan epäluotettavina ja potentiaalisina turvallisuusriskeinä joko tekijöinä tai teon kohteena. Kun lapsia positioidaan potentiaalisina rikollisina toimijoina, heidän haavoittuvaisuutensa hälvenee. Haavoittuvaksi esitetään sen sijaan suomalainen yhteiskunta, jota maahantulo uhkaa. Näin lapsista tulee sellaisia turvallisuustoimenpiteiden kohteita, joihin pitää kohdistaa ennaltaehkäisevää rikoksen torjuntaa laittamalla lapset säilöönottokeskukseen. Tämä perussuomalaisten tapa vaarallistaa ja asettaa lapsia epäilyksen kohteeksi tuottaa moraalista paniikkia, jonka tarkoituksena on torjua maahanmuuttoa Suomeen.

Hyvää hallintotapaa ja lainsäädännön noudattamista korostavissa puheenvuoroissa haavoittuvaisuus ei ole läsnä. Sitä ei mainita, eikä lapsiin liittyvää haavoittuvaisuutta pyritä näissä puheenvuoroissa myöskään häivyttämään. Keskiössä on sen sijaan hyvän hallintotavan kautta esittää suomalainen systeemi toimivana ja turvallisena paperittomalle lapselle. Hyvää hallintotapaa ja lainsäädäntöä noudattamista korostavissa puheenvuoroissa esiintyviä näkemyksiä

myös legitimoidaan esittämällä ne maahanmuutto- ja turvapaikkakeskustelun järkevinä ääninä, kun taas maahanmuuttokriittisyys ja ”sinisilmäisyys” esitetään politiikkaa hankaloittavina.

Näitä edellisiä, maahanmuuttovastaisia kantoja vastustetaan, mutta vastustaminen on lähetekeskustelussa yhden ihmisen toimintaa. Se on nimenomaan vastustamista eikä sellaista proaktiivista toimintaa, jolla tehtäisiin uusia keskusteluavauksia ja uudelleen määriteltäisiin keskustelun kehykset. Tämä on ollut haaste maahanmuuttovastaisen hegemonian haastamisessa Euroopassa laajemminkin. (ks. Wodak 2015, 188-189.) Näin muita vastustavissa puheenvuoroissa on lähinnä mahdollista torjua virheellisiä käsityksiä niin lapsista turvallisuushkana kuin Suomen lainsäädännestä ihmisoikeuksien mukaisena.

Toisessa alaluvussa analysoin, miten lähetekeskustelussa hyvään hallintotapaa korostavat poliitikot pyrkivät meta-keskustelussa uusinsivat maahanmuuttovastaista hegemoniaa, vaikka hyvä hallintotapa esitetään poliittisesti neutraalina ja vastakkaisena avoimen rassistiselle maahanmuuttokriittisyydelle (vrt. Keskinen 2009b). Hyvää hallintotapaa edustavat poliitikot häivyttävät oman kantansa poliittisuutta esittämällä kaksi muuta kantaa äärimmäisinä ja haitallisina Suomelle. Tämä on keino esittää hyvä hallintotapa arkijärkisenä ja käytännöllisenä, mitä kautta hegemoniaa uusinnetaan vetoamalla yhteiskuntajärjestyksen toimivuuteen ja sen pysymiseen ennallaan. Vaikka tätä hegemoniaa haastetaan, haaste sivuutetaan vaikenemalla.

8 Paperittomuus, kansalaisuus ja turvallisuuskilemmat

Tutkielmassani olen tarkastellut paperittomuutta sisäisen turvallisuuden kysymyksenä. Katson tutkielmallani tuoneeni esille niitä moninaisia turvallisuusprosesseja, joita paperittomuuteen yhtenä erityisenä muuttoliikkeen muotona liittyy. Turvallistamisprosessien analysoinnin kautta olen tuonut esille, miten turvallisuustoimenpiteet vaikuttavat moniin erilaisiin ihmisryhmiin ja millaisia järjeilytapoja turvallistamiseen ja toisaalta sen haastamiseen liittyy.

Tässä luvussa kokoan tutkielman tulokset kahden otsakkeen alle: 1) paperittomat subjektit, ja 2) kansalliset järjestykset. Kummankin alaluvun lopussa pohdin tutkielmani tuloksia suhteessa johdannossa luonnosteleemiini turvallisuuskilemmoihin. Aivan lopuksi visioin neljä jatkotutkimuskohdetta, joita olen pohtinut tutkielman teon aikana. Jatkotutkimuskysymyksillä on mahdollista täydentää tutkielmani tuloksia ja suunnata tutkimusta kohti toisia yhteiskunnallisia ilmiöitä, jotka kuitenkin linkittyvät paperittomuuteen.

Tätä ennen esitän lyhyesti muutaman arvioivan huomion tutkielmastani. Ensinnäkin tarkastelelin tutkielmassani rajattua määrää asiakirjoja ja poliittisia keskusteluja turvallisuuden näkökulmasta. Näin ollen tarkasteluni ulkopuolella lähtökohtaisesti erilaisia ääniä ja järjeilytapoja, joilla olisi myöskin voinut tutkia yhteiskunnallisia rakenteita. Poliisin asiakirjat antoivat kompaktin kuvan paperittomuuteen liittyvästä turvallisuuspolitiikasta, mutta tutkielmaan valikoidut lakiesitykset jättivät joitakin teemoja ulkopuolella, kuten luvussa 4 mainitsin. Katson kuitenkin tuoneeni luvussa 6 ilmi, mitä seurauksia suomalaisuuden määrittelemisellä etnisten erontekojen kautta on turvallisuuden ja yhdenvertaisuuden kannalta, ja luvussa 7 esittäneeni, millaisia turvallistamiseen liittyviä merkityksenantoja paperittomuuden turvallistamiseen liittyy.

Toiseksi haluan huomioida eräitä feministisen tutkimuksen näkökulmia, joista olen ollut tutkielmaa tehdessäni tietoinen, mutta joita en ole ottanut tutkielmani fokukseen. Turvallistamisen teoriaa on feministisessä turvallisuustutkimuksessa kritisoitu siitä, että teorian alkuperäinen muotoilu ja suurin osa sen soveltajista ei huomioi turvallistamiseen liittyviä sukupuolittuneita ulottuvuuksia (Valenius 2007). En ottanut tutkielmani lähtökohdaksi sukupuolta ja sukupuolittuneita järjeilytapoja, mutta pyrin analyysissäni tarkastelemaan joitakin sukupuolittuneita piirteitä paperittomuuden turvallistamisessa. Vastaavasti en ottanut tutkielmassani metodologiseksi lähtökohdaksi intersektionaalisuutta (Crenshaw 1989; ks. myös Karkulehto ym. 2012), mutta pyrin huomioimaan erilaisten yhteiskunnallisten erojen risteymiä, jotka ovat paperittomuuden kaltaisessa ilmiössä lähtökohtaisesti läsnä jo etnisyyden ja juridisen statuksen

seurauksena, sekä tarkastelemaan näiden erojen taustalla olevia valtarakenteita. Tutkielmasani pyrinkin tuomaan ilmi aineistostani löytyneitä erilaisia yhteiskunnallisia eroja, joita paperittomuuteen liittyy. En kuitenkaan koe, että tutkielmallani olisin edistänyt intersektionaalisen tutkimusotteen kehittämistä, mutta toivon tehneeni kuitenkin sen hengen mukaista tutkimusta.

8.1 Paperittomat subjektit

Pääasiallisesti paperittomia käsitellään joko byrokraattisina subjekteina tai uhkan subjekteina, joihin liittyvien järkeilytapojen perusteella paperittomuutta pyritään turvallisuuspolitiikassa käsittelemään. Poikkeuksen muodostavat ihmiskaupan uhrit, joita lainsäädännön kautta tarkastellaan ensisijaisesti uhreina kautta eikä niinkään heidän laillisen statuksensa kautta, sekä lapset, joita pidetään haavoittuvaisena erityisryhmänä. Ihmiskaupan uhrit ja lapset eivät asetu paperittomien hallintaa koskeviin turvallisuuspoliittisiin asetelmiin, mutta kuten lapsien kohdalla tuli ilmi, myös heistä käydään keskustelua.

Paperittomia määritellään uhkana toimintaohjelmissa esittämällä heidät yhteiskuntajärjestyksen kannalta riskiksi. Keskeisenä uhkana paperittomissa on se, millaisia uudenlaisia väkivallan ja rikollisen toiminnan muotoja heidän mukanaan voi Suomeen tulla. Jälkimmäisessä uhkakuvassa on havaittavissa sekä kulttuuristavia piirteitä, jotka koskevat näkemyksiä lähtömaiden kulttuurisista piirteistä, että universaaleja piirteitä, jotka koskevat kaikkia väkivaltaiseen konfliktiin osallistuneita ihmisiä. Luvussa 7 toin ilmi, miten paperittomia lapsia pyrittiin vastaavasti kategorisoimaan uhkana eduskunnan lähetekeskustelussa. Tähän kategorisointiin kuitenkin puututtiin eduskunnassa.

Byrokraattisina subjekteina paperittomat hahmottuvat toimintaohjelmissa ennen kaikkea syrjäytymistä koskevien järkeilytapojen kautta. Analyysissä toin ilmi, miten paperittomien syrjäytymistä koskeneesta selityksestä voidaan hahmottaa yleinen uusliberalistinen järkeilytapa, jossa yksilöt kuvataan vastuunalaisiksi rakenteellisista olosuhteista. Tähän byrokraattiseen subjektipositioon liittyy sekä toimintaohjelmissa että eduskuntakeskusteluiden valossa hahmotus siitä, että byrokraatia tarjoaa oikeusturvan paperittomille. Tämä mahdollistaa paperittomien asiallisen kohtelun, jonka päämääränä on poistaa heidät maasta. Byrokraatia hahmottuu näin arvoneutraalina ja tasapuolisena mekanismina, joka turvaa yksilöitä. Nykyisen lainsäädännön ja toimintaperiaatteiden kautta perustellaan usein sitä, miksei nykytilannetta ole tarpeellista muuttaa uudella lainsäädännöllä.

Uhkan ja byrokraatian subjektipositiot täydentävät toisiaan ja poliittisella tasolla niitä kumpaa-kin voidaan käyttää oikeutuksena estää paperittomien aseman parantamista. Uhkaan liittyvän

pelon kautta oikeutetaan ja merkityksellistetään paperittomuutta yhteiskuntajärjestystä uhkaavana ilmiönä. Byrokratian kautta oikeutetaan vuorostaan niitä rakenteita, jotka jo ennestään heikentävät paperittomien asemaa. Byrokraattinen oikeutus voidaan hahmottaa hegemonisena järkeilytapana, sillä sen esitetään olevan maahanmuuttokriittisyyden ja ”naivin” maahanmuuttopolitiikan yläpuolella. Tämän position asema ilmeni paperittomien lasten oikeuksia käsittelevässä lähetekeskustelussa, kun sen ”metakeskustelussa” siirryttiin puhumaan suomalaisen maahanmuuttopolitiikan eri linjoista. Retorisesti byrokraattinen oikeutus tekee eroa uhkaa painottavaan pelon politiikkaan, mutta niiden poliittinen tavoite on sama: vähentää maahanmuuttoa Suomeen.

Tämän asetelman suhteen on kiinnostavaa, että Arendt (2013, 251) on esittänyt byrokratian syntyneen imperialistinen pyrkimyksenä hallita siirtomaiden kansoja. Nyt byrokratia on vuorostaan keino hallita entisistä Euroopan siirtomaista tulevia paperittomia ja turvapaikanhakijoita. Lisäksi kansalaisuus ja kansalaisettomuus toimivat sellaisina oikeuksia säätelevinä mekanismeina kuin Arendt on ne kuvannut.

8.1.1 Turvallisuuskonfliktti

Johdannossa esitin seuraavan paperittomia koskevan turvallisuuskonfliktin: ”*onko valtion vaiko paperittomien turvallisuus keskeisempi päämäärä?*” On ilmeistä eikä kovinkaan yllättävää, että turvallisuustoimenpiteet kohdistuvat pitkälti Suomen suojeluun valtiona. Jo tutkielman alussa viitattu sisäministeriön blogikirjoitus implisiittisesti kertoi tästä turvallisuuspolitiikan painotuksesta. Lisäksi Suomen turvallisuus asettuu kansallisten intressien seurauksena tärkeämmäksi kuin Euroopan unionin yhteinen turvallisuus, mikä oli kiinnostava löytö.

Voidaan kuitenkin havaita, että osa paperittomista asettuu haavoittuvaisuutensa ja uhrin asemansa vuoksi suojeltaviksi yksilöiksi. Ennen kaikkea ihmiskaupan uhreilla ja lapsilla on tämä asema. Suomi pyrkii myös kohtelemaan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoitteiden seurauksena maasta poistettavia paperittomia humanitäärisesti. Tämä muodostaa paradoksin siinä mielessä, että maasta poistettavia pyritään ikään kuin suojelemaan, vaikka heidät useimmiten lähetetään takaisin turvattomiin maihin.

Kansallinen turvallisuus asettuu inhimillisen turvallisuuden edelle, mutta sen ei tarvitsisi kuitenkaan olla ainoa vaihtoehto. Ruben Andersson (2016b) on laatinut osana *The Berlin Report*

of the Human Security Study Group -raporttia¹⁹ suosituksia siitä, miten lyhyellä ja pitkällä aikavälillä paperittomuuteen ja Euroopan rajaturvallisuuteen liittyviä ongelmia voitaisiin ratkaista inhimillisen turvallisuuden ehdoin ja ajatellen paperittomien ihmisarvoa. Anderssonin kaavailemat toimet edellyttävät ennen kaikkea Euroopan unionin tason ratkaisuja. Jäsenmaissa voidaan kuitenkin tehdä politiikkaa, joka edistää paperittomien asemaa ja jolla voi pyrkiä vaikuttamaan Euroopan unionin tason päätöksentekoon. Suosittelemme lukemaan Anderssonin raportin, mikäli lukijana kaipaat vaihtoehtoja tutkielmassani kuvatulle todellisuudelle.

8.2 Kansalliset järjestykset

Paperittomuuteen ja sen torjuntaan liittyy lähtökohtaisesti hahmotuksia erilaisista kansallisista ja alueellisista rajoista, joiden kautta luodaan kansallista järjestystä. Maasta poistaminen on keskeisimpiä rajojen muovaajia, mutta kansallisiin rajoihin liittyy olennaisesti myös etninen profilointi sekä diasporan hahmottaminen hallinnan kohteena.

Maasta poistamiseen liittyy keskeisesti ajatus vetovoimatekijöistä, joiden kautta tarkastellaan Suomen kansallista etua muuttoliikkeen suhteen. Vaikka Suomen vetovoimatekijöissä ei kerrota tapahtuneen muutoksia, niin Suomi on muuttunut vuosien 2012 ja 2017 aikana maaksi, jonka vetovoimatekijät lisäävät muuttoliikettä Suomeen. Näin ei ollut vielä vuonna 2012. Vetovoimatekijöitä tarkastellaan toimintaohjelmissa kansallisella tasolla eikä Euroopan unionin tasolla, vaikka paperittomuuden torjunta on osa unionin yhteistä turvallisuuspolitiikkaa. Vetovoimatekijöiden tunnistamisesta on seurannut pyrkimys pienentää niitä, mikä on konkreettisesti tarkoittanut esimerkiksi turvapaikan myöntämisen kriteerien tiukentumista ja paperittomien poistamista myös niihin maihin, joihin ihmisiä ei ole turvallista palauttaa (esim. Yle 12.2.2018; 5.10.2017). Suomen toiminta on herättänyt huomiota muualla Euroopassa, sillä esimerkiksi Ranskasta ei lähetty Suomeen takaisin irakilaisia, joka Suomesta olisi lähetetty Irakiin (Yle 9.2.2018). Tutkimukseni kautta ei voida selvittää, mitä laajempia seurauksia pyrkimyksillä pienentää vetovoimatekijöitä on Euroopan unionin maiden välisille suhteille. Sen tutkiminen vaatisi todennäköisesti vertailevaa tutkimusta jäsenvaltioiden välillä ja hahmotusta Euroopan unionin yhtenäisestä politiikasta ja sen muutoksista.

Myös etninen profilointi uusintaa kansallisia rajoja, kun se toimenpiteenä ja siitä käytänteenä puhuttaessa määritellään Suomen kansalaisuutta etnisyyden perusteella. Etnisestä profiloi-

¹⁹ Olen kirjoittanut Tampereen yliopiston Alusta-verkkójulkaisuun tekstin Anderssonin lyhyen aikavälin politiikkasuosituksista (Saarinen 18.10.2017).

nista käyty parlamentaarinen keskustelu tuo ilmi, miten etniseen profiloointia pyritään oikeuttamaan siihen liittyvän päämäärä rationaalisuuden kautta. Päämäärä rationaalisuus esiintyy turvallisuuspoliittisena järkeilynä myös profiloinnin kriminalisoivassa lakiesityksessä. Etnisen profiloinnin puolustamisen taustalla on käsitys Suomesta etnisesti homogeenisenä maana, jossa valkoihoisuus on normi. Lisäksi profiloointia pyritään perustelemaan sillä, että kansalaisilla tulee olla velvollisuuksia valtiota kohtaan eikä profiloinnista tulisi tämän vuoksi ”loukkaantua”. Vastaavasti kriminalisointia puolustavat tahot pyrkivät edistämään kansalaisten ja eri etnisten ryhmien yhdenvertaisuutta.

Poliisin toiminnassa on esiintynyt etnistä profiloointia sen kieltämisen jälkeen, ja vuoden 2017 toimintaohjelmassa edellytetäänkin puuttumista siihen. Tämän tutkielman yhteenvedon kirjoittamisen aikoihin eli huhtikuussa 2018 julkaistiin Suvi Keskinen johtaman *Pysäytetyt – Etnisen profiloinnin tilat, merkitykset ja käytännöt* -tutkimushankkeen loppuraportti. Aiemmin tutkimushanke oli tutkivan journalismin kautta tuonut tietoon poliisien rasistisen Facebook-ryhmän, joka linkittyi myös etniseen profilointiin. Tätä aiemmin vuoden 2018 helmikuussa Vasemmistonuorten puheenjohtaja Hanna-Marilla Zidan (8.2.2018) toi esille etniseen profilointiin liittyvän tapauksen lähipiiristään. Zidan pohti tapahtuneen sekä tämän hetkisen seksuaalista häirintää esille tuovan Metoo-kampanjan valossa, milloin Suomessa alettaisiin tuoda ilmi enemmän etnisiin vähemmistöihin kohdistuvaa syrjivää viranomaistoimintaa laajemmalti.

Tutkielmani tuo ilmi, miten diasporayhteisöt liitetään moniin paperittomuuden hallintaa koskevaan kysymykseen aina syrjäytymisestä rikollisuuteen asti. Toimintaohjelmissa ei kuitenkaan mainita ei kuvata niitä konkreettisia toimenpiteitä, joita diasporayhteisöihin kohdistetaan. Voi olla, että diasporayhteisöjen hallinta on vasta nyt kehkeytyvä ilmiö poliisitoiminnassa ja turvallisuuspolitiikassa ainakin paperittomuuden kohdalla. Voidaan kuitenkin hahmottaa, että diasporayhteisöjen hallintaan liittyy keskeisesti käsitys kantasuomalaisuuteen ja ”maahanmuuttajataustaisuuteen” perustuvasta eronteosta ja näkemys etnisen ryhmän sisäisestä solidaarisuudesta. Jatkotutkimuksen näkymien kohdalla kirjoitan vielä siitä, millaiseksi tutkimuskysymykseksi diasporan hallinnan hahmotan.

Myös kantasuomalaiset hahmottuvat turvallisuuden kannalta riskiksi, sillä epätoivottu kansalaisaktivismi nähdään uhkana yhteiskuntarauhalle. Tämä nostaa esiin kysymyksiä siitä, millaisia mahdollisuuksia kansalaisyhteiskunnassa toimimiselle annetaan ja miten eri aktivismin muotoja pyritään rajoittamaan. Kansalaisten valvonnan suhteen viime aikoina on puhuttanut

paljon tiedustelulaki, jota pyrittiin viemään läpi vuoden 2017 syksynä tapahtuneen Turun puukotuksen jälkeen (Yle 7.9.2017; Yle 31.7.2017; Yle 25.1.2018). Kansalaisten valvonta kytkeytyy tiiviisti yhteen muuttoliikkeen hallinnan kanssa, kuten luonnostelin luvun 2 lopussa. Hallittavina ovat siis sekä Suomeen pyrkivät siirtolaiset että Suomen omat kansalaiset.

Kansalaisuuteen voidaan nähdä näin sisältyvän normatiivisuuteen pohjautuva hallinnan mekanismi. Mikäli kansalainen täyttää etnisesti ja poliittisella toiminnallaan normatiivisia kriteerejä, hän ei ole uhka turvallisuudelle. Mikäli hän ei taas täytä normeja, hän on uhka. Tämä on ollut esimerkiksi Foucault'n (1980; 2010a) ja Isinin (2002) havainto poikkeavan kansalaisuuden hallinnasta. Suomessa normatiivisen kansalaisuuden ytimeksi on muodostunut viime vuosina niin sanottu tolkun ihmisyyden, josta kirjoitin luvussa 5.4. Tolkun ihmisyyden ytimessä on lainsäädännön asettamien normien noudattaminen. Suomessa kansalaisuus myös rakentuu pitkälti valkoisuuden kautta, mikä sulkee ulos etnisiä vähemmistöjä Suomessa. Muun muassa antropologi Anna Rastas (2007) ja sosiologi Suvi Keskinen (2014) ovat tutkineet tätä Suomessa.

8.2.1 Turvallisuuskonfliktti

Johdannossa esitin seuraavan kansalaisia koskevan turvallisuuskonfliktin: *”onko valtion vaiko kansalaisten turvallisuus keskeisempi päämäärä?* Tämän konfliktin ”ratkaisut” tutkielmassani tarkastelemieni prosessien valossa eivät ole yksiselitteisiä. Toisaalta etenkin diasporayhteisöt hahmottuvat mahdollisena uhkana ja erilaisten ”ääriyhmien” toiminnan ehkäiseminen vaati kansalaisten toimintaan puuttumista. Turvallisuustoimenpiteillä kuitenkin pyritään myös suojelemaan kansalaisia, ja yhdenvertaisuuspolitiikalla poistamaan vähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää. Etnisen profiloinnin kriminalisointi on esimerkki tästä, vaikka sen kitkemiseen pois poliisitoiminnasta ei riitä yksinään lainsäädäntö. Etnisen profiloinnin kriminalisointi on myös kuvaavaa toisellakin tavalla: yhdenvertaisuutta edistävät lakiesitykset tulevat Suomeen Euroopan unionista.

Etnisiin vähemmistöihin ja diasporayhteisöjen hallinta tuovat tämän turvallisuuskonfliktin kohdalla esille myös kysymyksen siitä, keitä kansalaisiksi lasketaan eli ketkä ovat suojeltavia ja ketkä eivät. Konfliktin kautta havaittavat prosessit ja ajattelutavat tuovat esiin niitä toimenpiteitä, jotka eriarvoistavat kansalaisia heidän etnisyytensä perusteella. Jos ja kun etnisyyteen perustuvaa syrjintää pidetään rasistisena, voidaan turvallisuuspolitiikan nähdä tuottavan rakenteellista rasismia.

Se ohjaa myös tarkastelemaan dilemmaa itsessään. Kansalaisen universaali muotoilu peittää altaan esimerkiksi sen, että kansalaiset voivat erota toisistaan esimerkiksi etniseltä taustalta. Mikäli kansalaisuus asetetaan samuuden politiikan mukaiseen logiikkaan, ei hahmoteta niitä yhteiskunnallisia eroja, jotka tuottavat eriarvoisuutta kansalaisten välille. Vastaavasti silloin ei huomioida, että erilaiset kansalaiset tarvitsevat eri asioilta turvallisuutta. Luku 6 käsitteli tätä tematiikkaa etnisen profiloinnin osalta.

8.3 Visioita jatkotutkimukselle

Tässä luvussa luonnostelen neljä suuntaa, johon jatkotutkimusta voi viedä hallinnan ja instituutioiden tutkimuksen suhteen. En mainitse erityisenä kohtanaan tutkimusta etnisestä profiloinnista Suomessa, sillä sitä tarkasteleva Pysäytetyt-hanke on tehnyt jo tärkeää työtä kyseisen ilmiön saralla ja listannut tutkimusraportissaan (Keskinen ym. 2018) toimenpidesuosituksia etnisen profiloinnin lopettamiseksi.

1) *Suomalaisten viranomaisten hahmotus paperittomuudesta.* Tutkielmani kautta olen kerännyt tapaa järkeillä paperittomuudesta poliisien virallisista dokumenteista. Suomessa toimii kuitenkin myös muita viranomaisia, joiden toimintaa paperittomuus ilmiönä koskee ja joilla on virallisia linjauksia paperittomista. Esimerkiksi terveysministeriössä tuotetaan toisenlaista ymmärrystä paperittomuudesta poliiseihin nähden, eikä muutoinkaan kaikki valtiollinen ymmärrys paperittomuudesta välttämättä rakennu kansallisen turvallisuuden kautta. Eri viranomaisten linjausten tutkiminen toisi selville, onko näillä keskenään ristiriitaisiakin tavoitteita paperittomuuden suhteen.

Viranomaisten laatimien virallisten tekstien ohella olisi mahdollista suunnata tutkimusta kohti viranomaisten haastatteluja ja heidän toimitapojensa tarkastelua etnografisesti. Tätä kautta olisi mahdollista selvittää, miten yksittäiset viranomaiset suhtautuvat viralliseen turvallisuuspolitiikkaan. Lisäksi erityisesti etnografian kautta olisi kenties mahdollista tuoda ilmi viranomaistoiminnan epävirallisia piirteitä ja hahmottaa, miten ne asettuvat osaksi paperittomuuden hallintaa.

2) *Vertaileva tutkimus muiden Euroopan unionin jäsenmaiden välillä ja eurooppalaisen kontekstin kokonaiskuva.* Tutkielmani on rajautunut yksittäiseen valtioon eikä siinä verrata Suomen turvallisuuspolitiikkaa suhteessa muihin Euroopan unionin jäsenmaihiin. Vasta vertaileva tutkimus toisi tietoa maiden välisistä eroista esimerkiksi sen suhteen, hahmotetaanko kaikissa

maissa vetovoimatekijät samalla tavalla ensisijaisesti kansallisen edun kautta. Vertailevan tutkimuksen kautta voitaisiin myös selvittää, vaikuttaako jäsenvaltioiden maantieteelliset sijainnit ja esimerkiksi niiden hyvinvointivaltiomallit sisäisen turvallisuuden linjauksiin.

Vertailevan tutkimuksen rinnalla ja sen kautta olisi keskeistä hahmotella kokonaiskuvaa Euroopan unionista kokonaisuutena. Tämä voisi tutkimusasetelmallisesti tarkoittaa esimerkiksi Euroopan unionin virallisten linjauksien vertaamista kansallisiin linjauksiin. Suomen tapauksessa hyvänä avaindokumenttina tällaisessa tutkimuksessa olisi tutkimieni dokumenttien ohella Sisäministeriössä laadittu *EU:n sisäisen turvallisuuden strategia: Kansalliset jatkotimet* -raportti (Hämäläinen 2014).

3) *Poliisien käsitykset kulttuurista*. Tutkielman aikana jäin toistuvasti pohtimaan, millainen ymmärrys poliiseilla on kulttuurin ja ihmisen välisestä suhteesta. Antropologina hahmotan kulttuurin käsitteen olevan yksi mahdollisuus purkaa tutkielmassani esiin tuotuja ongelmallisia piirteitä poliisien virallisissa linjauksissa. Nämä ongelmat liittyvät niin etnisen profiloinnin esille nostamaan järkeilytapaan siitä, että Suomen ajatellaan olevan homogeeninen valtio, kuin poliisin dokumenteissa havaittavaan kulttuuristavaan järkeilyyn siitä, että kulttuuriset piirteet lisääisivät etnisten vähemmistöjen alttiutta rikollisuuteen.

Voisiko tunnistamalla ja keskustelemalla käsityksistä kulttuurin ja ihmisen välisestä suhteesta mahdollistaa uudenlaisten, sensitiivisten turvallisuuskäytäntöjen tuottamisen? Sellaisten, joilla huolehdittaisiin myös rodullistettujen kokemasta turvallisuudesta Suomessa. Miten poliisitoimintaa olisi mahdollista kehittää vastaamaan monietnistä yhteiskuntaa? Nämä normatiiviset tutkimuskysymykset ohjaavat tätä jatkotutkimusehdotusta ennen kaikkea kehitystyöhön ja viranomaisten täydennyskouluttamiseen tutkimustietoon perustuen. Tällaisen tutkimuksen kautta olisi myös mahdollista tuoda ilmi nykyisiä toimivia toimintamalleja ja kehittää niitä eteenpäin. Tämä kohta voidaan sisällyttää Pysäytetyt-hankkeen ehdottamiin toimenpidesuosituksiin (Keskinen ym. 2018).

4) *Diaspora ja hallinta*. Tutkielmassani hahmotin, miten diasporayhteisöjä pidetään turvallisuuden kannalta ambivalentteina tekijöinä. Toimintaohjelmien analyysin perusteella ei kuitenkaan ole selvää, miten diasporayhteisöjä turvallisuuden kautta käytännössä hallitaan. Jatkotutkimus johdattaisi tutkimaan siis sitä, onko diaspora hallinnan kohde Suomessa ja miten sitä hallitaan täällä. Lähtökohtana tällaiselle tutkimukselle on alueiden ja identiteettien uudenaikaiset järjestykset (ks. Ragazzi 2013).

Hahmotan, että diasporayhteisöjen hallinta perustuu kansalaisten erotteluun etnisyyden perusteella ja että tämä hallinta sisältää rakenteellista rasismia. Tutkimusasetelmasta riippuen voidaan hallintamekanismien tutkimus kohdistaa esimerkiksi etnisten vähemmistöjen valvontaan tai kotouttamispolitiikan käytänteisiin. Tätä jatkotutkimusaihetta tukevaa aiempaa tutkimusta on tehty jo aiemmin Suomessa, mikä edellyttää systemaattisesti aikaisemman tutkimuksen koontia ja uusien hallintamekanismien tunnistamista. Esimerkiksi Suomen Akatemian vuosina 2010-2013 toteuttama *Ylikansallisen islamin hallinta: tapausesimerkkinä Suomi, Irlanti ja Kanada* -projekti (ks. Martikainen & Tiilikainen 2013a) antaa näkemystä siitä, minkä tyyli-
sestä tutkimuksesta diasporan hallinnan tutkimisessa voisi olla kyse. Nyt tutkimuksen fokusta voitaisiin kuitenkin siirtää islamista diasporaan. Diasporien hallinnan yhteydessä saatetaan toki tutkia islamia ja islamin hallintaa, kuten myös muiden uskontokuntien hallintaa. Olennaisempaa tutkimuksessa olisi kuitenkin nähdäkseni selvittää yhtälöä, joka muodostuu diasporien, valtion, alueiden, identiteettien ja liikkuvuuden välisistä suhteista sekä niiden hallinnasta.

Lähdeluettelo

Aineisto

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 89/2014, kohta 6. Keskustelu löytyy myös Eduskunnan sivuilta osoitteesta <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+89/2014+ke+p+5>. Viitattu 14.2.2018.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 90/2014, kohta 4. Keskustelu löytyy myös Eduskunnan sivuilta osoitteesta <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+90/2014+ke+p+2>. Viitattu 14.2.2018.

HE 169/2014: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 172/2014: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ulkomaalain sekä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain muuttamisesta

Poliisihallitus (2009) Laittoman maahantulon vastainen toimintaohjelma 2010-2011.

Poliisihallitus (2012) Laittoman maahantulon vastainen toimintaohjelma 2012-2015.

Poliisihallitus (2013) Laittoman maahantulon arviointiraportti 2012.

Poliisihallitus (2014) Laittoman maahantulon arviointiraportti vuosi 2013.

Poliisihallitus (2015) Laittoman maahantulon torjunta arviointiraportti vuosi 2014.

Poliisihallitus (2017) Laittoman maahantulon ja maassa oleskelun vastainen toimintaohjelma 2017-2020.

Kirjallisuus

Aaltola, Mika (2009) Western spectacle of governance and the emergence of humanitarian world politics. New York: Palgrave Macmillan.

Ahmed, Sara (2014) The Cultural Politics of Emotion. Second Edition. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Alasuutari, Pertti & Ali Qadir (2014) Epistemic governance: An approach to the politics of policy-making. *European Journal of Cultural and Political Sociology* 1:1, 67–84.

American Anthropological Association (2009) Code of Ethics of the American Anthropological Association.

Anderson, Benedict (2006) *Imagined Communities. Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. Revised Edition. London: Verso.

Andersson, Ruben (2016a) Europe's failed "fight" against irregular migration: ethnographic notes on counterproductive industry. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 42:7, 1055–1075.

Andersson, Ruben (2012) A game of risk. *Boat Migration and the business of bordering Europe*. *Anthropology Today* 28:6, 7–11.

Andersson, Ruben (2016b) Why Europe's Border Security Approach Has Failed – and How to Replace It. The Berlin Report of the Human Security Study Group -paperi. Viitattu 21.2.2018 http://www.securityintransition.org/wp-content/uploads/2016/02/WP08_Migration_FinalEditedVersion.pdf

Andrijaseciv, Rutvica & Walters, William (2010) The International Organization for Migration and the international government of borders. *Environment and Planning D: Society and Space* 28:(2010), 977–999.

Archer, Toby & Malkki, Leena (2013) Miten terrorismin ja radikalisoitumisen vastaisesta toiminnasta tuli tärkeä kysymys Suomessa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Islam, hallinta ja turvallisuus*. Turku: Eetos, 79–107.

Arendt, Hannah (2013/1948) Totalitarismin synty. Tampere: Vastapaino. Suomentanut Matti Kinnunen alkuperäisteoksesta *The Origins of Totalitarianism*.

Aro, Jari & Jokivuori, Pertti (2010) *Klassinen sosiologia ja moderni maailma*. Helsinki: WSOY.

Baumann, Gerd (1999) *The Multicultural Riddle. Rethinking National, Ethnic, and Religious Identities*. New York: Routledge.

Belsey, Andrew (1986) *The New Right, Social Order and Civil Liberties*. Teoksessa Ruth Levitas (toim.) *The Ideology of the New Right*. Cambridge, Polity Press, 169–197.

Bigo, Didier (2002) Security and Immigration. Toward a Critique of the Governmentality of Unease. *Alternatives* 27:(2002), 63–92.

Bigo Didier (2014) The (in)securization practices of the three universes of EU border control: Military/Navy – border guards/police – database analysts. *Security Dialogue* 45:3, 209–225.

Billig, Michael (1991) Ideology and Opinions. Studies in Rhetorical Psychology. London: SAGE Publications Ltd.

Billig, Michael (1995) Banal Nationalism. London: SAGE Publications Ltd.

Billig, Michael (1996) Arguing and thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology. Cambridge: Cambridge University Press.

Billig, Michael (1999) Freudian Repression. Conversation Creating the Unconscious. Cambridge: Cambridge University Press.

Billig, Michael (2006) A Psychoanalytic Discursive Psychology: from consciousness to unconsciousness. Discourse Studies 8:1, 17–24.

Billig, Michael & Condor, Susan & Edwards, Derek & Gane, Mike & Middleton, David & Radley, Alan (1988) Ideological Dilemmas. A Social Psychology of Everyday Thinking. London: SAGE Publications Ltd.

Brubaker, Rogers (2013a/2004) “Kansalaisuus” ja “enisyys” nationalismissa. Teoksessa Rogers Brubaker (kirj.) Etnisyys ilman ryhmiä. Tampere: Vastapaino, 198–217. Suomentanut Erkki Vainikkala alkuperäisteoksesta *Ethnicity Without Groups*.

Brubaker, Rogers (2013b/2004) “Diasporan” diaspora. Teoksessa Rogers Brubaker (kirj.) Etnisyys ilman ryhmiä. Tampere: Vastapaino, 218–237. Suomentanut Erkki Vainikkala alkuperäisteoksesta *Ethnicity Without Groups*.

Butler, Clark (2012) Children’s Rights. An Historical and Conceptual Analysis. Teoksessa Clark Butler (toim.) Child Rights. The Movement, International Law, and Opposition. West Lafayette: Purdue University Press, 13–36

Buzan, Barry & Wæver, Ole & de Wilde, Jaap (1998) Security. A New Framework for Analysis. Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Castles, Stephen & de Haas, Hein & Miller, Mark J. (2014) The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World. Fifth Edition. New York: The Guilford Press.

Crenshaw, Kimberle (1989) Demarginalizing the Intersection of Race and Sex. A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. University of Chicago Legal Forum 1:(1989), 139–167.

- Doghem-Rashid, Elvira (2010)** Racial Profiling. Teoksessa Jeff Shantz (toim.) Racism and Borders: Representation, Repression, Resistance. New York: Algora Publishing, 37–72.
- Douglas, Mary (1966)** Purity and Danger. An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo. Lontoo: Routledge & Kegan Paul.
- Eriksen, Thomas Hylland (2004/1995)** Toista maata? Johdatus antropologiaan. Helsinki: Gaudeamus. Kääntäneet Maarit Forde ja Anna-Maria Tapaninen alkuperäisteoksesta *Small Places, Large Issues*.
- Fairclough, Norman (1992)** Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press.
- Foucault, Michel (1980/1975)** Tarkkailla ja rangaista. Helsinki: Otava. Suomentanut Eevi Nivanka alkuperäisteoksesta *Surveiller et Punir. Naissance de la prison*.
- Foucault, Michel (2010a/1976&1984)** Seksuaalisuuden historia. Helsinki: Gaudeamus. Suomentanut Kaisa Sivenius alkuperäisteoksesta *Histoire de la Sexualité I-III*.
- Foucault, Michel (2010b/1966)** Sanat ja asiat. Eräs ihmistieteiden arkeologia. Helsinki: Gaudeamus. Suomentanut Mika Määttänen alkuperäisteoksesta *Les Mots et les Choses*.
- Foucault, Michel (2010c/2004)** Turvallisuus, alue, väestö. Helsinki: Tutkijaliitto. Suomentanut Antti Paakkari alkuperäisteoksesta *Sécurité, Territoire, Population. Cours au Collège de France 1977–1978*.
- FRA eli European Union Agency For Fundamental Rights (2011)** Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union.
- Gainous, Jason (2012)** The New “New Racism” Thesis: Limited Government Values and Race-Conscious Policy Attitudes. *Journal of Black Studies* 3:43, 521–273.
- de Genova, Nicholas (2002)** Migrant “Illegality” and Deportability in Everyday Life. *Annual Review of Anthropology* 31:(2002), 419–447.
- de Genova, Nicholas (2013)** Spectacles of migrant “illegality”. The scene of exclusion, the obscene of inclusion. *Ethnic and Racial Studies* 7:36, 1180–1198.
- de Genova, Nicholas (2016a)** The European Question. Migration, Race and Postcoloniality in “Europe”. *Social Text* 3:34, 75–102.
- de Genova, Nicholas (2016b)** The ‘Crisis’ of the European Regime: Towards a Marxist Theory of Borders. *International Socialism: A Quarterly Review of Socialist Theory* 150, 33–56.

de Genova, Nicholas & Tazzioli, Martina (2016) “Europe/Crisis: New Keywords of ‘the Crisis’ in and of ‘Europe’”. Near Futures Online. Viitattu 9.9.2017 https://docs.wix-static.com/ugd/4fd32d_cd94af72e46740868fa015ee1e6f00fe.pdf

Global Clinic. Viitattu 5.5.2017 <http://www.globalclinic.fi/>

Harvey, David (2005) A Brief History of Neoliberalism. Oxford: Oxford University Press.

HE 2/2016 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

Helsingin Sanomat (27.10.2017) Hallinto-oikeus linjasi: Kelan on maksettava paperittomalle tukea. <https://www.hs.fi/paivanlehti/27102017/art-2000005424618.html>. Viitattu 14.2.2018.

Helsingin Sanomat (12.7.2016) Mustan Barbaarin syytökset nostivat kohun poliisin ulkomaalaisvalvonnasta – HS kysyi helsinkiläisiltä etnisestä profiloinnista. Viitattu 14.2.2018 <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002910615.html>

Herrmann, Richard & Brewer, Marilyn B. (2004) Identities and Institutions. Becoming European in the Eu. Teoksessa Richard K. Herrmann & Thomas Risse & Marilyn B. Brewer (toim.) Transnational Identities. Becoming European in the EU. New York: Rowman & Littlefield Publishers Inc, 1–22.

Hirsiäho, Anu & Korpela, Mari & Rantalaiho, Liisa (2005) Johdanto. Teoksessa Anu Hirsiäho, Korpela Mari & Liisa Rantalaiho (toim.) Kohtaamisia rajoilla. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 11–17.

Huttunen, Laura (2004) Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen. Marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Arja Jokinen, Laura huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 134–154.

Huttunen, Laura (2009) Mikä ihmeen maahanmuuttaja? Teoksessa Suv Keskinen & Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 117–122.

Häikiö, Liisa & Leino, Helena (2014) Tulkitsevan politiikka-analyysin lähtökohdat. Teoksessa Liisa Häikiö & Helena Leino (toim.) Tulkinnan mahti. Johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin. Tampere: Tampere University Press.

Hämäläinen, Erkki (2014) EU:n sisäisen turvallisuuden strategia – kansalliset jatkotoimet. Helsinki: Sisäministeriö.

Hölttä, Heta (2016) Astmapiippu lapselle vai rajat auki terveysturisteille? Määrittelykampailut paperittomien terveydenhuollosta eduskunnan keskusteluissa. Sosiologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Immonen, Kaisa (2013) “Kaikki puhuvat Euroopasta aivan kuin se olisi taivas.” Eurooppaa koskevien mielikuvien ja odotusten rooli paperitonta siirtolaisuutta synnyttävänä ja ylläpitävänä tekijänä. Kansainvälisen politiikan pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Isin, Engin F. (2002) Being Political. Genealogies of Citizenship. Minneapolis: University of Minnesota Press.

İlkkraçan, Pinar (2008) Introduction. Sexuality as a Contested Political Domain in the Middle East. Teoksessa Pinar İlkkraçan (toim.) Deconstructing Sexuality in the Middle East. Challenges and Discourses. London: Routledge, 1–16.

Jauhiainen, Jussi S. & Gadd, Katri & Jokela, Justus (2018) Paperittomat Suomessa 2017. Turku: Turun yliopiston ja maantieteen geologian laitoksen julkaisuja.

Jokinen, Arja (2012) Kategoriat, Instituutiot ja Sosiaalisen Järjestyksen Tuottaminen. Teoksessa Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (kirj.) Kategoriat, Kulttuuri & Moraali. Tampere: Vastapaino, 227–266.

Jokinen, Arja (2016) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (kirj.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 337–368.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2016) Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (kirj.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 75–104.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (kirj.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 25–50.

Jones, Adele (2001) Child Asylum Seekers and Refugees. Rights and Responsibilities. Journal of Social Work 1:3, 253–271.

Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.

Juhila, Kirsi (2012a) Ongelmat, niiden selittäminen ja kategoriat. Teoksessa Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (kirj.) Kategoriat, Kulttuuri & Moraali. Tampere: Vastapaino, 131–174.

Juhila, Kirsi (2012b) Poikkeavan Kategorian Jäsenyyden Tuottaminen ja Vastustaminen. Teoksessa Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (kirj.) Kategoriat, Kulttuuri & Moraali. Tampere: Vastapaino, 175–226.

Juhila, Kirsi (2016) Tutkijan positiot. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (kirj.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 411–444.

Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012) Katgoria-analyysin teesit. Teoksessa Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (kirj.) Kategoriat, Kulttuuri & Moraali. Tampere: Vastapaino, 45–88.

Julkunen, Raija (2010) Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.

Juntunen, Marko (2012) Diasporiset hiljaisuudet. Irakilaisyhteisön hiljaiset jännitteet ja viiranomaistoiminta monikulttuurisessa lähiössä. Teoksessa Suvi Keskinen & Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 174–205.

Juntunen, Marko (2016) Poikkeustilan sukupolvet. Irakilaispakolaisuus Suomessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 31/2016.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (1998) Retoriikka. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus, 24–33.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Ylikoski, Petri (1998) Merkitys ja tulkinta. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus, 233–272.

Karkulehto, Sanna & Saesma, Tuija & Harjunen, Hannele & Kantola, Johanna (2012) Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus* 4:25, 17–28.

Keskinen, Suvi (2009a) ”Me” ja ”muut”? Kunniaan liittyvä väkivalta median kuvauksissa. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) *Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 16–29.

Keskinen, Suvi (2009b) Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena. Teoksessa Suvi Keskinen & Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino, 33–46.

Keskinen, Suvi (2012) Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalin kohtelun paradoksi väkivaltatyössä. Teoksessa Suvi Keskinen & Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 291–320.

Keskinen, Suvi (2013) Islam ja sukupuolistuneen väkivallan uhka suomalaisessa mediakeskustelussa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Islam, hallinta ja turvallisuus*. Turku: Eetos, 55–78.

Keskinen, Suvi (2014) Re-constructing the Peaceful Nation. Negotiating Meanings of Whiteness, Immigration and Islam after a Shopping-mall Shooting. *Social Identities – Journal for the Study of Race, Nation and Culture*, 20:6, 471–485.

Keskinen, Suvi (2017) Erojen näkökulma ylijarjaisiin muuttoliikkeisiin ja sukupuolistuneeseen väkivaltaan. Teoksessa Johanna Niemi & Heini Kainulainen & Päivi Honkatukia (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino, 269–285.

Keskinen, Suvi & Aminkeng Atabong, Alemanji & Himanen, Markus & Kivijärvi, Antti & Osazee, Uyi & Pöyhölä, Nirosha & Rousku, Venla (2018) *Pysäytetyt. Etninen profilointi Suomessa*. Helsinki: University of Helsinki, Swedish School of Social Science.

Khosravi, Shahram (2013/2010) ”Laiton” matkaja. Paperittomuus ja rajojen valta. Helsinki: Gaudeamus. Suomentanut Antti Sadinmaa teoksesta ”Illegal” Traveller. *An Autoethnography of Borders*.

Käyhkö, Eriikka (29.9.2015) Näkökulma: Pahin pakolaiskriisi sitten toisen maailmansodan. Viitattu 16.2.2018 <http://www.maailma.net/nakokulmat/nakokulma-pahin-pakolaiskriisi-sitten-toisen-maailmansodan>

Könönen, Jukka (2012) Prekaari työvoima ja työn uudet hierarkiat metropolissa. Ulkomaalaiset matalapalkkaisilla palvelualueilla. *Sociologi* 3:2012, 190–205.

Könönen, Jukka (2014) Tilapäinen elämä, joustava työ. Rajat maahanmuuton ja työvoiman prekarisaation mekanismina. Joensuu: Publications of the University of Eastern Finland.

Könönen, Jukka (2015) Muuttoliikkeiden hallinta ja hallitsemattomuus. Rajojen ja liikkumisen suhteista Euroopassa. *Tiede & Edistys* 4:40, 333–351.

Laitinen, Kari (2005) Kansainvälisen politiikan imperatiivit. Kansallinen turvallisuus, järjestys ja turvallistaminen Yhdysvaltain globaalien valtapoliittien selittäjinä. *Kosmopolis* 1:35, 43–57.

Lee, Everett S. (1969) A Theory of Migration. Teoksessa J. A. Jackson (toim.) *Migration*. Cambridge: Cambridge University Press. 282–297

Lepola, Outi (2000) Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

van Leeuwen, Theo (2016) Discourse as the recontextualization of social practice – a guide. Teoksessa Ruth Wodak & Michael Meyer (toim.) *Methods of Critical Discourse Studies*. Third edition. London: SAGE Publications Ltd, 137–153.

Leppäkorpi, Mervi (2011) *Asiaton Oleskelu Kielletty*. Helsinki: Into Kustannus.

Lianos, Michalis & Douglas, Mary (2013) Dangerization and the end of deviance. The Institutional environment. Teoksessa Richard Fardon (toim.) *Cultures and Crises. Understanding Risk and Resolution*. London: SAGE Publications Ltd, 216–236.

Likic-Brbroric (2011) EU Enlargement, Migration and Asymmetric Citizenship. Political Economy of Inequality and the Demise of the European Social Model? *Globalizations* 3:8, 277–294.

Long Play (3.6.2017) Rasismi rehottaa poliisien salaisessa Facebook-ryhmässä. Viitattu 14.2.2018 <https://longplay.fi/sidetone/rasismi-rehottaa-poliisien-salaisessa-facebook-ryhmassa>

Lucht, Hans (2012) *Darkness before Daybreak: African Migrants Living on the Margins in Southern Italy Today*. Berkeley: University of California Press.

Malkki, Liisa (2012a/1995) Pakolaiset ja maanpakolaisuus. ”Pakolaistutkimuksesta” asioiden kansalliseen järjestykseen. Julkaistu teoksessa Liisa Malkki (kirj.) *Kulttuuri, paikka ja muuttoliike*. Tampere: Vastapaino, 82–116. Suomentanut Laura Huttunen alkuperäistekstistä *Refugees and Exile. From "Refugee Studies" to the National Order of Things*.

Malkki, Liisa (2012b/1992) Kansallista maantiedettä. Juuret, alueet ja identiteetit. Julkaistu teoksessa Liisa Malkki (kirj.) *Kulttuuri, paikka ja muuttoliike*. Tampere: Vastapaino, 25–50. Suomentanut Arvi Pihlman alkuperäistekstistä *National Geographic. The Rooting and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees*.

Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (2013a) *Islam, hallinta ja turvallisuus*. Turku: Eetos.

Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (2013b) Johdanto: islamin hallinta. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Islam, hallinta ja turvallisuus*. Turku: Eetos, 9–23.

Miettinen, Anneli & Paavola, Juho-Matti & Rotkirch, Anna & Säävälä, Minna & Vainio, Arttu (2016) Perheenyhdistämisen edellytysten tiukentaminen ja sen vaikutukset Suomessa sekä kokemuksia viidestä Euroopan maasta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 55/2016.

Miller, Peter & Nikolas, Rose (2010/2008) *Miten meitä hallitaan*. Tampere: Vastapaino. Suomentanut Risto Suikkanen alkuperäisteoksesta *Governing the Present. Administering Economic, Social and Personal Life*.

Minkkinen, Tarja & Ewwaraye, Ari (2016) *Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyyn toimenpideohjelma*. Helsinki: Sisäministeriö.

Moscovici, Serge (2010) *Society and Theory in Social Psychology*. Teoksessa Serge Moscovici (kirj.) *Social Representations. Explorations in Social Psychology*, 78–119. Kääntänyt ranskasta englanniksi Henri Tajfel.

Nerg, Päivi (27.9.2016) Halu auttaa on arvostettavaa, mutta yhteiskunnan ulkopuolella elämiseen kannustaminen ei ole kenenkään etu. Sisäministeriön blogi. Viitattu 24.4.2018 <http://intermin.fi/ajankohtaista/blogi/-/blogs/halu-auttaa-on-arvostettavaa-mutta-yhteiskunnan-ulkopuolella-elamiseen-kannustaminen-ei-ole-kenenkaan-etu>

Niemelä, Pauli (2000) Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksessa Pauli Niemelä ja Anja Riitta Lahikainen (toim.) *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino, 21–37.

Niinistö, Sauli (30.1.2016) Facebook-päivitys. Viitattu 19.4.2018 <https://www.facebook.com/niinisto/posts/973868982650536>

Nousiainen, Kevät (2012) Suomen syrjinnänvastainen lainsäädäntö. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 143–174.

Olwig, Karen Fog (2011) ”Integration”: Migrants and Refugees between Scandinavian Welfare Societies and Family Relations. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 37:2, 179–196.

Orozco, Teresa (1999) Köyhyys ja muut. Puheenvuoro keskusteluun köyhyydestä ja syrjäytymisestä neoliberalismissa. *Naistutkimus* 4:1999, 18–29.

Oswell, David (2013) *The Agency of Children. From Family to Global Human Rights*. New York: Cambridge University Press.

Paastela, Jukka (2005) Terrorismista ja terrorismin tutkimisesta. Teoksessa Jukka Paastela (toim.) *Terrorismi. Ilmiön tausta ja aikalaisanalyysjä*. Tampere: Niin & Näin, 17–184.

Palidda, Salvatore (2011) Introduction. Teoksessa Salvatore Palidda & David Nelken (toim.) *Racial Criminalization of Migrants in the 21st Century*. Oxford: Taylor & Francis, 1–20.

Paperittomat-hanke. Paperittomuudesta. Viitattu 21.2.2018 www.paperittomat.fi/?page_id=28

Paperittomat-hanke (22.12.2016) Kannanotto: Oikeuksien rajoittaminen ja valvonnan lisääminen eivät ratkaise paperittomuutta. Viitattu 5.5.2017 <http://www.paperittomat.fi/?p=1850>

Parvikko, Tuija (2002) Poliitikka ilman polista – pakolainen paradigmana 2000-luvun politiikassa. *Kosmopolis* 32:1, 41–60.

Perelman, Chaïm (2007/1977) *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino. Suomentanut Leevi Lehto alkuperäisteoksesta *L'Empire Rhétorique. Rhétorique et Argumentation*.

Polanyi, Karl (2009/1944) Suuri murros. Aikakautemme poliittiset ja taloudelliset juuret. Tampere: Vastapaino. Suomentanut Natasha Vilokkinen alkuperäisteoksesta *The Great Transformation. The Political and Economic Origins of Our Time*.

Politiikasta (4.9.2015) Vihapuhe, netin törkymegafoni ja tutkijoiden sensurointi. Viitattu 22.2.2018 <http://politiikasta.fi/vihapuhe-netin-torkymegafoni-ja-tutkijoiden-sensurointi/>

Pope, Paul J. & Garrett, Terence M. (2012) America's Homo Sacer. Examining U.S. Deportation Hearings and the Criminalization of Illegal Immigration. *Administration & Society* 45:2, 167–186.

Puumala, Eeva (2012) Corporeal Conjunctures No-w-here. Failed Asylum Seekers and the Senses of International. Tampere: Tampere University Press.

Puuronen, Vesa (2011) Rasistinen Suomi. Helsinki: Gaudeamus.

Raatikainen, Panu (22.7.2017) Miksi puhe “kahdesta ääripäästä” herättää ärtymystä? *Kansan Uutiset*. Viitattu 14.2.2018 <https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3752350-panu-raatikainen-miksi-puhe-kahdesta-aaripaasta-herattaa-artymysta>

Ragazzi, Francesco (2013) Diasporas, security, citizenship. Teoksessa Xavier Guillaume & Jef Huysmans (toim.) *Citizenship and Security. The Constitution of Political Being*. Lontoo: Routledge, 147–162.

Rastas, Anna (2006) Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 69–116.

Rastas, Anna (2007) Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Tampere: Tampere University Press/Nuorisotutkimusseura.

Reisigl, Martin & Wodak, Ruth (2016) The Discourse-Historical Approach (DHA). Teoksessa Ruth Wodak & Michael Meyer (toim.) *Methods of Critical Discourse Studies*. Third edition. London: SAGE Publications Ltd, 23–61.

Roth, Venla (2012) Prostituutio, paritus ja ihmiskauppa. Teoksessa Johanna Kantola & Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 245–270.

Rozakou, Katerina (2012) The Biopolitics of hospitality in Greece. *Humanitarianism and the management of refugees. American Ethnologist* 3:39, 562–577.

Saarinen, Mikko (18.10.2017) Paperittomuus: rajapolitiikkaa vai inhimillistä turvallisuutta? Alusta! Viitattu 22.2.2018 <http://alusta.uta.fi/artikkelit/2017/10/18/paperittomuus-rajapolitiikka-vai-inhimillista-turvallisuutta.html>

Said, Edward W. (1978) Orientalism. New York: Pantheon Books.

Salonen, Marko (2005) Hiljainen heteroseksuaalisuus? Nuoret, suojaikäraja ja itsemäärääminen. Tampere: Tampere University Press.

Salonen, Marko & Oksanen, Atte (2011) Yksilölliset ja yhteiskunnalliset ansat. Teoksessa Atte Oksanen & Marko Salonen (toim.) Toiminnallisia loukkuja. Hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 7–13.

Sandberg, Otso (2015) Hallittu syrjäytyminen. Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski? Tampere: Tampere University Press.

Sassen, Saskia (2006) Territory, Authority, Rights. From Medieval to Global Assemblages. Princeton: Princeton University Press.

Sassen, Saskia (2007) A Sociology of Globalization. New York: Columbia University.

Sisäministeriö (2017) Government Action Plan against Human Trafficking 2016–2017. Helsinki: Sisäministeriö.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Telegraph (14.8.2015) Europe faces worst refugee crisis since Second World War. Viitattu 16.2.2018 <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/11804195/Europe-faces-worst-refugee-crisis-since-Second-World-War.html>

Ticktin, Miriam (2014) Transnational humanitarianism. Annual Review of Anthropology 43:(2014), 273–289.

Todorov, Elina (8.3.2018) Luvattoman siirtolaisuuden hallinta on illuusio. Paperittomat ovat osa yhteiskuntia. Alusta! Viitattu 16.4.2018 <http://alusta.uta.fi/artikkelit/2018/03/08/luvattoman-siirtolaisuuden-hallinta-on-illuusio-paperittomat-ovat-osa-yhteiskuntia.html>

Toulmin, Stephen (2015/1958) Argumentit. Luonne ja käyttö. Tampere: Niin & Näin. Suomentanut Tapani Kilpeläinen alkuperäisteoksesta *Uses of Argument*.

Tuori, Salla (2012) Monikulttuurisuus ja sukupuolten välinen tasa-arvo. Teoksessa Johanna Kantola & Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 271–283.

United Nations. Refugees. Viitattu 18.4.2018 <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/refugees/>

Valenius, Johanna (2007) Turvallisuus. Teoksessa Johanna Kantola & Johanna Valenius (toim.) Toinen maailmanpolitiikka. 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 145–168.

Varisco, Daniel Martin (2005) Islam obscured. The rhetoric of anthropological representation. New York: Palgrave Macmillan.

Venäläinen, Satu (2017) Affektiivisuus ja diskursiivisuus. Identiteettityötä ja kevätkenkäisyttä eri suuntausten rajapinnoilla. Sukupuolentutkimus - Genusforskning 28:1, 82–86

Vertovec, Steven (2009) Transnationalism. London: Routledge.

Wæver, Ole (2005) European Integration and Security. Analysing French and German Discourses on State, Nation, and Europe. Teoksessa David Howarth & Jacob Torfing (toim.) Discourse Theory in European Politics. Identity, Policy and Governance. New York: Palgrave Macmillan, 33–67.

Walters, William (2015) Reflections on Migration and Governmentality. *Movements: Journal für kritische Migrations- und Grenzregimeforschung* 1:1. <http://movements-journal.org/issues/01.grenzregime/04.walters--migration.governmentality.html>

Wetherell, Margaret & McCreanor, Tim & McConville, Alex & Barnes, Helen Moewaka & le Grice, Jade (2015) Settling space and covering the nation. Some conceptual considerations in analyzing affect and discourse. *Emotion, Space and Society* 16:(2015), 56–64.

Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan (1992) Mapping the language of racism. *Discourse and the legitimation of exploitation*. Harvester Wheatsheaf, London.

Wiberg, Matti & Koura, Antti (1996) Kansanedustajat ovat kyselevinään ja ministerit ovat vastaavinaan. *Parlamenttikysymysten logiikka*. Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tampere: Vastapaino 197-219.

Williams, Raymond (1988/1977) *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. Tampere: Vastapaino. Kääntänyt Mikko Lehtonen alkuperäisteoksesta *Marxism and Literature*.

Wimmer, Andreas & Glick Schiller, Nina (2002) Methodological Nationalism and Beyond. Nation State Building, Migration and the Social Sciences. *Global Networks* 2:4, 301–334.

Wodak, Ruth (2015) *Politics of Fear. What Right-wing Populist Discourses Mean*. London: SAGE Publications Ltd.

Wodak, Ruth & Meyer, Michael (2016) *Methods of Critical Discourse Studies*. Third edition. London: SAGE Publications Ltd.

Wolf, Eric R. (1982) *Europe and the People Without History*. California: University of California Press.

Yle (10.3.2015) Rajamäen esitys kaatoi paperittomien terveydenhoidon – Vihreät vaativat selitystä. Viitattu 10.3.2015 <https://yle.fi/uutiset/3-7857430>

Yle (31.8.2016) Zyskowicz: Paperittomilla ei ole oikeutta täysimääräiseen toimeentulotukeen. Viitattu 5.5.2017 <http://yle.fi/uutiset/3-9134407>

Yle (4.4.2017) Poliisi myönsi tehneensä virheen käännetyksessä – Risikko ei tiennyt afgaaniperheen säilönnöstä. Viitattu 14.2.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-9546469>

Yle (19.8.2017) Turkulaisen Khalilin pizzeriaan hyökättiin – ”Toivon, että kaikki eivät ole samaa mieltä kuin tämä mies”. Viitattu 9.9.2017 <https://yle.fi/uutiset/3-9786024>

Yle (21.8.2017) Kymmenen kysymystä ja vastausta Turun puukotuksista – Miksi uhreiksi valikoitui naisia? Viitattu 9.9.2017 <https://yle.fi/uutiset/3-9787771>

Yle (7.9.2017) Tiedustelulaki sai pääosin myönteisen vastaanoton – Valvonnan riippumattomuus herättää huolta. Viitattu 9.9.2017 <https://yle.fi/uutiset/3-9820516>

Yle (5.10.2017) Amnesty: Palautukset Afganistaniin keskeytettävä heti – ”Kansainvälisen oikeuden vastaista”. Viitattu 14.2.2017 <https://yle.fi/uutiset/3-9866643>

Yle (30.11.2017) Päätös syntyi yöllä – Helsinki laajentaa paperittomien terveydenhuollon palveluita. Viitattu 14.2.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-9955233>

Yle (25.1.2018) Uusilla tiedustelulaeilla voi olla vaikutusta sinunkin elämääsi – Katso tästä lakipaketin pääkohdat. Viitattu 14.2.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-10041161>

Yle (9.2.2018) Ranskassa kyseenalaistettiin Suomen linjaus palauttaa turvapaikanhakijoita: Ristiriidassa ihmisoikeussopimusten kanssa? Viitattu 14.2.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-10066708>

Yle (12.2.2018) Suomi ei antanut Alille turvapaikkaa, tapettiin heti Irakissa – tytär odottaa omaa käännytystään. Viitattu 14.2.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-10068103>

Zedner, Lucia (2009) Security. London: Routledge.

Zidan, Hanna-Marilla (8.2.2018) Facebook-päivitys. Viitattu 14.2.2018 <https://www.facebook.com/HannaMarillaZ/posts/712497675621011>